Proletari din toate țările, uniți-vă !

ANUL XV
Nr. 16 (520)
Sîmbătă
15 aprilie
1972
10 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Climat fertil de creație

În cadrul Asociației scriitorilor din București a avut loc în decursul acestei săptămîni reorganizarea secțiilor de poezie, proză, critică literară, dramaturgie și traduceri.

Au fost alese prin vot secret birourile de conducere ale secțiilor respective care, la rîndul lor, și-au desemnat secretarii.

Inițiativa reorganizării acestor secții aduce o înviorare în viața noastră literară pe multiple planuri. Ea implică totodată un dinamic și rodnic dialog între scriitori, reunind sugestiile și observațiile confruntării lor, a celor direct interesați în problemele majore ale scrisului.

Beneficiind de un cadru organizatoric propice pentru a-și spune cuvîntul, poeții, prozatorii, criticii, dramaturgii și traducătorii vor participa nemijlocit la dezbaterile privind problemele creației, considerînd aceste secții ca pe niște laboratoare de lucru.

Această formă de organizare profesională constituie pentru scriitori un instrument adecvat, capabil să cuprindă toate interesele de breaslă și să le dea rezolvarea cuvenită, într-un mod direct, sincer și cît mai prompt.

Așadar, un cadru organizatoric își va dovedi, sperăm, cît mai curînd dinamismul.

În preajma Conferinței scriitorilor, reorganizarea secțiilor pe specific de creație acordă o deosebită importanță opiniilor rostite de scriitori, punctului lor de vedere, detașat de interesele de conjunctură, contrare eticii scriitoricești, sentimentelor de colegialitate și stimă reciprocă.

Prin această formă organizatorică inspirată de principiile democratizării vieții noastre sociale în toate domeniile de activitate, printre care și cel al creației artistice, cuvîntul scriitorilor se va bucura de un ecou mai larg.

Va crește gradul de încredere acordat opiniei lor.

Vor fi mai evidente puterea și rolul artei în climatul social contemporan.

Considerîndu-le adevărate reuniuni profesionale, aceste secții literare vor defini fenomenul literar actual, punînd în discuție problemele artei noastre, problemele specifice profesiunii scriitoricești.

LUCEAFĂRUL

ÎN ACEST NUMĂR

Versuri de Emil Botta și Florin Mugur
Planete de Ion Caraion
Scriitori tineri în reportaj
Psihologia succesului de S. Damian

Ștefan Augustin Doinaș

Hölderlin

Rinul curge exaltat. Cînd Geloșii, văzînd
stinsele toate, Cefizul, Taigetul și Delos,-
vii și mărite, țintiră-n rapsod, fulgerată
fu inima lui de-o vifornită neagră.

Iată-l ! ca orbii în fața albastrului, el
pipăie spumele, strugurii Etnei sub lavă
pîrguie-n piept ispitind împietritele vinuri ;
ci dus e din sine, ca miezul din trestii.

Vadul și curgerea lui sînt vărsate-n izvor,
florile-n nori și-n copii. Biruitul Saturn lui
Zeus l-a smuls, dezbrăcat de porunci și tipare
menindu-l, cît încă e sus, adîncimii.

Mire al nopții, oracol cu dinții plezniți,
fiicele anului mîngîie-n somn Scardanelli
cu supușenie. Cine mai poate să-ntoarcă
vederea înfiptă sub tălpile humei ?

Lacrima lui, mohorîre poporului cast,
joaselor nume ne-apropie : rouă aridă,
bir, amînat, al tăcerii, cît patriei-soare
doar unul restituie sfintele tîlcuri.

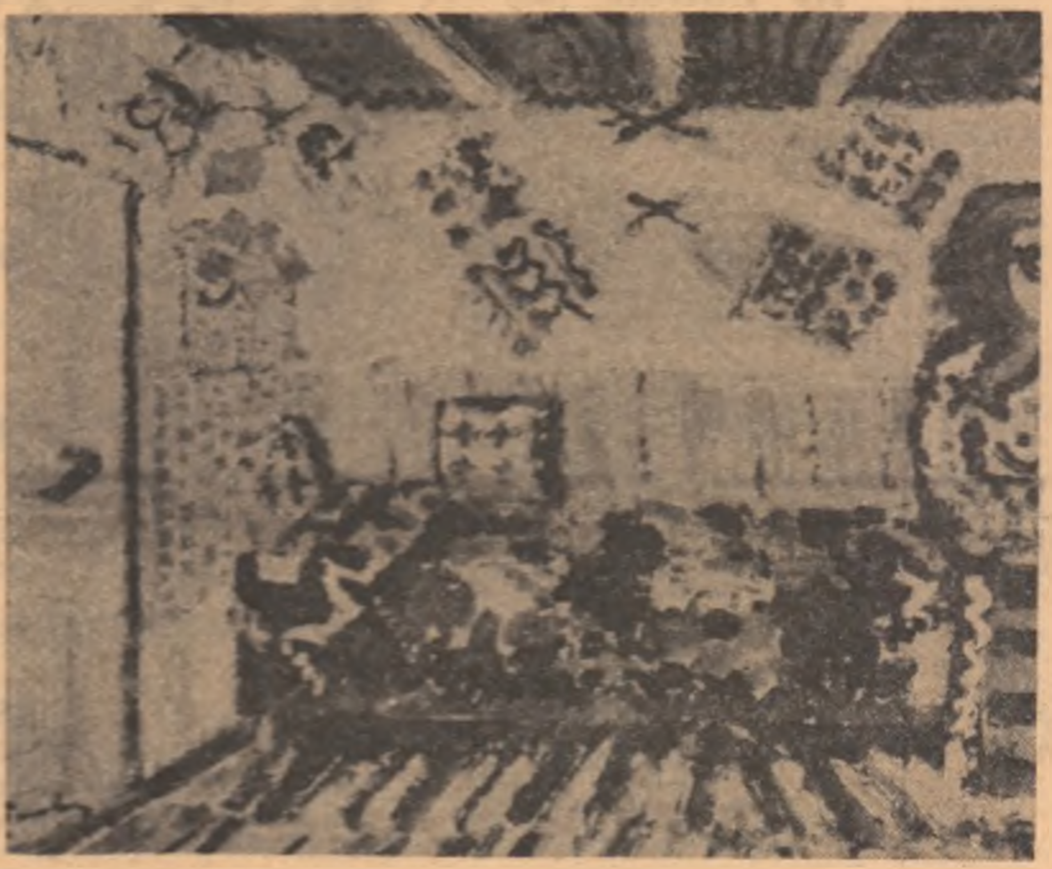

ION ȚUCULESCU : Casă țărănească

CENACLU

Marți, 18 aprilie a.c. orele 18, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din Calea Victoriei 115, are loc ședința de lucru a cenaclului revistei noastre. Vor citi poezie: Liana Corciu, Mihai C. Diaconescu și Ion Lilă.

Conferința națională a scriitorilor
dezbateri

Implacabila creștere

„Un roman întreg" spunem cînd vrem să dăm de înțeles că avem de povestit întîmplări complicate și pline de peripeții, formulă banală la îndemîna oricui și care conferă prozei un statut special de cunoaștere a existenței vii, aventuroase și neprevăzute. Un critic, privind îndărăt la tot ce a scris despre cărțile apărute și mai ales la reacțiile autorilor față de care s-a pronunțat, ar putea rosti liniștit și el aceeași formulă, copleșit de tensiunile profesiunii sale ; de unde ideea, deloc gratuită, că despre modul cum întîmpină uneori scriitorii actul critic, într-o perioadă de timp dată, e posibil să se scrie la fel de bine un fel de roman al romanelor tipărite și al discuțiilor provocate, începînd cu înșiși creatorii. Posteritatea ,arbitrul absolut la care ne referim totdeauna, cu speranță sau cu teamă, sau doar cu amăgirea că măcar ea ne va da dreptate, va socoti desigur meschine luptele și ambițiile mărunte, cu atît mai mult cu cît noi înșine, cu înțelegerea noastră de astăzi, ne dăm seama prea bine de norul liliputan de săgeți schimbate inutil peste ceea ce, în substanța cărților scrise pînă acum, a fost și a rămas valoros. Un cititor din acel viitor de basm care ne fascinează, se va mira, să zicem, că un poet sau un prozator s-a purtat urît cu un critic onest care vrîndu-i binele, făcuse nu știu ce rezervă asupra unui aspect al scrisului său, rezervă întemeiată, dovadă că opera celui în cauză a rezistat timpului tocmai prin ce văzuse criticul că va rezista, și nu prin ce credea autorul, subiectiv, ca orice mamă ce-și apără mai curînd odrasla infirmă sau nereușită. De la această distanță privite, pasiunile care însoțesc viața operei literare și părerile rostite sau scrise în legătură cu ea, sînt, pot fi, tot atît de revelatoare, în planul lor existențial, ca al oricărei cărți bune ce și-a propus să descopere, în planul imaginar, adevărul naturii omenești. Planurile se răstoarnă. Realitatea e în stare să devină mai interesantă, decît opera artistică, iar autorul, într-o relatare, într-un volum de memorii posibil al criticului, se transformă la rîndul lui în erou : aflăm cum acest critic (absolut ideal) i-a prevestit autorului că mergînd pe calea pe care s-a încăpățînat să meargă, în ciuda falsității ei, și dintr-o insuficientă autocunoaștere, a intrat într-o înfundătură, destin tragic ce poate semăna cu al oricărui personaj imaginat... Și-astfel, romanul posibil despre romanele narațiunii fictive poate căpăta mai multă semnificație pentru posteritate...

Există totdeauna un risc în exercitarea funcției critice : ce părea esență la un moment dat, să se arate pînă la urmă a fi fost ceva trecător și ce se credea că e trecător, să devină, printr-o fantastică alchimie a valorii, esență. Sînt, bineînțeles, opere foarte mari sortite de la bun început să nu fie înțelese decît peste cincizeci sau o sută de ani, cum spunea cu o superbă și glacială siguranță despre propria sa literatură, Stendhal. Sînt împrejurări în care deschiderea bruscă de orizont, amploarea nouă a viziunii face imposibilă o receptare imediată, chiar în epoca în care mesajul e conceput și transmis, epocă depășită parcă de intuiția, de elanul creator al artistului ,intrat prea impetuos in mijlocul unei culturi ce-și credea stabilite, ierarhizate pentru multă vreme legile ei de progres. Acestea sînt cazuri excepționale și a pretinde contemporaneității o înțelegere totală și imediată a unor astfel de creații, ar însemna să scoți epoca din necesitatea ei dialectică, a cărei lege istorică lucrează mai lent, fiind vorba de un ansamblu,, de un tot uriaș, înaintînd cu o viteză infinitezimală, dar cu un efect general și ineluctabil, nu cu acele prodigioase accelerări ale geniului, așezat pe aceeași platformă istorică, dacă nu **născut** de ea, trimis de ea dinadins înainte ca porumbelul-cercetaș lansat de Noe spre a verifica uscatul, baza noilor așezări.

Situația criticului bine pregătit, lucid și stăpîn pe mijloacele cele mai sigure de detectare a valorii artistice, dincolo de orice fluctuații, este una dintre cele mai grele în cultură — față de artiștii cu o forță de reprezentare neatingînd culmile cele mai mari. Funcția lui în cultură este o funcție modelatoare, dacă nu direct creatoare. Au fost scriitori care și-au deslușit destinul literar în frazele pătrunzătoare și exacte ale cîte unui critic. Sînt și scriitori care, exercitînd o putere administrativă, știu să influențeze, să modifice pînă la un punct opinia criticului, anulîndu-se astfel, de fapt, pe sine. Un critic cinstit poate să devină astfel victima orgoliului celor despre care scrie — intoleranță tristă și pentru unul și pentru altul. Rămîne de văzut pînă la ce grad anume acest orgoliu, care are atîtea nuanțe, își găsește o justificare mai tîrziu în operă și dacă opera, la rîndul ei, își va găsi justificarea în stabilirea trainică a valorilor pe care o asigură istoria sau timpul. Pînă cînd acest raport nu se echilibrează — pretenția și nemurirea ulterior dobîndită — cîmpul cu efectul optic al fetei morgana se va întinde neclarificat.

În creația liberă de azi, deschisă larg talentelor și competiției adevărate, erorile se pot deslusi mai lesne. Sînt și orgolii autentice, nedeclarate, acționind cu tăcuta, implacabila creștere a vieții puternice, producînd irupții neașteptate și spectaculoase, ca bătrînii arbori de pe bulevardele agitate ale orașelor, făcînd să crape, să rupă, printr-un efort ascuns al rădăcinii pline de sevă, asfaltul turnat — prejudecăți, clasificări pripite. Creația e totdeauna surpriză. Și reînnoire.

Constantin ȚOIU

Ana Ardeleanu

Anotimp

Nu se știe la ce oră
Vîntul își va scutura pletele
Pe umerii mei plini cu frunze
Nu se știe dacă noaptea
Va mușca din ferestrele dorului
Sau calul acela, știutul,
Își va scutura coama pe deal
Sau va umbla cu merinde, bogat,
Pînă tîrziu, prin anotimp,
Cu ochiul brumat.

Ion Stanciu

În mijlocul cîmpiei

În mijlocul cîmpiei se înalță
ca o privire un turn zidit din lebede;
rîsul soarelui își revarsă lăstarii
peste ochiu-i adormit pe creștet...
Cerul purcede de-aici !
Ploile, în mai tînăr smalț,
tot de-aici !
Păsările umplu respirarea acelui turn
strivind renunțarea aerului
cu una și mai mare.
De abia acum iată
se lasă cu ceresc belșug Timpul
purtînd în vîrful lăncii,
ca pe o fiară vînătă, primul
Cuvînt...

Omagiu limbii române

De vorbă cu profesorul Solomon Marcus

— Am citit cartea dv. „Poetica matematică". Mi se pare o carte unică prin strălucita ei luciditate de a încerca să abordeze problemele limbajului poetic cu ajutorul matematicii. Am extras din carte pe măsură ce am citit-o, după cum în urmă cu cîțiva ani de zile Nichita Stănescu a extras din textele teoretice ale lui Cantemir, pasaje întregi pe care le publicăm separat ca pe niște poeme de un tip straniu.

Căutînd să vă întîlnesc pentru acest interviu am fost și la Universitate. M-am uitat pe toate orarele din hol — am observat că țineți un curs „funcții reale" la anul II între 16 și 15 în Amfiteatrul VI la Institutul Pedagogic. Am vorbit cu cîțiva studenți. I-am întrebat dacă au examen cu dvs. Am observat că la auzul numelui dvs. îi traversează un frison : astfel am aflat că sînteți un profesor fermecător dar destul de sever ; dați cîte un 6 sau cîte un 5 și foarte rar nota 10. Același lucru se spunea și despre Dan Barbilian și poate despre Lewis Caroll...

Știu că ați scris monografii dedicate explorării sistematice a limbajului : Lingvistică matematică, Gramatici și automate finite, Algebraic Linguistics (Academic Press, New York), Introduction mathematique à la linguistique structurale (Dunod, Paris) Algebraické modely y linguistice, (Academia Praha). știu că de curînd ați sosit din America.

Vă rog, îmi dați voie, pentru început, să definim matematica prin citatul pus ca emblemă la „Poetica matematică" ?

„Matematica este sora și auxiliara necesară a artelor și este atinsă de nebunie și geniu" (Marston Morse).

— Mai întîi vreau să vă spun că vă urmăresc de multă vreme prin reviste, nu pot uita acele superbe creații lexicale din „Bobinocarii". Îmi aduc aminte și de o poezie mai veche, „Cenușereasa", care mi-a dat un fior.

— O, vă mulțumesc foarte mult.

— Acum, în vederea acestui dialog am luat toate volumele dvs. să-mi dau mai bine seama pe ce limbă trebuie să vă vorbesc. V-am citit mai toate cărțile, de la *Ceremonie de iarnă* la *Ființele abstracte* și *Boala de origine divină* și am descoperit cu o imensă bucurie că mai tot ce mi s-a întîmplat mie în matematică vi s-a întîmplat și dvs. în poezie. De fapt, singurul lucru probabil nou pe care vreau să vi-l spun este acesta : că universul matematicii și cel al poeziei au o arhitectură foarte asemănătoare, că dincolo de unele aspecte exterioare care par să le opună ele au o esență comună.

Cuvintele marelui matematician Marston Morse mi se par deosebit de profunde. Poezia este un amestec de luciditate și vrajă, am putea spune că luciditatea este replica pe care poezia o dă nucleului ei de vrajă, pentru a-l putea reliefa. Luciditate înseamnă aici organizare (deliberată sau nu) a textului la diferitele sale nivele Studiul acestei organizări nu poate fi dezvoltat cu finețea necesară fără ajutorul matematicii deoarece organizare înseamnă structură iar structurile sînt obiectul matematicii Tocmai de aceea matematica e sora și auxiliara necesară a artelor

— Dar nebună și genială ?

— Da, matematica e de mai multe ori nebună și genială : pentru că poate prefigura toate arhitecturile posibile, deci nu numai pe cele existente, ci și pe cele potențiale ; pentru că ne dă posibilitatea să sezisăm existența unor

Gabriela MELINESCU

(Continuare în pag. 6)

Illyés Gyula:

Despre punțile pe care ești dator să le treci

Nu mă încumet nici măcar să-l caracterizez, în aceste cîteva rînduri introductive. Ce aș putea spune, în cîteva cuvinte, despre o operă poetică înrudită cu infinitul, și totuși legată, prin inspirația și vocația ei obștească, de o părticică a acestui infinit. Să caracterizez omul ? Muntele nu-l poți vedea întreg cînd îl privești din vale. E o lege a munților : măreția lor întreagă se poate cel mult intui.

Mai bine caut să fixez momentul.

Înfățișarea lui Illyés Gyula, trăsăturile sale amare, ostenite, care se destind, cînd și cînd, inseninîndu-i chipul. Nu rîde nici atunci ; îi tresaltă însă pe față, bucuria lăuntrică a copilului din pustă, după ce a făcut vreo șotie. Vorbește domol, dar nu cu blîndețea nesiguranței, ci cu a certitudinii. Așezat pe un scaun țărănesc, cu spătar drept, se reazemă — jucăuș — într-un ciomag ciobănesc cu măciulia plumbuită. Am văzut în vestibul un coș plin cu lucrurile moștenite de la străbunii săi păstori — poate tocmai de la Rácegerespuszta. Aici, în odaia împărțită în două, dulapul-bibliotecă ajunge pînă în tavan, dar și pe ceilalți pereți, în orice locșor potrivit, numai cărți și tablouri : pînze dăruite, în semn de prietenie, de maeștri francezi. Răsare de pe undeva și o bonetă marinărească ; amfitrionul și-o pune pe cap, de dragul lui Jékely Zoltán (care m-a călăuzit încoace, pe dealul Szemlo, de la Buda) — și ne spune că are și o fotografie, cu boneta aceea, adusă din Marsilia. Nu-și imaginase, atunci, că negustorul o să-i ceară un preț pipărat — dar așa pățești cînd ții să ai suveniruri neobișnuite din lumea mare — adaugă Illyés, zîmbind. Iar eu mă gîndesc la prețul imens pe care l-a plătit pentru comorile spirituale, aduse acasă din lumea mare — și nicidecum numai pentru propria-i desfătare.

Anul acesta împlinește șaptezeci. Intr-un dulăpior cu sticlă, volumele proprii : poezii, eseuri, drame, proză, reportaje, jurnal. Un univers aparte, în care coexistă în timp și spațiu, în viziunea illyésiană, Rácegerespuszta și lumea mare, durerile individuale și grijile colectivității.

Îmi amintesc o întîmplare de demult. În cartea sa intitulată „Sors és jelkép" (Destin și simbol), Méliusz József descrie momentul din 1942, cînd — la Gheorghieni — Illyes Gyula și Tamási Áron au luat atitudine întru apărarea demnității umane și naționale a țăranilor români. Cineva îi apostrofase pe românii care vorbeau în limba lor maternă : „Vorbiți ungurește !" — iar Illyes Gyula îi dăduse riposta, sfătuindu-l să vorbească numai în numele său, și nu al poporului maghiar. Apoi dimpreună cu Tamási Áron, le spusese țăranilor cu pricina, să vorbească românește fără nici o reticență. „Faptul de a fi luat apărarea țăranilor români — adaugă Méliusz — nu constituie un eveniment politic de seamă, nu este mare lucru, dar cîștigă amploare și semnificație, se consacră drept pildă de urmat, prin factura sa simbolică".

★

— Am bătut la ușa dumneavoastră, preocupat fiind de legăturile reciproce dintre scriitorii maghiari și români, dintre literaturile maghiară și română ; de trăiri și amintiri personale ale poeților și scriitorilor ; aș dori deci să-mi vorbiți despre întîlniri cu poeți și scriitori români, despre amintiri păstrate în legătură cu ei poate, în primul rînd, în legătură cu Tristan Tzara, care s-a născut la Moinești, și a publicat primele poezii în limba

(Continuare în pag. 7)

umanități

Criticul creator

Cred că nu există nici un critic vrednic de acest nume care, în ore cețoase de incertitudine, să nu fi căzut pradă unor gînduri sumbre privind deșertăciunea propriei sale condiții. Nu este oare actul critic — își spune el în asemenea ore — doar o mimare a creației, nu este el însuși un parazit al creației artistice ? Pentru a astîmpăra neplăcutele incitații ale propriei sale conștiințe, criticul e dispus să-și exalte menirea, să vadă într-însa o supracreație, o judecată supremă a celor create, un apocalips al artei. Mizerie și grandoare a oricărei critici. Fără îndoială, unul din riscurile criticii e de a deveni un vîsc al artei, un parazit trăind pe și din organismul artistic, căruia nu-i oferă în schimb nimic. Există un manierism critic care e un soi de alexandrinism : domnie a grămăticului. Pentru un asemenea „alexandrin", critica e un alambic care distilează un decoct livresc. Se fierb cărți, se storc cuvinte, în nopți mai mult ori mai puțin atice. O asemenea critică e un surogat al creației. Dar tot astfel, sînt atîtea poezii, nuvele, romane ai căror autori sînt doar mimi ai creatorului autentic. A însăila o piesă de teatru, a asambla un roman, a versui, nu înseamnă a crea. Orice creație implică ideea făuririi *ex nihilo*, din nimic. Deși filosofic aceasta nu-i cu putință omului, în orice creație e un început absolut, un *origo*, o lume originară care prinde ființă. Ceva ce nu se justifică prin nimic, ce nu se explică prin moșteniri, preluări, influențe, ceva ireductibil. Ireductibilitatea e justificarea creației. Adevărata critică e *ireductibilă*. Ea nu e reductibilă, înainte de toate, la ceea ce o ocazionează. Desigur, arta e *ocazia* criticii, după cum fenomenele naturii dau ocazii experiențelor și speculațiilor fizicii. Desigur, critica nu-și creează (ca și științele naturii) ocaziile, ea le solicită, le dezintegrează și le integrează conform propriilor ei norme. Dar construcția critică, nu mai puțin decît opera de artă ori teoria științifică trăiește prin ea însăși. Dacă un gînditor putea să afirme că legile fizicii nu și-ar pierde valabilitatea chiar dacă fenomenele cărora li se aplică ar dispărea cu totul, n-ar exista, putem spune că validitatea unui edificiu critic se menține chiar înafara existenței operelor literar-artistice la care se referă. Îmi pot foarte bine imagina critica unor opere inexistente, a unor ficțiuni create pe de-antregul de speculația creatoare a criticului. Ce e drept, în acest caz, actul critic depășind limitele libertăților sale, se anihilează pe sine. Dar nu se găsește, oare, întrucîtva orice critică în această situație ? Criticul nu se apleacă asupra unor obiecte existente ca *obiecte* ci asupra unor obiecte existente ca *ficțiuni*. E adevărat că aceste ficțiuni se impun criticii pe care o obligă după cum blocul de marmoră obligă statuarul.

Prin urmare, cred într-o critică ireductibilă, creatoare, sau mai bine zis, nu cred decît într-o asemenea critică. Orice altă critică nu e decît travaliu de pedant, o repetiție devalorizatoare, mimare parodică a creației. Și proba, oarecum filosofică, a creativității sale, și-o dă critica operînd mutații în lumea valorilor. Adevărata critică modernă începe o dată cu marii răsturnători de valori din secolul trecut. Aceasta mă face să atribui criticului — după o formulare puțin romantică — un rol demonic. Spiritul negator nu este însă decît reversul necesar al creatorului.

Spre deosebire de judecata morală pe care n-aș avea dreptul s-o pronunț asupra faptei altuia, decît dacă tu însuți aș fi pur, străin de orice faptă rea, dreptul de judecată pe tărîmul literelor ți-l conferă numai faptul de a fi comis — măcar în gînd, în intenție — un păcat literar. Desigur, nu ți se cere să poți scrie poezii ca Novalis pentru ca să poți savura și prețui parfumul florii albastre. Însă orice critic real trebuie să ascundă, să fie receptacolul unui poet virtual. Există, după cum știm din filosofia scolastică, aptitudini în potență și altele în actu. E suficient dacă un critic e și un poet potențial, nu cred însă că impotența artistică a unor literați i-ar fi determinat, prin compensare, să abordeze tărîmurile aparent aride ale criticii. Nu cred nici că proliferarea actuală a criticii e un fenomen de inflație, o criză alexandrină a unei culturi în care comentarul, scoliile, exegezele înlocuiesc expresia directă. Întreaga literatură a timpurilor noastre stă sub semnul construcției lucide, mai degrabă decît al expresiei nemijlocite. E adevărat că — considerînd mai deaproape unele tendințe ale criticii actuale (mă gîndesc în deosebi la cele înglobate sub denumirea de structuralism), mă încearcă uneori o îngrijorare. Nu trădează ele apariția unui neopozitivism care, la un veac după apariția celui vechi, cu tot prestigiul noilor metode, cu tot aparatul noilor rigori anunță primejdia viitoare a unei teribile înfundături a artei ? Fără îndoială, va trebui să mergem pînă la capăt pe noile căi care se deschid, să ne folosim de noile unelte, să ne supunem rigorilor unor discipline, unor tehnici care-și vor realiza — sînt sigur — virtualitățile. Dar să nu uităm că dincolo de tot ce ne poate oferi, de pildă, o critică cibernetică, tot ce ne poate da o critică tot mai filologică, nu e decît ceea ce vom investi din — să ni se ierte cuvîntul desuet — sufletul nostru în ele. Figura criticului-savant a apărut din nou printre noi cu filosofia sa foarte sumară. Mărturisesc că, prefer — cu Novalis — care să nu uităm, a fost unul dintre cei dintîi care, înaintea lui Poe, a cerut „judecata rece" în creația poetică, care a pus magia în raport cu „construcția", cu „algebra", care a vorbit despre poezie ca „limbaj autonom" etc., repet, prefer un critic care ascunde în sine spiritul de finețe al unui poet, criticului care ascunde spiritul de geometrie al omului de știință. Firește, idealul ar fi acela al unui nou uomo universale, întrunind finețea și geometria. În orice caz, ultimul cuvînt în materie literară nu poate fi al omului de știință, ci al poetului. Și al criticului-poet.

Nicolae BALOTA

CENTENAR

G. T. Kirileanu — elogiu modestiei

Ar fi trebuit să-l numim de fapt, așa cum el însuși și-a spus o.. viață, spre sfîrșitul vieții, cu o moldovenească modestie, amintind pe străbunul Neculce : Moș Ghiță. Moș Ghiță T. Kirileanu intra în lumea umbrelor la 13 noiembrie 1960, dacă memoria ne este precisă, deoarece a doua zi, un **faire-part** anunța micului și încă neindustrialului, nemodificatului oraș de munte, Piatra Neamț, „încetarea din viață a bunului nostru MOȘ GHIȚĂ T. KIRILEANU, în etate de 89 de ani".

Dar cel care, „în ziua de miercuri 16 noiembrie 1960 orele 13" pleca în „cortegiu funebru spre Cimitirul Eternitatea", să-și ocupe locul de veci nu departe de fantoma de aură și mirt a Doamnei Elena Cuza, fusese în tinerețe în cortegiul atîtor celebrități, încît ne e greu să le amintim pe toate aici.

Începînd literele la Iași cu marele filolog Al. Philippide — care l-a numit colaborator la „Dicționarul Academiei" o dată cu Ibrăileanu — prieten și coleg al lui Kirileanu, studentul n-a putut suporta rătăcirea lui Aron Densușianu la adresa lui Eminescu ; de altfel, nefericitul profesor anti-eminescian l-a și „trîntit la examene" după doi ani, fapt care l-a îndemnat pe viitorul Moș Ghiță spre drept. Așa se face, de altfel, că în 1900, adresîndu-i o cerere lui Titu Maiorescu (pe atunci, ministru de justiție), tînărul licențiat în drept se hotărîse, matur deja, să facă justiție din inimă și pentru broștenenii lui umili din satul său natal (Holda Broștenilor), de vreme ce solicita ministrului un post la țară. Fapt care l-a mirat pe filozoful-demnitar, încît a ordonat secretarului său, pe atunci Leadres, să întocmească o întreagă „fișă" biografică despre acest curios specimen anti-urban al zeiței Dreptății, pe care a ținut să-l cunoască personal și l-a apreciat apoi pînă la sfîrșitul vieții. (E drept că Maiorescu însuși a beneficiat, mai ales postum, de prietenia lui G. T. Kirileanu ; migălos jurnalier încă din adolescență, Moș Ghiță a păstrat, pînă cînd a putut ține condeiul în mînă, obiceiul, inestimabil pentru istoria literară a detaliului, de a-și nota orice întîlnire, discuții, idei controverse etc. avute cu gînditori, oameni de litere, sau eminențe politice din vremuri trecute. În arsenalul de manuscrise rămase de la G. T. Kirileanu sînt desigur, importante **olografele** : Creangă, Iorga, Maiorescu, H. Tiktin, S. Mehedinți etc. dar și însemnările marelui bibliofil moldovean care ar fi fost cuprins de demonul insomniei dacă nu și-ar fi încheiat pe hîrtie toate dialogurile unei zile, toate gîndurile spuse ale unor mari interlocutori, pe care noi nu i-am prins, iar alții le vor completa mereu chipurile cu ajutorul unor astfel de sfinte pasiuni).

G. T. Kirileanu a fost unul din cei mai mari bibliofili ai noștri ; și, în orice caz, cel mai organizat conștient ; colecții întregi de periodice vechi, românești și străine, cărți în ediții princeps dintre care unele sînt contemporane cu... Gutenberg, documente-unicat *) vor fi și azi găsite, în Biblioteca documentară (20.000 de titluri), ce-i poartă numele, din Piatra Neamț.

Deși întreruptă pentru drept, pasiunea lui filologică a rămas nestinsă toată viața ; după cîteva slujbe modeste, după ce Maiorescu i-a împlinit dorința de a fi judecător pe meleagurile Broștenilor, tot el a fost printre cei care l-au recomandat pentru a deveni bibliotecarul curții regale, prilej de neîncetate activități bibliofile în țară și în străinătate. În această calitate și, mai tîrziu, ca secretar al Fundației Culturale din Iași, G. T. Kirileanu, cărturarul și omul de o neasemuită generozitate, s-a zbătut, adăugînd uneori contribuții materiale personale, pentru apariția unor lucrări însemnate și, cu deosebire, pentru definitivarea apariției celebrului „Dicționar român-german" al lui Tiktin.

A fost editorul, poate cel mai mare, mai migălos și mai comprehensiv al operelor lui Creangă. Recunoscători i-au fost pentru aceasta generații întregi de iubitori și cercetători ai scrisului marelui humuleștean și rămîne înscrisă cu majuscule activitatea lui în acest sens ; 16 ediții, prima, fiind scoasă în 1906, în colaborare cu Ilarie Chendi la Institutul „Minerva". Opera originală ? Depinde ce înțelegem prin acest adjectiv atît de incomplet, straniu, în anumite cazuri. Zeci de articole și studii în „Sezătoarea" lui Artur Gorovei (unde a debutat, de altfel), mărturii despre Creangă și Eminescu, „dări de seamă" istorice și literare în „Revista istorică", în „Convorbiri literare", în „Timpul", nenumărate culegeri de folclor moldovean (bistrițean, mai ales), care continuă, completează crestomatiile de același gen datorate fratelui său, mort prematur, S. T. Kirileanu.

Dar G. T. Kirileanu care a strîns cărți de pe toate meridianele lumii, spre folosul nostru și al generațiilor care vin, care a fost printre primii autori de monografii sătești — **de ce nu continuă azi, în mult mai favorabile condiții, inițiativa cu atît de nobilă tradiție, încurajată cu decenii în urmă de marele Haret ?** — merită mai mult, mai mult decît atît. (Nu e nevoie să cităm în sprijinul acestei „apărări" savanți ca Al. Rosetti, Iorgu Iordan — care îl vizitau adesea — sau cuvintele calde ale lui Perpessicius care și-a amintit mereu de el și i-a închinat o **mențiune** memorabilă). Merită mai mult

chiar decît inițiativa locală, a doi harnici cercetători din Piatra Neamț : Constantin Bostan și Valentin Ciucă — ale căror „Contribuții documentare — G. Teodorescu-Kirileanu" (apărute, în 1970, evident, la P. Neamț) — constituie aproape liniile esențiale ale unei monografii.

Acum, cînd omul plin de bunătate, cu fruntea senină plină de carte și proiecte (realizate !) de activități socio-culturale, a plecat de mult dintre noi, avem posibilitatea să privim cu mai multă pietate spre el, spre opera lui. Să interpretăm cum trebuie modestia de o viață a acestui „rara avis" (cum l-a numit Al. Philippide). Căci, iată, aflînd de alegerea sa ca **membru de onoare al Academiei**, a răspuns cu aceste cuvinte lui S. Mehedinți : „Am fost în viața mea un pasionat adunător și cititor de cărți și documente vechi, dar asta n-ajunge să merit marea cinstire cuvenită numai fruntașilor culturii" (apud monogr. citată, p. 37). Prin tot ce a făcut, a fost de fapt, un membru activ al Academiei.

Îl cunoscusem pe bunul și seninul Moș Ghiță într-un pelerinaj studențesc la Piatra Neamț ; întîmplarea a făcut apoi, să mi se ofere bucuria de neuitat de a-i cunoaște îndeaproape sufletul, activitățile nenumărate (și voi reveni odată asupra acestora), cînd, cu zece ani în urmă, pașii vieții post-universitare mă îndreptau înspre direcția Bibliotecii municipale a Pietrii Neamțului ; am fost — în ultima perioadă a vieții lui — secretarul acestui mare și generos intelectual strîngător de cărți și documente. M-a găzduit cu dragoste părintească, mi-a oferit o odaie plină de cărți (deasupra aceleia în care el stătea țintuit la pat de doi ani dar cu mintea trează, înconjurat de tomuri majestuoase și sonete în „lilipute" unice, produse ale Renașterii italiene).

„A apărut ceva despre Iorga ? întreba aproape zilnic, cu o voce patriarhal-optimistă pe tînărul absolvent de litere pe care-l găzduia cu generozitate, neîndrăznind niciodată, în moldava-i sfiiciune și blîndețe, a-l numi „secretar". De fapt, singura muncă precis secretarială era întrebarea de fiecare dimineață : „A apărut ceva despre Iorga ?" Nu, încă, îi răspundeam. Pe Iorga îl iubise lucid toată viața ; avea însemnări cotidiene despre el și voia, simțindu-și sfîrșitul aproape, să vadă acel articol, acel gest de reevaluare a marelui său prieten savant. La o săptămînă după zilnica întrebare, **articolul a** apărut. Prea tîrziu, Moș Ghiță închisese ochii.

S-au împlinit la 13 martie 1972, o sută de ani de la nașterea primului și poate celui mai mare al nostru bibliofil : G. T. Kirileanu ar fi meritat, cu acest prilej, să figureze printre sărbătoririle UNESCO. Jean Boutière, primul monograf al Humuleșteanului, cel care îl omagia adesea pe moș Ghiță pentru valoarea edițiilor Creangă, și pentru multe alte nobile fapte de cultură, ar fi fost, dacă mai trăia, primul care ar fi propus-o pentru calendarul UNESCO.

Constantin CRIȘAN

*) Există o întreagă corespondență — cca. 30 de scrisori Tiktin — Kirileanu, care ne-a trecut, de altfel, prin mînă, de mare interes pentru istoria filologiei moderne românești și care, parțial, a fost pusă în valoare de C. Turcu. În rest, nu înțelegem de ce, de zece ani de zile, fondul Kirileanu, depus la Academie, nu este încă în întregime inventariat și rămîne, deci, în continuare, inutilizabil cercetării.

pro și contra

Medalion muzical : Ilinca Dumitrescu

Nu poate fi o natură artistică mai fericit dotată decît aceea care îmbină spiritul constructiv cu dispoziția sensibilă pătrunzătoare de frumuseți spirituale. Din numerosul șir de talente pianistice ivite neîntrerupt în acești ani de renaștere muzicală românească, unul se deosebește și ne impresionează atît prin intensitatea cît și prin modul rapid al dezvoltării. Mă refer la tînăra noastră pianistă Ilinca Dumitrescu. Copil precoce pe linia Dinu Lipati — Valentin Gheorghiu, exemplificînd cornelianul vers „pour les âmes bien nées, la valeur n'attend pas le nombre des années" s-a bucurat timpuriu de glorie. Fiică de ilustru compozitor și de remarcabilă poetă (Ion Dumitrescu și Mariana Dumitrescu) în inima muzicianei s-a oglindit din primii ani exemplul muncii susținute. Din fericire a fost scutită de sisteme pedagogice greșite, avînd o eminentă călăuză : pe Iolanda Zaharia, profesoară pentru începători. Ilinca Dumitrescu era încă o codană de liceu, cînd, deschizînd aparatul de radio într-o seară, îi aud numele anunțat. Cînta cu orchestra, ca solistă. Mi se pare concertul în la major de Mozart. O claritate de cristal și un tușeu de zînă. Era chemată și aleasă în același timp. La liceul de muzică nr. 1 dna. profesoară Maria Șova îi formează mecanismul și-i întregește repertoriul. Regretata maestră Lidia Cristian a contribuit și ea în largă măsură la împlinirea instrumentală a Ilincăi Dumitrescu.

Pe urmă, în desfășurare a primit două premii de interpretare (în 1964 și 1969) la concursul național al tinerilor soliști. Cărări de consacrare i se deschid. Cîntă cu toate filarmonicile din țară, variind programul de la concert la concert, procedeu neaplicat de pianiștii din trecut cari osteneau în carieră douăzeci și cinci de ani cu aceeași piesă.

S-a procedat judicios cînd Ilinca Dumitrescu a fost trimisă să studieze în Uniunea Sovietică, școala pianistică rusă fiind universal recunoscută la superlativ în materie de interpretare și măiestrie. Astăzi Ilinca Dumitrescu, în vîrstă de 19 ani, este elevă în anul I la Conservatorul „P. Ilici Ceaicovschi" din Moscova. Și cînd un elev din primul an, numai după cîteva luni de curs prezintă la Filarmonica din București concertul în do minor de Beethoven în autenticul lui spirit dramatic, putem anticipa asupra rezultatelor pe care le va obține la absolvirea renumitului conservator din Moscova. Profesorul său de pian este Neuhaus fiul. El urmează marea tradiție a școlii ruse care a format cei mai glorioși pianiști ai lumii, cu N. Rubinstein, Safonov, Rachmaninov și actualii Richter, Ghilels, Baskirov.

Față de alți pianiști tineri care insistă cîte cinci ani studiind un concert, Ilinca Dumitrescu e mult superioară ; pînă astăzi are în repertoriu trei concerte de Beethoven, două de Mozart și lucrează concertul de Schumann.

În lumina acestor eforturi și succese, drumul tinerei pianiste e neted, și nădăjduim că vechiul prestigiu al valorilor solistice românești va mai primi încă un sigiliu de autenticitate.

VIRGIL GHEORGHIU

În memoriam

A apărut nu de mult la editura „Cartea Românească" volumul postum de schițe intitulat Prin foc și pară *de Marin Sîrbulescu. Trecut în neființă la o dată cînd de abia depășise vîrsta de cincizeci de ani (18 aprilie 1971), Marin Sîrbulescu a debutat în coloanele revistelor „Albatros" și „Codrau", fiind unul dintre membrii grupării ce a gravitat în jurul acestor publicații progresiste, de stînga.*

În afară de activitatea de prozator dăruit cu harul evocărilor patetice (Primăvara lui Crișan, *1949) sau cu acela al elaborărilor străbătute de un sănătos umor popular* (Minunatele ispăvi ale lui Păcală, *1950, și de aceea de gazetar perspicace, Marin Sîrbulescu a desfășurat o tenace muncă de traducător din literatura străină; cităm, între altele, titluri precum :* Jurămîntul *de Feodor Gladkov,* Casa în ploaie *de Herbert Nachbar,* Vagabondul soarelui *de Hilmer Wulff.*

Volumul Prin foc și pară *propune o cuprinzătoare și elocventă imagine a talentatului autor de schițe satirice care a fost Marin Sîrbulescu. Gestul pios al Editurii „Cartea Românească" se cuvine apreciat ca atare.*

Prostologhicon

Am asistat apoi la o discuție în care vînzătorul se interesa discret, cu multă atenție, asupra culorilor poșetelor și garderobei clientei, încercînd să descopere gustul cumpărătoarei. Într-un tîrziu, am auzit-o :

— Vă mulțumesc foarte mult, mi-ați fost de mare ajutor ! Am să mai trec pe la dumneavoastră..."

(„Gazeta Cooperației", vineri 24 martie 1972, Ora de estetică într-un supermagazin).

„Răcnetul „păzea !" ar putea fi „mecanizat" prin instalarea unui difuzor care să repete automat acest îndemn în astfel de cazuri."

(„Lupta C.F.R"., sîmbătă 25 martie 1972)

„Sistemul servirii pe din dos înflorea aici și era bine cunoscut de unii salariați".

(„Comerțul socialist", nr. 13, 1972)

AGROSEM Botoșani angajează imediat tineri și vîrstnici pentru ales arpagic.

(„Clopotul" — Botoșani, duminică 26 martie 1972)

Cu răbdare îi putem explica ca să se păzească de apă, pentru că e încă mic, dar cînd va crește va învăța s-o domine ca un pește.

(„Clopotul" — Botoșani, miercuri 22 martie 1972)

proverbe

Neica fluiera la coasă (II)

Jandarul Dimici era un om trist și tristețea lui mare — pentru ceea ce trebuia să facă atunci, prin '47, '48 (și mai ales pentru ceea ce înțelegea că trebuie făcut) parcă nu putea să se adune tristețe pe obrazul lui mic, îngust și pe fruntea lui înaltă, ciopîrțită și ocultă degeaba de cozorocul capelei cazone ; degeaba, pentru că tot se vedea că are frunte înaltă. Și atunci, neadunată, durerea înțelegerii, a nedreptăților silnice pe care trebuia să le facă, săpa. Săpa în obrazul său mic și pe fruntea sa înaltă gropi adînci de puteai să-ți îngropi degetele în sau între ele. Și atunci cînd trebuia să ia pe cineva și să-l urce în mașină mică și neagră care nu cerea bani nici de dus, nici de întors, el se ducea la casa și la ușa aceluia, cu pușca goală întoarsă cu gura în jos. Și-i explica, neajutorat, ținîndu-și brațele atîrnate, leșinate lung pe lîngă pantalonii cărămizii că asta e întîmplarea rea, el n-are cum s-o răsucească spre bine. Și acela trebuia să se îmbrace [illegible] în cinci, [illegible] și să intre în mașină, în mașina care cere [illegible] fără bani — nici de dus și mai ales de întors.

Datoria și uniforma așezară între el și oameni — [illegible] — distanța și amenințarea. Și atunci Dimici [illegible] și se [illegible] de [illegible], a neînțelegerilor. [illegible] — [illegible].

Copiii satului [illegible] ale înțelegerilor sau neînțelegerilor lor mai mult jucate, tăvălindu-se în țărînă [illegible] oameni de armă. Mai ales în serile de toamnă, [illegible] de lună, striate [illegible] de licurici, ei, copiii, se adunau în horă în fața casei [illegible] și cîntau descoperirea lor :

Domnul Dimici doarme. Și Isac e-n pod la [illegible]... (El Dimici nu avea nici carne, nici [illegible] în pod iar Isac dormea ghemuit pe unde nimerea).

*

Deci Dimici i-a spus învățătorului Dandu Panțurescu că trebuie să-l aresteze în noaptea ce urma, pentru povestea cu notarul Marinescu.

— Păi arestează-mă și acuma, a spus învățătorul mai neliniștit decît oricînd și mai trase din coasă încă o brazdă de ghizdei și mai fluieră iar din „neica fluiera la coasă".

Omul de armă se ținea după el cu țeava puștii atîrnată în jos, cerșind înțelegere.

— Nu te pot aresta acuma, că te-aș duce la post ca pe hoți. Ceea ce... Trebuie să te iau doar la noapte cînd vine mașina Siguranței.

— Mandatul ! țipă neașteptat învățătorul.

— Ce mandat ? tresări dacă nu cumva se sperie jandarul.

— Mandatul de arestare ! țipă învățătorul.

Omul de armă scoase din buzunar hîrtia, învățătorul o citi și cine știe de ce o plimbă pe albastrul ori verdele coasei. Voioșia — și așa neadevărată — i se risipi și-l întrebă, neajutorat, pe celălalt :

— Și acu' ce mai e de făcut ?

— Uite ce e de făcut... dar mai bine hai după tufa aia de alun, că n-am venit în civilet.

Se duseră, se așezară și omul de armă îl lămuri pe dascăl.

— De fugit n-are rost să fugi pentru că șareta, brișca, orice ai lua tot te prind cu mașina. N-ai timp. Eu zic așa : să stai noaptea acasă dar într-un loc unde să nu te găsesc atunci cînd vin. Cel mai bine ar fi să te culci în fînar.

— Păi e gol, ce vrei să-mi lovească grinzile spinarea, mai dungate ca la pușcărie ?

— Păi așezi fînul ăsta acolo și dormi în el.

Învățătorul își privi cu milă postațele tăiate de coasă care nu mai aveau timp să se usuce la soare, trebuiau duse, urcate, așa, în pătul pînă să mucezească și să-l apere. Și-l năpădi o duioșie netedă, egală și-și așeza palma peste palma omului de armă :

— Știi cum sîntem noi ? acuma îl chemă pe celălalt din tristețile și absențele lui.

— Sîntem ca unul care nu găsește pod peste apă și altul moare de sete.

Omul de armă plecă să-și plimbe tristețile cu pușca întoarsă cu gura în jos, ca o altă coasă, poate mai tîrzie.

Nicolae VELEA

Desen de GENOVEVA GEORGESCU

astăzi în librării

EDITURA „EMINESCU"

— Franz Johannes Bulhardt : **Clipe și locuri**, versuri. În românește de I. Castian-Mătăsaru. Cuvînt înainte de Al. Philippide. — 132 pagini, 8 lei.

— Aurora Conțescu : **Ecou în nisip**, versuri — 96 pagini, 5 lei.

EDITURA „MINERVA"

— Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu : **Istoria limbii române literare**, vol. I, ediția II-a, revăzută și adăugită. — 672 pagini, 49 lei.

— Mihai Beniuc : **Scrieri**, vol. I : „Drumul poeziei". Ediție de autor — 472 pagini, 26,50 lei.

EDITURA „ALBATROS"

— Mircea Șerbănescu : **Misterioasa sirenă**, schițe și nuvele. Colecția „Fantastic Club" — 160 pagini, 4,50 lei.

— Eugen Cizek : **Seneca**. Colecția „Oameni iluștri" — 192 pagini, 7 lei.

EDITURA „ION CREANGĂ"

Iulia Hasdeu : **Prințesa Fluture**. Ilustrații de Ștefan Nastac. — 42 pagini, 3,75 lei.

— Dimitrie Goga : **La revedere, copiii mei**. Ilustrații de Octavian Țărălungă — 136 pagini, 3,75 lei.

— Mircea Sântimbreanu : **Melcul mincinos**. Ilustrații de Gh. Marinescu — 112 pagini, 8 lei.

EDITURA „UNIVERS"

— Ch. F. Ramuz : **Aimé Pache**. Traducere de Ion Băieșu și M. Călinescu. Prefață : H. Zalis — 250 pagini, 6,50 lei.

— Miicio Radev : **Sîmbătă seara**, roman. Traducere : Iulian Neacșu și Laura Baz Fotiade — — 206 pagini, 5 lei.

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

— Valeria Guțu — Romalo : **Corectitudine și greșeală** — probleme de gramatică și vocabular.

— **Historia augusta**, biografii de împărați romani, de la Hadrianus pînă la Carus. Traducere din limba latină.

— Strabon : **Geografie**, vol. I. Traducere din limba elină de Felicia Vanț — Ștef.

— **Cercetări de sociologie economică**, lucrare colectivă.

EDITURA „KRITERION"

— Marosi Peter : **Salamon Ernő. A. Költő es a versek gyönyörű sorsa**. (Salamon Ernő). — 312 pagini, 9,50 lei broșat, 13 lei legat.

— Marx György : **Gyorsuló idő** (Secolul vitezelor). Colecția „Korunk". —148 pagini, 4,75 lei broșat.

— Marton Gyula : **A. Moldovai csángó nyalvjárás roman Kolcsönsavai** (Cuvinte românești în graiul ciangăilor). — 600 pagini, 27 lei legat.

poșta redacției

EVANTAIUL NAIVITĂȚII

Naivitatea este, mai mult decît geniul, inepuizabilă. Contrafăcuții se aseamănă, în schimb, orice naiv este naiv în felul său. O inventariere este practic imposibilă. Să defilăm, totuși, cîteva tipuri. Toate citatele sînt absolut autentice.

Naivul pur : **Ți-am adus în dar o floare — Uite ce drăguță este Seamănă — sau mi se pare — / Cu o zînă din poveste ?** Naivul derutant : **Urechile plîng cu lacrimi de crocodil / și vor să mă-nece. / Aș arunca cu pepeni / Să-mi cadă în cap / Gravitațional.** Naivul persecutat : **Perfid pe fața mea hidoasă a lui pînză / Îmi mîngîie blestemul ce-mi clocotește-n suflet / Și se revarsă-n aburi prin gheața de pe buze / Ca o chemare sfîntă din trist și mutu-mi cuget.** Naivul insensibil : **Eram cuprins de vîlvătăi / Și nu simțeam pe trupu-mi vînătăi.**

Naivul foarte sensibil : **Codrule cu frunza deasă / În crîngul tău mai lasă / Acest pui de căprioară / Ce-i pierdut de a sa mamă / De cu zori și pînă-n seară / El aleargă prin pădure / Să-și găsească scumpa-i mamă / Durîndu-l mai rău decît o rană / Într-o zi cu soare / Din pădure el ieși. Cum în zare el privi / Un lup în spate îi sări / În zadar el se zbătu / În a morții gheară căzu / Într-un lac de sînge / Nu se mai zbate, plînge.**

Naivul nostalgic : **Mergem în timpul vacanței / La cules de zarzăre / ciupind strunele romanței / Printr-un lan de mazăre.** Sau pasional : **M-am topit ca lumînarea / De văpăile iubirii / Zile-ntregi cercetam zarea / Roș de groaza despărțirii.**

Naivul macabru și cavernos. Poezia se cheamă **Strigoiul : O umbră jalnică tîra / Alb giulgiu-n miez de noapte / La fiecare cruce oprea / Pasul săltat de șoapte / O candelă purta pe braț / Lumină de mormînt / Deasupra criptei fără sat / Cu ușă de pămînt.**

Naivul matematic : **Funcția exponențială — sărut / Într-un singur punct / Dintre curbă și axă, viață și dorință.** Naivul cu acromatopsie : **Palton negru, părul negru / Cismele din piele neagră / Ochii cel mai nobil negru / Ce se-ascund sub geana-ți neagră / Fața albă, mîna albă, / Formele atît de albe / Gîtul tău ce poartă salbă / Cu mărgeaua tot mai albă".**

Naivul mucalit : **Dimineața-aceea însă / Prinsă-n mreaja desfătării / S-a sculat domnița plînsă / Roștind semnul eclamării.**

De-atîta naivitate își pierde muza candoarea.

Cezar BALTAG

●

HORIA S. Cînd eram elev, recunosc, scriam mult mai nesigur decît scrii dumneata. Mă înebuneam după romane polițiste, mi-a trecut, nu știu cine m-a vaccinat împotriva lor. Dumneata găsești cuvinte frumoase : „Se resemna odihna mea și parcă vroia să spună : mă resemnez... Cît voi trăi, voi împleti scufițe de lînă ca să adăpostesc pletele bătrîne ale mării, să nu răcească în clipa cînd albul soare de august o va părăsi". Dar din tot ce scrii picură o tristețe bătrînească. Trebuie să te legi de lucruri în întîmplări apropiate tinereții .Vei avea destulă vreme să fii trist.

MIHAI LORMIN. Excelent. De mult, poate de cînd am citit prima schiță a lui Ion Bledea, n-am mai încercat o atît de mare bucurie în fața manuscriselor unui începător întru-ale scrisului. Mă simt răzbunat pentru toți munții de hîrtie cenușie care-mi trec prin mînă. Te vom publica.

ELEV ÎNTÎRZIAT. „Pe apele norocului", barca dumitale n-a încăput. Am găsit în ea și pește bun (fiind de la Galați, știi ce înseamnă asta), dar mai mult grohotiș. Înjură, ca să te descarci de obidă, și pe urmă apucă-te de citit. Sînt convins că ne vom mai întîlni.

BASILIUS V. BOTTA „Și caii își plîng apusul" mi s-a părut cea mai aproape de bobotează, ziua cînd se scot caii la plimbare (sau se scoteau) cu velințe așternute pe spinare și încălțați cu potcoave noi-nouțe. Dar și-n schița asta abundă expresii cu circulație, odinioară, în Lacul Tei și fosta groapă Floreasca. Geambași, geambași, dar nici să ne batem pe burtă cu toți sfinții și să-i lucrăm numai cu potcoava sub fălci.

LIVIU CUMPĂNĂ. Te plimbi prin „templul soarelui", zici dumneata, „împins de la spate de un flux nevăzut" și auzi „ciripitul păsărelelor, vuietul copacilor, tumultul apelor" și cineva îți șoptește în ridichea urechii că „templul soarelui este timpul și viața". Trebuie să-ți spun că, la lectură, templul mi s-a părut de paie, ridicat pe nisip și acoperit de pustiu. Treci la lucruri ceva mai pămîntene, cum ar fi, de exemplu, manualul de limba română pentru clasa a patra.

M. MANEA. Inserez aici, ca să nu se piardă, gîndurile dumitale despre iubire. „Iubirea-i greșeală, da ? / Da ? ! / Înoată atunci cu-ndrăzneală / Deasupra greșelii ! / Eu știu că livada și pomii-s făcuți / Anume pentru-ndrăgostiți / Iar pomii în valuri de flori / Inspiră greșelii fiori. / Iubirea-i greșeală ? Nu ! / ...E țipătul scurt prin iarbă de zor / În mijlocul fetelor prinse din zbor / Îl fac pe poet să se simtă dator". Ești mare. Ești, cum singur spui, „măritul luceafăr pierdut printre stele, / globul de aur în jur cu mărgele". Păcat că nu citești nimic din ceea ce scriu alții.

Fănuș NEAGU

Conferința națională a scriitorilor
- dezbateri -

Perspectivele criticii

Cu toate marile progrese pe care critica literară le-a înregistrat în ultimii ani, invitația pe care o fac tezele „În întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor" de a se privi critic propria activitate a acestei discipline precum și perspectivele ei de viitor, ne impun cîteva subiecte de meditație asupra cărora am vrea să stăruim. Critica literară este negreșit conștiința unei literaturi, dar ea se adresează nu unui cerc profesionist în rază restrînsă ci publicului cititor în sensul cel mai extins al cuvîntului. O critică de audiență relativ slabă este principial vinovată de această situație ; o critică fără cititori nu-și află nici un rost.

Critica e strîns legată de forma discursivă a gîndirii chiar dacă se folosește de intuiția artistică, și în punctul ei final e o replică logică la actul de creație. Nu e deci de admis o critică mai obscură decît textul, adică una care, după vorba celebră a lui Voltaire, izbutește uneori să facă de neînțeles lucruri pe care înainte bieții oameni le înțelegeau foarte bine. Adresîndu-se în primul rînd publicului, ea nu trebuie să se piardă în preambuluri metodologice, sub cuvînt că face „știință". Se întreține încă la noi prejudecata că o critică științifică ar fi aceea care se confundă cu cercetarea istorică și documentară, cealaltă fiind botezată nu știm de ce „impresionistă". Or eficiența acțiunii criticului se dovedește prin drumul drept deopotrivă la cititor și la operă. O critică ce s-ar pierde în vane asedii ale operei, fără a face să se audă primul foc de pușcă, dar refugiindu-se în contemplarea propriei sale seriozități și a marilor ei certitudini, e o pierdere de vreme, fără nici un profit pentru cei care așteaptă singura dovadă a existenței ei : eficiența.

Critica nu-și află adevăratul rost decît în clipa în care determină în cititor o anumită dispoziție **nouă** pentru lectura operei analizate, cînd îl face pe cititor să vadă opera într-un fel nou. Ea nu-și creează obiectul, ci trebuie să fie la obiect. De aici se vede că ea e de neconceput sub forma unei parade literare sau demonstrative oricît de strălucit susținute. Specificitatea acțiunii critice nu trebuie înțeleasă ca o independență a ei față de text. Independența discursului critic în raport cu opera, sau coincidența lui cu aceasta numai în anumite puncte nesemnificative, duce la o autonomizare a acțiunii criticului dar nu și la o adecvare a actului critic. Oricît de „frumos" ar scrie cineva, important în demersul lui e raportarea adecvată la operă, deci adevărul. Una din cele mai funeste consecințe ale paradei critice care alunecă peste realitatea textului e că-l face pe cititor să renunțe a mai lua cunoștință direct cu acel text și să se mulțumească cu alegațiunile criticului. Or criticul trebuie tocmai să-l aducă pe cititor la text, să-l facă să fie atras de realitatea acestuia. Chiar atunci cînd critica e un discurs (evident diferit de operă), „subiectul" care vorbește trebuie să se treacă pe sine într-atîta în umbră încît să pară pînă la urmă că opera însăși vorbește — într-un limbaj mai explicit, mai logic. De aceea, noi cel puțin am propus ca rost utopic al criticii recunoașterea de către autor a propoziției critice ca o altă formă a propriei sale realizări artistice.

Dar dacă în teorie s-ar mai putea discuta despre critică, vrem să semnalăm un fenomen observat prea adesea în ultima vreme ca să nu fie semnificativ și în același timp îngrijorător : dispariția criticilor dedicați acestui oficiu cu regularitate într-o publicație oarecare. Critici care izbutesc să se mențină în funcție și pe post mai mulți ani au devenit o raritate. În felul acesta, publicațiile noastre nu oferă poziții constante de judecare a literaturii și nici măcar un numitor cît de cît comun al unei atitudini. Desigur că e de admis și chiar de dorit ca în jurul unei opere să se concentreze o pluralitate de voci, dar acest lucru (dacă se întîmplă !) nu trebuie să ducă la o neutralizare a afirmațiilor și negațiilor răspicate. Revistele literare care trăiesc în primul rînd din și în actualitate sînt de neconceput fără o acțiune critică definită, dacă nu fără o directivă lămurită.

Apoi este cu neputință ca un critic, oricîtă „obiectivitate" ar dovedi el, sau ar încerca să dovedească, să nu-și afirme o natură proprie și aceasta nu se poate defini prin „aprețieri izolate" cum ar fi zis Maiorescu, ci acționînd pe o arie de cuprindere cît mai vastă a fenomenului literar în toată varietatea lui. Criticii trebuie să aibă posibilitatea de a se desfășura, de a-și dovedi virtuțile în confruntarea cu toate aspectele complexe ale literaturii.

Aproape nici una din revistele noastre nu-și leagă numele de „oficiul" vreunui critic, eliminat de cele mai multe ori din motive de incomoditate, tocmai în momentul în care se cere pe toate glasurile : **critică**. Tezele pregătitoare ale **Conferinței** merg mai departe și cer ca tocmai revistele „să manifeste o mai mare grijă pentru independența morală a criticului, atunci cînd i se încredințează o cronică literară. La combaterea spiritului de grup ar contribui și introducerea unor foiletoane săptămînale, atribuite celor mai serioși critici ai noștri, în marile ziare". Să sperăm că aceste deziderate vor fi discutate și duse la îndeplinire.

O altă necesitate care se face simțită și care ar veni în ajutorul realizării unui climat de independență a criticii ar fi aceea de a se spori numărul revistelor — necesitate reclamată de mai multe voci, din mai multe sectoare ale vieții noastre culturale și mai ales din mai multe regiuni geografice ale țării. Spiritul de emulație, pe care tezele îl recomandă ca pe unul din factorii călăuzitori în activitatea revistelor, ar deveni mai activ într-un climat de dezbatere principială pe care nu-l pot întreține decît teoreticienii și criticii. Nici o revistă nu a rămas în istoria culturii noastre dacă a fost o simplă juxtapunere de materiale literare fie ele și valoroase. Dispariția dogmatismului nu trebuie să ne facă să credem că prin însuși acest fapt s-a creat o atmosferă de dezbatere și de pasiune ideologică. Acestea trebuie susținute de oameni în stare să-și ia răspunderea unor afirmații nete, izvorîte din convingeri ferme și pe care cititorii să-i poată urmări ca atare în desfășurarea cît mai largă a activității lor. Nu există o critică „subînțeleasă" ci numai una declarată deschis. La posibilitățile noi ce s-ar oferi criticilor, nădăjduim că ei vor ști să răspundă, iar atunci cînd — în mod fatal — nu vor putea cuprinde tot fenomenul literar în raza lor de acțiune, să admită cel puțin îndreptățirea atitudinii critice în cazul altora. Astfel se va elimina o situație de-a dreptul paradoxală cînd critici cu îndelungată activitate — și poate și cu vocație — neagă tocmai îndreptățirea criticii, sau, altfel spus, admit în teorie critica dar nu și pe critici.

Alexandru GEORGE

DE LA ASOCIAȚIA SCRIITORILOR DIN BUCUREȘTI

Reorganizarea secțiilor, alegerea birourilor de conducere

În cadrul Asociației scriitorilor din București, în zilele de 5, 8, 10, 11 și 13 aprilie 1972, a avut loc reorganizarea secțiilor de dramaturgie, traduceri, proză, poezie și critică. Cu acest prilej, au fost alese, prin vot secret, birourile de conducere, iar acestea au ales secretarii secțiilor respective, după cum urmează :

Biroul secției de dramaturgie : Aurel Baranga, Paul Everac, Mihnea Gheorghiu, Radu Popescu și Florin Tornea. Secretar : **Mihnea Gheorghiu.**

Biroul secției de traduceri și literatură universală : Jean Grosu, Mihail Izbășescu, Leon Levițchi, Radu Lupan și Tatiana Nicolescu. Secretar : **Radu Lupan.**

Biroul secției de proză : Ioan Grigorescu, Ion Hobana, Nicolae Jianu, Sânziana Pop și Al I. Ștefănescu. Secretar : **Ioan Grigorescu.**

Biroul secției de poezie : Ana Blandiana, Dan Deșliu, Ștefan Aug. Doinaș, Emil Giurgiuca și Vasile Nicolescu. Secretar : **Ștefan Aug. Doinaș.**

Biroul secției de critică și istorie literară : Matei Călinescu, Șerban Cioculescu, Ion Ianoși, Aurel Martin, Al. Paleologu. Secretar : **Ion Ianoși.**

Relații noi cu publicul cititor

Consider că tezele elaborate de Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor privind pregătirea Conferinței naționale a scriitorilor reprezintă o lucrare colectivă temeinică și foarte cuprinzătoare și în care multiplele fațete ale activității și vieții scriitorilor din România au fost tratate amănunțit, sincer și cu spirit de mare răspundere. Obiecțiile și sugestiile, în măsura în care există, privesc, fără îndoială, doar unele amănunte care, fără să impună modificări de principiu, au numai rostul de a spori analiza efectuată și de a o aprofunda. În ce mă privește, cred că în paragrafele din raport privind rosturile presei literare și activitatea publicistică a scriitorilor încap încă unele îmbunătățiri. Este suficient, de pildă, să pornim de la observația că anul literar trecut a dat mai multe lucrări de valoare în domeniul publicisticii decît în domeniul poeziei și prozei, sau chiar al criticii. Dacă în clipa de față se petrece o reabilitare a genului publicistic, și ea se petrece, dacă evenimentul acesta poartă girul unor mari personalități literare, și îl poartă, întîmplarea aceasta se situează fără îndoială dincolo de o modă trecătoare și semnificațiile nu ne pot scăpa. Chiar dacă ar fi să numim numai orientarea masivă a publicului cititor către rubricile de publicistică susținute de scriitori în diferite reviste de literatură, chipul rapid în care volumele de publicistică, atunci cînd sunt izbutite, dispar din librării, și tot avem suficiente motive să deducem că prezența cotidiană a scriitorului în presă este un indiciu despre calitatea nouă a relațiilor cu publicul cititor. A ști părerea scriitorului în probleme diferite decît acele privind creația artistică în condiții cînd aproape toate întîmplările zilnice sunt evenimente, iată un prilej foarte nimerit de meditație pentru condiția scriitorului contemporan. Este vorba despre un cîștig de prestigiu și demnitate profesională care nu poate fi trecut cu vederea : a fi așteptat în dezbaterile de caracter public, a ți se solicita și asculta opinia, a fi aplaudat ! Iar dacă numim și cealaltă față a prezenței scriitorului în publicistică, fața lăuntrică de necesitate, de angajare benevolă și răspunzătoare în problemele de muncă și conștiință ale contemporanilor tăi, fața morală a acestei probleme, fără îndoială că direcțiile viitoare ale activității noastre literare nu pot fi concepute în afara cîmpului de activitate publicistică. Mai ales că mai încape mult bine și în această privință, mai încape încă alegerea neghinei de grîu, mai încape un spirit ceva mai înalt de răspundere.

Sânziana POP

EMIL BOTTA

Cu privire la tabloul lui Delacroix

Lupta lui Iacob cu Îngerul

Steaua era pe sfîrșite,
stingerea sunase și ea,
cerurile deschise cîntau.
Ce știau de stingere
cerurile,
ce știau
de lacrimi amare ?
Ce știa Primăvara,
de lăcrimioare ?
Și fiind obligat
la spelunca din vale,
am spus cuvinte,
am spus injurii,
am cuvîntat cuvîntări
despre dezolare,
blasfemii, blasfemii,
despre femeea Pierzare.
Și cerurile deschise cîntau :
te uită la el, e tot muieratic,
își strigă iubirile
și ce gălăgioase
iubirile sale.
Oh, iubiri,
sărmane iubiri
în a plîngerii vale,
în spelunca
prea plină de jale !
...Și vine timp crud
și dulce pedeapsă.
Vine un chip fără chip,
vine o voce fără voce,
un sunet fără sunet,
vine o față fără față,
vine canalia cea luminoasă,
cu aripi mii.
Și ce țesătură,
ce scriere cuneiformă,
ce misterioasă,
ce țepi de arici
în fluturare hidoasă !
Nu mă lupt cu tine
ca Iacob cu îngerul,
nu mă cheamă Iacob,
nu mă cosi, nu mă seceră,
nu mă cheamă Iacob,
sînt altcineva.
Făpturile visului meu
sînt preacurate,
mîinile mele sînt ostenite,
la piept așezate.
A sunat stingerea
și se lasă liniște, liniște.
Și numai cristali
și doar minerale
în spelunca din vale.

cronica literară

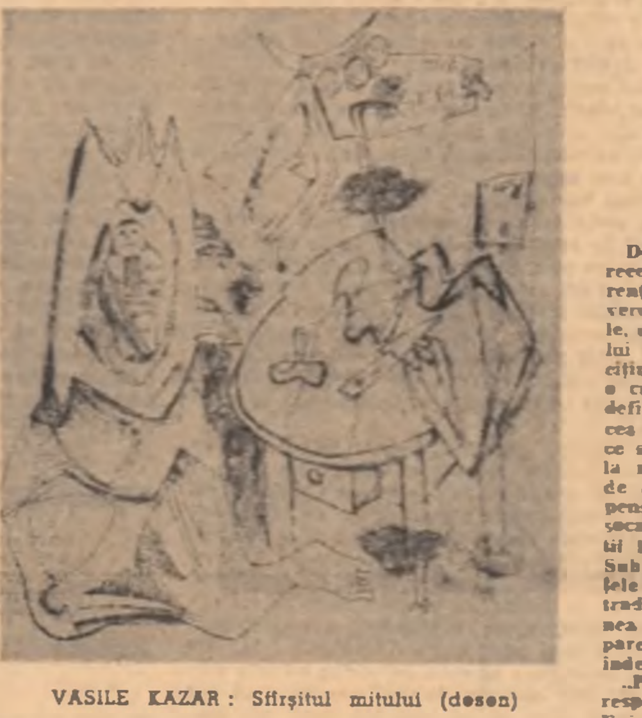

VASILE KAZAR : Sfîrșitul mitului (desen)

PLATON PARDĂU

Exiști

Dragostea mea trebuie să te înspăimînte
asemenea vulturului care trece prin dreptul soarelui,
umbra mea ține loc de floare
în această primăvară de roți dințate.

Șosele de beton, albe ca o bătrînețe
peste care automobilele albastre aleargă, aleargă,
am să viu să te iau într-o zi ! strigă stațiile de benzină
am să vin într-o zi ! strigă marele semafor roșu
am să vin..., strigă lacul și moare
la picioarele noastre.

Exiști undeva într-o casă a insomniilor,
te miști printre aparatele acestea care niciodată
nu măsoară viața,
să vorbim despre fericire, spui, simțind lacrima,
semn al Bunăvestirii celei cu neputința.

Dragostea mea numără ramurile goale,
numără împotriva verdelui,
numără împotriva seminței ;
dragostea mea care ar trebui să te numească
arbore, frunză, floare !
O, totul, numai nu cerul acesta,
carcasă imensă și goală.

Vis

Spre dimineață am visat
o creangă pe apa înverzită,
vestea ta, prințesă de fum,
despre moartea pădurii.

Spre dimineață te-am visat, iubito,
cu fructe în mîini,
și amar m-am zbătut neștiind
ce rod aduce-mi-vei oare.

Umbra ploii

Pentru noi va ispăși liliacul,
mai sîngeriu în zodia-i săracă,
pentru noi vor fi uciși caprifoiul și alunul
departe, la toamnă.

Totul poate fi amînat, iubito,
și salvarea salamandrei, strivită
de roțile soarelui,
totul poate fi amînat, și umbra ploii
deasupra pădurii.

Și soldații pot fi amînați, iubito,
și împușcăturile care străpung în gol cerul,
și durerea care se zbate
în strigătul albastru al păunilor.

Numai nisipul care se surpă
neauzit ca mișcarea planetei,
numai pulberea în urmă,
de-a pururi a noastră sentință.

MIRCEA CIOBANU

*Armura lui Thomas și alte epistole *)*

De n-am fi pur și simplu somați de subtextul ei s-o receptăm — ca pe o tentativă — străbătută de intenși curenți dramatici menită să instaureze în locul criteriului verosimilității estetice pe acela al autenticității existențiale, cu greu am putea renunța la tentația de a vedea în proza lui Mircea Ciobanu doar un subtil și cvasi-ezoteric exercițiu scriitoricesc. Căci condiția artistică a prozei pe care o cultivă acest singular autor este una paradoxală prin definiție : pe de o parte prezența impulsului dominat de cea mai aprigă [illegible] de a sfîșia orice văl mistificator ce stă în drumul spre descoperirea „adevăratului adevăr" la nivelul esenței sale metafizic-fenomenologice, iar pe de altă parte o tot atît de copleșitoare prezență a propensiunii spre structuri stilistice generale de o alcătuire șocant esteta, date fiind [illegible] ei construcții logico-speculative sau, prin contrast, aluziv-simbolice. Sub cel din urmă aspect, oricît de atenți am fi la exigențele lecturii active, debarasîndu-ne deci de comoditățile tradiționale ale lecturii strict simpatetice (dacă o asemenea eliberare, în definitiv, e cu putință !), să admitem că parcurgerea unui pasaj precum cel ce urmează nu stă la îndemîna voinței și răbdării oricui :

„Prea multe — se adresează autorul enigmaticei sale corespondente în *A treia epistolă, a nevoii de martori*, vol. *Epistole*, E. p. L, 1969 — nu-ți voi mai scrie despre bărbatul acesta, atît poate că nu m-am înșelat și că tot ce a întreprins el de aici înainte mi-a confirmat ideea după care confuzia criteriilor ține de impulsuri subconștiente. Domnul V. a jucat cum nu se poate mai logic, a ajuns pînă acolo încît tot ceea ce i-a aparținut la nivelul celei mai cumplite intimități a fost evitat : întru suprapunerea criteriului existențial pe cel estetic, din necesitățile celui dintîi. Și astăzi omul acela caută cu toată sinceritatea, disperat, dacă vrei, pe cel vinovat (inexistent, îți jur !) de moartea fiicei sale, caută în ciuda faptului că a omis de mult evenimentul, caută în sinul problemei, în cere și, cine știe, poate va găsi ceva ...Dar toate acestea (straniu paradox), scăzînd de propria lui durere (a lui, pricepi ?) : și realizînd supapa, procedînd înaintea martorilor la întreținerea relațiilor sale cu mediul, se eliberează de încă una din măsurile virtuale ale devenirii față de sine, pierde. Nu se comportă el de două ori ca și cum? întîi, ca și cum evenimentul ar rula la prezent, cu întregul său cortegiu de urmări (între care cea mai necesar oportună e păstrarea chipului exterior al durerii), al doilea, ca și cum ar reacționa efectiv la mereu-prezent-dramaticul fapt. Ceea ce săvîrșește omul acesta nu se mai întinde noțiunii de acțiune : înafară s-a creat un cîmp fals de relații în care se refugiază. El a găsit o modalitate de rezolvare (reflexul său, cum ai văzut, fiind acela de a nu răspunde decît mijlocit), participarea lui s-a încheiat pozitiv — nu spune însă și convențional : inșii înaintea cărora își joacă rolul tot el și-i procură, din acea teribilă nevoie de martori peste care nimeni, niciodată, nu a trecut fără a pieri".

Și totuși, în cele din urmă, lectura unei asemenea proze vădit tributară speciei eseului devine pasionantă întrucît dificultățile ce se cer depășite au șansa de a fi din plin răsplătite. Condiția abținerii acestei răsplăți estetice, în chip tranșant, stă în gradul în care se produce impactul dintre cei doi poli ai paradoxului mai sus enunțat. De fapt, trebuie să precizăm numaidecît că interesul real stîrnit de proza lui Mircea Ciobanu este furnizat de tensiunea ideatică și morală implicată în demersul demonstrativ ce premerge virtuala ajungere la respectivul punct de impact. Spunem virtuala ajungere, pentru că, practic, tema-obsesie a prozei lui Mircea Ciobanu, mai bine spus, incongruențele ei funcționale în plan ontologic, se răsfrîng din plin asupra structurilor stilistice, în așa fel încît acestea din urmă nu au cum să evite capcanele unor impasuri de-a dreptul predestinate. Revenind la amplul citat de mai sus, trebuie să precizăm, că, în multe privințe, el ni se pare apt să expliciteze natura acestor disociații. Așadar, „teribila nevoie de martori peste care nimeni, niciodată, nu a trecut fără a pieri" constituie apoftegma care închide însuși conținutul paradoxului, în sens dublu : uman și estetic. Precum în viață, unde orice gest (inevitabil și obiectiv necesar) de a-ți exterioriza propria suferință morală prin apel la martori echivalează cu un act vizînd înstrăinarea de tine, la fel și în cîmpul creației, unde, privind faptele din unghi absolut, aflarea cuvîntului care să exprime adevărul rămîne o problemă mereu insolubilă. Proza lui Mircea Ciobanu (fixată în aspirațiile ei permanente încă din momentul apariției romanului *Martorii*, 1968) propune tocmai o asemenea imagine străbătută de convulsia „jocului" (cu rezultate întotdeauna indecise) dintre punctul de vedere estetic și cel existențial, ambele raportate la însăși rațiunea de a fi a actului de creație. De aici decurge caracterul deosebit de acut — o acuitate de natură faustică — de care dispune opera epică a acestui autor. Ceea ce, în cîmp tematic, numim „drama creației", la el își asumă sarcini-limită în ordine gnoseologică ; existența și proiecția ei artistică sînt percepute ca un tot indivizibil, neadmițîndu-se nici un fel de relație dichotomică între ele, inclusiv atunci cînd e vorba de transpunerea lor în materie literară. Ajunși în acest punct cu interpretările de față, e nevoie totuși să ne întrebăm prin ce anume și pînă unde își poate autorul manifesta consecvența cu principiul rezidînd în raportul dintre impulsul de a comunica în scris o stare de conștiință, o întîmplare, un gînd, o idee etc., deci prezența *martorului*, și conștiința iminentului risc de a ne îndepărta de esența adevărului. Evident, dacă am accepta practica raționamentului prin reducere la absurd, ar însemna să conchidem prin a spune că poziția fidelității absolute ar trebui să se soldeze cu renunțarea deliberată la însuși actul elaborării artistice ; numai astfel ar putea fi satisfăcută cerința de a respinge orice imixtiune a convențiilor literare. Iată însă că — situație cu totul explicabilă — scriitorul nu merge pînă acolo și ne dă de înțeles că anumite „compromisuri" sînt inevitabile. Vrea adică să ne convingă de ideea că cel puțin cîteva dintre convențiile consacrate pot fi utilizate, întrucît între natura lor și preceptul adevărului originar autentic există anumite posibilități de conciliere. Ca atare, opțiunea pentru genul epistolar traduce aspirația spre o formulă de comunicare „nemijlocită". La rîndul ei, potentarea prin simbol a fondului ideatic și moral cu ajutorul anumitor parafraze mitice nu vrea, probabil, să însemneze altceva decît că riscul devierii în inautentic scade în măsura în care epicul e incorporat în tipare de maximă tipicitate. Adevărul e că prozatorul izbutește să dea la iveală veritabile epistole literare, în accepția statornicită prin tradiție, numai acolo unde se angajează pe terenul comunicării patetice nedisimulate, făcînd deci dovada unei mari tensiuni lirice și a unui tulburător delir afectiv, precum în *A zecea epistolă, despre întuneric*, de exemplu : un poem în proză de un senzorialism al percepției cotropitor, din care transcriem acest pasaj introductiv : „În afara noastră, nu s-a petrecut nimic ; acolo faptul că-mi spui pe nume n-a mutat de pe fața lucrurilor nici o linie — peste un ceas va fi întuneric și despre el, în așteptarea lui, îți voi scrie.

Voi spune de la început că nici în puterea nopții fiind bezna nu se va îndesi într-atît, încît ochiul să nu o deprindă și-n cele din urmă să n-ajungă la deslușirea contururelor care, numai văzute, rămîn aidoma cu ele însele, asigurîndu-ne. Și lucrul acesta mă întristează. Se pare că ne e dată doar amintirea orbirii și nu, cum ar fi trebuit, orbirea, numai prefigurarea unei posibilități, și nu fapte pe treapta de sus a amploarei lor, fie și nimicitoare.

Apoi, de teamă să nu amuțesc, voi striga dintre dovezile imperfecțiunii noastre, în loc să fiu fericit pentru ele. Se va lăsa întunericul și, iar, sînt posomorit pentru că fără știința mea simțurile s-au pregătit să-l întîmpine".

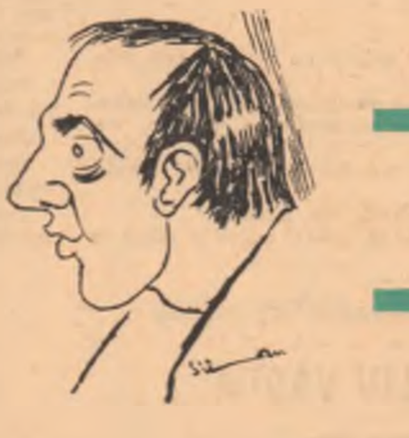

Desen de SILVAN

Cît despre viziunile epic-parabolice din o serie întreagă de epistole (între altele, a întîia, a treia, a patra, a șaptea, a noua, a douăsprezecea, a șaptesprezecea ș.a.), numai o detaliată analiză pe text (în genul celeia întreprinse de prozator însuși în *A patra epistolă, despre ziua în care nu se va mai naște nimeni*, fiind vorba aici de o sagace interpretare a parabolei legate de biblicul Iov) ar fi în măsură să scoată în lumină multitudinea de leit-motive ce circulă în acest sector din proza lui Mircea Ciobanu.

Cu o singură și mare excepție (epistola a șaisprezecea), piesele cuprinse în volumul *Armura lui Thomas și alte epistole* ni se par interesante variațiuni la temele volumului anterior ; ceea ce nu exclude posibilitatea ca ele să formeze obiectul unor interpretări critice dintre cele mai captivante. De pildă, epistola care împrumută titlul cărții se impune prin excepționala esențializare a epicului ; celei de a optsprezecea i se poate reproșa o anume uscăciune în ceea ce privește conducerea argumentației, iar a șaptesprezecea vădește un izbitor decalaj valoric între partea întîia (de un retorism factice) și a doua (de un alegorism sublimat și, de aceea, revelator).

Excepția pe care o anunțam vizează prima piesă a culegerii : *Epistola a șaisprezecea, despre locul desăvîrșirii*. Îndeplinind întru totul condițiile unui scurt roman, această narațiune — situată în contextul general al prozei lui Mircea Ciobanu — ni se pare simptomatică pe cîteva planuri esențiale, dacă avem în vedere poziția ei singulară. Termenii demonstrației de aici — referitor la „nevoia de martori" — sînt oarecum inversați. Departe de a fi atins desăvîrșirea mult rîvnită (o desăvîrșire supraumană !) prin actul înșelării celor ce îi iubesc arta, cîntărețul Ioan — personajul epistolei — nu numai că își trădează harul, dar se înstrăinează tot mai mult, pînă la pierderea propriei identități, de el însuși, de esența sa umană. Naratorul nu ezită astfel a da, la un moment dat, următorul diagnostic personajului său : „Spaima și ura de sine i se amestecară în suflet. Ura de sine și, pentru întîia oară, înțelegerea faptului că nevoia de perfecțiune lucrează în unii și după ce locul desăvîrșirii e atins, numai că preschimbată în sarcină de moarte și destrămare. Cînd l-a atins ? În care ceas al vieții lui ? Nu știa nici el — cristalul se alcătuise în toate fețele și muchiile sale nenumărate, își dobîndise puterea de-a capta și răsfrînge atîta lumină cît să mărturisească pînă departe despre puritatea altor nenumărate, nevăzute cristale așezate lăuntric. Într-ascuns s-a petrecut totul și el n-a știut cînd să oprească lucrul inițialei nevoi.

Nimeni nu l-a prins de umăr, nimeni nu i-a strigat : îndeajuns, pentru numele lui Dumnezeu ! măsura ta a fost cuprinsă în întregime !"

Obiectivarea epicului și a analizei, evitarea aluviunilor abstractizante și a excesului de speculație, detașarea critică față de personaje, iată și alte cîteva însușiri ce fac din *Epistola a șaisprezecea, despre locul desăvîrșirii* o remarcabilă operă a genului.

Nicolae CIOBANU

---

*) Editura „Eminescu", 1971.

FLORIN MUGUR

Trecerea lui Valter

Amurg

S-a apropiat de gard și se uita-n grădina.

Înalt, zdrențăros, dincolo de lemnele verticale, arată cu degetul crinul care-a crescut nepotrivit printre flori grosolane.

Știu că-i nebun, că e Valter nebunul.

Știu că mi-l cere, că nu va pleca fără el.

Dar nu e grădina mea, eu n-am avut niciodată grădină.

Nu-i crinul grădinii mele — și încerc să-l încredințez că nu se poate.

Ia para asta, Valter.

Ia un măr, Valter.

E un bărbat stins dincolo de lemnele verticale, e soțul mîhnirii și soțul mîhnirii se face mai mic.

Nu vrea să ia nici para și nici mărul.

Se ține cu privirea de crin și două aripi foșnitoare îi cresc pe umeri și se-nalță încheind rotiri cît o lacrimă tot mai sus, deasupra crinului.

Moment senin

Se face mic și se culcă jos, la răcoare, în fîntîna aproape secată.

Dacă te uiți, vezi sticlind pălăria lui înșelătoare ca apa.

Acolo e un loc curat: un fluture galben trage o căruță de zgură.

Acolo e liniștit și ușor și plutește pe fața lui Valter răsuflarea copilăroasă a apei.

Apa îngăduindu-i să doarmă la picioarele patului ei de fecioară.

Punîndu-i degetul mic pe buzele adormite.

Dimineața, să-l scoată la lumină, învîrtesc roata fîntînii cai pitici, uzi leoarcă de rouă.

Liniște

Își acoperea ochii, să nu le vadă sub fustele lungi genunchii umezi ca botul fiarelor.

Își astupa ochii și se ruga de ele și ele-i puneau în mînă, rîzînd, ce le cerea.

Și Valter se ducea, aproape alergînd, și o lua peste cîmp.

Iar atunci cînd credea că nu-l mai vede nimeni punea pe limbă, hohotind încet, acul, acul de siguranță, apoi îl prindea pe stofa hainei, alături de celelalte zece sau o sută și își mîngîia fericit pieptul împodobit de chezașe tremurătoare și ferme.

Ace imense de siguranță înălțîndu-se noaptea de la pămînt și pînă la lună, nelăsînd frunzele să alunece-n sus, copacii să plece, neîngăduind ca țările și orașele și casele albe și tot ce ne adăpostește și ne îmbracă să se desprindă de pămînt cum s-ar desprinde niște cămăși cu mînecile disperate, cuprinse de ciclon.

Ace de siguranță — și lumea devenea una și devenea de înțeles.

Satul Cobia, 1963

Era în cîmpia neagră o rîpă cu marginile trandafirii.

Cei din sat o ocoleau de departe.

Se spunea că într-o noapte a fost o lună cît cerul și s-a auzit o bubuitură atît de puternică, încît copacii s-au făcut ca sticla și s-au spart.

Atunci, în noaptea aceea de demult, s-a născut rîpa cu marginile trandafirii și cu dungi trandafirii pe fiecare piatră, săpate adînc, ca-n palmă.

O priveam speriat de departe și numai Valter, care nu știa nimic sau poate nu voia să știe, trecea pe acolo nepăsător.

Îl puteai vedea oprindu-se.

Îl puteai vedea dormind, cu brațul drept sub cap, pe marile pietre de culoarea rozei.

Cînd se apropia, îi zăream în barba obosită de veghi misterioase urme trandafirii.

Prinț

Și se făcea că gîlgîie un rîu de lapte prin mijlocul orașului.

Luați lapte, sub cerul cu lună, luați lapte.

Veniți cu pălăriile, veniți cu gălețile, veniți cu gurile.

Și uite, gurile roșcate cu dinți albi mușcă și înghit lapte.

Gîtlejurile pocnesc de poftă.

Bem lapte rece la miezul nopții și dinții se ating de buza de lut a cănii și scot un sunet muzical.

Un mare văzduh cu miros de lapte ne învăluie și un duh dulce de lapte plutește pe toate căile așezării și se ascunde în perne și coboară pe hornuri.

În gurile căscate ale florilor cad picuri imenși de lapte și mari frunzișuri se desfac greoaie pe fundul mării de lapte.

Curge lapte la toate cișmelele și bătrînele țevi trosnitoare ale caselor, îngropate în ziduri, se îneacă de lapte.

Și curge lapte pe firele ierbii și curge lapte pe trunchiurile lucioase ale copacilor și păsările abia mai zboară, de parcă ar despica anevoie cu piepturile valuri de lapte.

Unde sînt regii din cartea regilor?

Unde sînt fecioarele lor îmbăindu-se-n lapte.

Piticii vin dîndu-se peste cap și-și toarnă-n gîtlejuri lapte rece și omușorul se zbate strălucitor ca un foc de țigară între degete repezi.

Vine și adolescenta, năucă de parcă a pocnit-o cineva în cap cu un crin.

Dați la o parte cu muchea palmei fluturii care s-au așezat pe fața laptelui — și beți.

Orașul e un delir de gîtlejuri însetate, de pocnete de găleți sprințene.

Vine Valter, vine prințul zdrențăros al laptelui.

În calea lui, să-i recunoască supuși, toți copiii atîrnă de clanțe cu cîtă groază cîte-un dinte de lapte.

Valter se-așează pe un nor roșcat, rîde de se strică și le împarte tuturor pahare de țipă.

Odă

Doamne, nebunul gras din vecini, copil slut al dezastrelor, se-ngroapă-n pămînt pînă la brîu și azvîrle cu pietre în tot ce vede.

Piatra cea mai ascuțită lovindu-mă-n cap.

Trec negru ca Goliat cu piatra neagră sub frunte.

Unde ești, Valter, nebunul meu mai ușor decît pasărea cerului, unde-i cămașa ta albă în care tremură un pui de vînt, unde-i capul tău aerian?

Negru-i nebunul cel gras, și încăpățînat și terestru și înverșunat pe trompeta în care urlă și surd și nevăzător și nepurtător de grijă și rob răutății și sîngelui roșu.

Sparge-l, soare, întunericul din cap, sparge-i-l cu topoare de sticlă, cu pietre strălucitoare, cu pumnii luminînd de furie.

Sparge-l, soare, întunericul din cap, să nu cadă noaptea.

Cineva

Cine l-a speriat pe Valter?

Umblă cu pălăria în pumn, o ia fuga spre o fereastră, nu bate, se repede la cîte-un copac și cînd ajunge lîngă el se întoarce din drum cu ochii zăpăciți de frunze.

Fața albă — straturi de lacrimi uscate i-au pus o mască de sare.

Cine l-a speriat?

Cineva spune că a călcat pe-o rîndunică.

Cineva spune că a intrat dracul în el.

Cineva spune că s-a întîlnit cu jumătate de om călare pe jumătate de iepure șchiop și monstrul a luat-o la fugă după el, implorîndu-l să-l ierte.

Nord

Valter, nebunul, trage cu tunul.

Rîd copiii de omul cu nume de rege.

Venind în diagonală pe discul de zăpadă care nu tremură se vede silueta lui Valter.

E de două ori mai înalt decît de obicei.

Parcă l-ar fi supt luna, subțiindu-l.

Un băț de steag se mișcă încet de la un capăt la celălalt al cîmpiei.

Trece spre nord, posomorît cum nu l-am mai văzut, și fruntea bombată îi cade peste ochi ca o vizieră.

Valter, Valter, unde sînt soldații tăi?

Bubuie roțile marilor tunuri de piatră, trase de cai înghețați.

Ave ție, bătrîne nebun.

Ave ție, comandant al marilor oști în retragere.

Lumea e simplă, generale, toate stelele-n întuneric.

CORNELIU VADIM TUDOR

Cu totul orb, din geana mea iau ființă

D-rei Elena Alecu

cu totul orb, din geana mea iau ființă
— a doua geană de la ochiul drept —
priveliști lungi, de dincolo, simptomul
ciudatei boli a mîinilor pe piept
așa cum stau, bogat în văz, mă nărui
la numai jocul pleoapei, la mereu
tulburătoarea -tare ce-mi provoacă
trezirea dintr-un somn ce nu-i al meu

De cînd erai o lacrimă te știu

de cînd erai o lacrimă te știu,
tu, plîns boțind cearșafu-n locul meu
în nopți de fugă cînd lipseam din casa
în care mă pîndeau ai mei, din greu,
cînd totuși m-au găsit, întins pe-o
cergă,
supus tăcerii și atît de blînd
încît m-au smuls ca pe o iarbă care,
în urmă-i, lasă rană în pămînt

Eu am răspuns vedeți departe nu e

eu am răspuns vedeți departe nu e
n-avem prea mult de mers, ajunge
doar
să ne lovim de zori cu dunga pleoapei
surprinși ca de un semn cu mult
prea [illegible]
năvoadele lăsate-n noi să tragă
din ce în ce mai greu, să ne vedem
împinși spre niște trupuri noi în care
ne-om ghemui ca viermele-n blestem

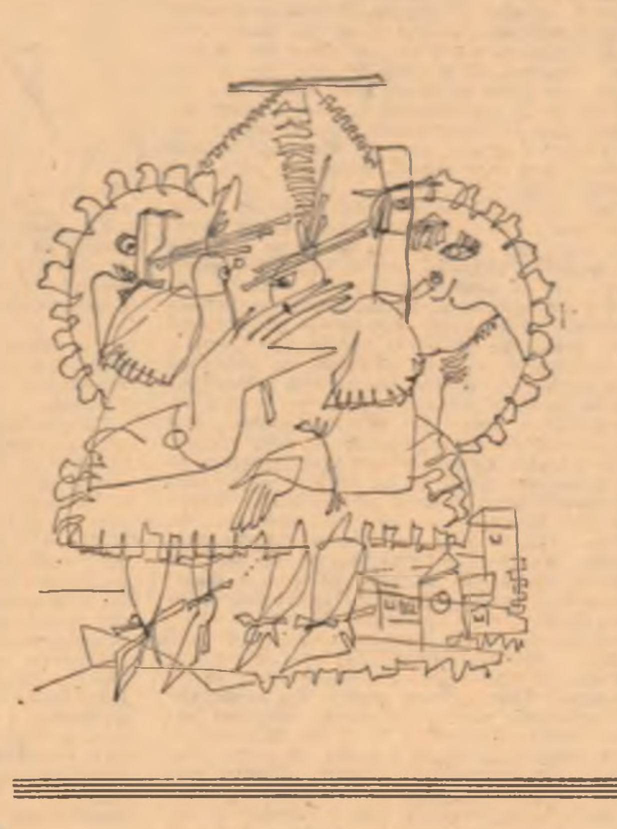

Desen de MIHAI SÂNZIANU

DORA CĂRBUNESCU

Rusaliile

Prieten îmi vine un lup în oglindă și mă văd
minunată femeie din jad, înconjurată de
făclii, e noaptea de rusalii, cine să mai
bea apă, sinii ciuturilor sînt din lemn
uscat de stejar, fecioarele își pîndesc alesul
cu pumnale fragile de sticlă, fragii pămîntului
nu își presimțesc aroma, mîine mă vor lua în
căluș și voi porni despletită cu un picior în
milul pe care-l poartă luna, descîntînd un
busuioc al nimănui, cu celălalt picior în
carnea ierburilor și mă vor bate, face-m-aș
moarte, ca să nu mai mor niciodată,
prințul sîngelui meu să vină, așteptatul,
țigancă ghicitoare să nu mi-l deoache.

Ciocîrlia

Cînd chihlimbarul, osificatul, mărturisea
mătăniile dulci, sub mierea sînilor mei
sîngele își schimbă sensul, eram o stareță
a sărutului, bărbați adăstau tăcuți pe
cai albi, coloșii de plumb îmi sprijineau
patul, se făcuse un ceas al macilor
și nimeni nu îndrăznea să mărturisească
adevărul fecioarelor jertfite ritualic,
enorme tamburine răsfățau orbii pămîntului,
glas de-aș fi avut aș fi fost
ciocîrlie, rodul pîntecelui meu l-aș
fi înălțat pe o rază de soare.

Perdele

Blestemul este să mori ultimul dintre cei dragi,
să porți mereu pe umeri sicriele altor și altor
oameni
iubiți, femeie cu amintiri să îți se facă din
fiecare lacrimă mărgăritar, să risipești în urma
ta plînsul pe care străini ațîțați să-l culeagă,
mulțimi doritoare de avuție, lacome și tăcute,
tu să mergi neîntrerupt, picioarele să îți
sîngereze
și din fiecare picătură de sînge să crească un
crin, pe care cei care te urmează perpetuu
să îl calce în picioare, nepăsători.

Sclava

Atîrna creanga veștejită deasupra ușii eu
veneam,
veneam în noaptea de cretă, pe cap aveam
o amforă cu lacrimi de om pentru baia
prea frumoasei Salomee, în drumul meu sclavii
împietreau în amintiri și erau biciuiți fără
milă, ușa se îndepărta tot mai mult,
și amfora devenea tot mai ușoară, așa
că am rămas deodată, alături de soldații
cei beți care jucau zaruri și rîdeau
zgomotos în piață.

---

o simplă

Singur în camera mea, mi-am recitit scrisorile și atunci am înțeles încă odată cît de mult o iubisem. Îmi păreau puțin ridicole, puțin patetice, ușor sentimentale, dar nu exista nici o îndoială, o iubisem... Uitasem cît de mult o iubisem, a trebuit să-mi recitesc scrisorile ca să-mi aduc aminte.

Ca să fiu sincer cu mine, finalul scrisorilor, „Dumnezeu să ne aibă în grija lui“, era o mică escrocherie, o viclenie actoricească, un fel de găselniță, eu n-am nici o înclinație mistică, dar credeam că amestecîndu-l pe Dumnezeu în toată această întîmplare, Raluca va ceda mai ușor.

Draga mea Raluca,

Îți scriu la două noaptea, după ce tu ai plecat în oraș și mi-ai spus să te las. Te-ai dus la nu știu ce restaurant cu prietenul tău din copilărie. Am foarte mult de lucru, mîine trebuie să fiu la Buftea la șapte dimineața, dar singurul lucru pe care-l pot face e să-ți scriu ție... Grozav aș fi vrut să stau în noaptea asta cu tine, să te mîngîi, să-ți aud răsuflarea... Doamne, ce frumos te-aș fi mîngîiat...

O, Raluca, nu mă judeca după măsura obișnuită, după eforturile tragice pe care le fac ca să semăn cu toți oamenii. Crede-mă că mi-e și mie foarte greu... Și de ce te supără atît de mult meseria de actor? E o meserie ca oricare alta...

Îmi pare rău că n-ai vrut să vii împreună cu mine la Sinaia, că ai avut timp de tot felul de fleacuri, nu te supăra, te rog, numai de mine n-ai avut timp. Înțelege-mă și pe mine, mi-e greu să stau de vorbă cu tine numai cu alți oameni de față, aș vrea să fiu singur cu tine, să nu mai fim decît noi doi. Ți se pare asta o pretenție absurdă?

Doamne, ce fraze stupide puteam să scriu...

Mă chinui prea mult pentru un om care te iubește atît de mult. Ce-i cu fostul tău soț pe care-l văd mereu la tine? Dar eu iubesc și aceste chinuri, fiindcă vin de la tine... Ce m-aș face fără ele? Lasă-te în seama iubirii mele! Lasă experiențele și amintirile! Dă-le dracului, nu-s bune de nimic. Amintirile sînt hrana morților... Dar noi, spre slava bunului Dumnezeu, sîntem vii... Și cum spunea bine Cristos, viii cu viii și morții cu morții... Hai să facem concediul împreună, te rog, te rog... Spuneai că anul ăsta ai dreptul să-ți iei concediu în august, exact cînd sînt și eu liber. Trebuie neapărat să fiu singur cu tine, m-au obosit desele întîlniri colective în care trebuie să mă prefac, să mă arăt altfel decît sînt... Sînt mult mai minunat în realitate, iartă-mi, cu bunătatea ta, această criză de orgoliu.... Știu, ești o femeie care placi, multor bărbați, e și firesc să fie așa... Dar eu te iubesc, asta e cu totul altceva. Chiar nu simți cît de mult te iubesc?! O, dacă ai ști cît de adînc, de viu, de fragil te iubesc, ai fi fericită... Cunosc vanitatea stupidă a îndrăgostiților, dar nu văd pe nimeni în lume capabil să te iubească cu patima, spaima, îngrijorarea și forța mea...

Te rog, iubește-mă!

Iubește-mă! Și ai să vezi că atunci nu mai există nici o problemă...

Și iarăși spun, Dumnezeu să ne aibă în grija lui.

Mircea

Și altă scrisoare

Raluca,

De fapt, gîndurile mele legate de tine sînt atît de curate și atît de adînci, încît le-aș putea exprima în fața lumii întregi. Îmi dau seama că iubesc întreaga ta ființă și părul tău, și ochii, și zîmbetul, și îngrijorarea ta, și sufletul tău, și copilăria ta, și micile tale viclenii... Foarte curios, deși adeseori ne certăm, deși adeseori ne urîm chiar, îmi pari omul cel mai apropiat. Lîngă tine simt ispita de a fi cel adevărat, de aceea mă bucur ca un copil de cîte ori te văd... Am să-ți explic un lucru ciudat pe care, tu, sînt convins că-l vei înțelege... Totdeauna am trăit sentimentul că ce e mai bun în mine, esența sufletului meu, nu se va comunica niciodată unei femei, că lumea miraculoasă din care vin — și din care vine orice om — va muri odată cu mine... Cu tine am senzația că m-aș putea dezvălui în întregime, fără efort, cu o extraordinară bucurie... Sigur, nu-mi fac iluzii în legătură cu mine, iubirea mea este și omenească. Aș vrea s-ajung în trupul tău cu o convingere că acolo moartea nu mă ajunge... Ce tîmpenie! Nu-i așa că bat cîmpii? Dar nu te supăra! Dar eu știu foarte bine că unde există iubire, nu există moarte.

Raluca,

Amîndoi știm că o viață fără iubire nu merită să fie trăită... Frivolitatea ta e aparentă. De cîte ori nu iubim, se naște plictiseala, oboseala, angoasa și stupiditatea. Și, apoi, ideea de sacrificiu e o prostie... De ce să te sacrifici? Pentru cine? Pentru ce?

Aș vrea să înțelegi că de cînd mi-am dat seama că m-am îndrăgostit de tine n-a mai existat pentru mine nici o femeie, și asta fără nici un efort, în liniște, și bucurie... Vezi și tu cum pîndesc o clipă ca să fim împreună, de cîte ori mă înțeleg cu tine și-mi oferi un zîmbet, sînt fericit întreaga zi. Dar casa ta e întotdeauna plină, niciodată nu ești singură. Iubirea mea pentru tine e copilărească, fragilă, timidă, nu lipsită de gelozie — ce caută scenograful ăla mereu la tine? — apoi spaima că te-ai putea mărita cu un italian, sau un suedez, sau un belgian, și n-am să te mai văd niciodată, mă paralizează. Dar nici asta nu e important. Iubirea mea pentru tine e mai mare decît spaima de a te nu pierde. De fapt, cînd sînt liniștit, cînd simt numai iubire, această spaimă mi se pare stupidă. Cum te-aș putea pierde? Odată ce te iubesc, ești a mea pentru întotdeauna.

Îmi pare rău că n-ai vrut să mergi cu mine la Sinaia, măcar sîmbătă și duminică, nu te judec, spun numai că-mi pare rău, fiindcă, cunoscîndu-mă, ai fi avut o imagine reală asupra mea și nu putem iubi decît ceea ce cunoaștem... Ce-i cu noaptea aia de dragoste cu care mă amenințî? E posibil ca eu să uit o noapte de dragoste petrecută cu tine? De ce mă chinui? De ce nu-mi spui adevărul? A existat sau n-a existat? Dar toate astea sînt cuvinte, și cuvintele denaturează realitatea, știi cît de adînc te iubesc. Și pentru mine întîmplarea asta a fost neașteptată, numai la asta nu mă gîndeam cînd ai apărut atunci în restaurant. Căci de sufletul tău m-am îndrăgostit întîi, dar astăzi te iubesc în întregime, fiecare părticică a trupului și a sufletului tău... Și iarăși cuvinte, am ajuns să urăsc cuvintele... De fapt, te iubesc îngrozitor. N-aș vrea să înțelegi, Doamne ferește, că iubirea mea e logică, că te iubesc pentru anumite calități... O undă misterioasă și adîncă mă leagă de tine — o realitate inexplicabilă — te iubesc pe tine, nu calitățile tale, înțelegi Raluca? Te iubesc pur și simplu — fără motiv și fără rațiune. Alături de tine aș putea să tac, alături de tine nu simt nevoia să fac demonstrații, simpla ta existență îmi ajunge. Eu am iubit întotdeauna tăcerea și te-aș chema și pe tine în lumea tăcerii și a iubirii...

Iubirea înseamnă pentru mine creație — de aceea pentru mine ești prima femeie pe care o întîlnesc, eu n-am nici memorie, nici experiență nici regrete... Pentru mine iubirea începe odată cu tine, de aceea iubirea mea pentru tine e atît de pură și de timidă... Sînt convins că și pe tine te leagă ceva de mine, cel puțin așa m-ai lăsat să înțeleg, nu știu cît de adînc, nu știu din ce lume, dar sînt convins că vom fi împreună. Ar fi o prostie să nu fim împreună.

Te rog fii înțelegătoare cu mine. Ai încredere în mine! Dăruiește-mi-te fără șovăire și fără să judeci! Ce rost ar avea o viață lipsită de iubire?!

Ce faci! A plecat, în sfîrșit, tipul ăla din Arabia Saudită? Sau din America? Sau din Suedia? Ce tot mai caută în București?

Eu n-am alt destin decît de a te iubi fără oboseală clipă de clipă.

Dumnezeu să ne aibă în grijă!

Mircea

Dar ceea ce mă îndurera nu era iubirea pierdută ci nedreapta și atît de evidenta inegalitate a relațiilor noastre. Era limpede că eu o iubisem, tot așa cum era limpede că pentru Raluca această întîmplare nu avusese nici o importanță Chiar faptul că ei îi scrisesem atîtea scrisori — o adevărată corespondență — și eu nu aveam nici măcar cîteva rînduri de la ea, demonstra că așa stăteau lucrurile. Vanitatea mea fusese crud lovită... Nu mi-a plăcut niciodată să mă falsific, nici să mă arăt mai bun, nici să mă arăt mai rău decît sînt. De aceea, mă întrebam, cunoscîndu-mă, cît de cît, chiar numai din vanitate să se fi născut durerea mea? A fost un timp cînd eu credeam că și Raluca mă iubește, și că numai tot felul de prejudecăți și complexe, vechi și complicate relații, idei aprioric stabilite, ne împiedicau să ajungem la esența noastră. Și din această incapacitate de a ajunge la esența sufletelor noastre, se născuse ura... Dar, pînă una alta, din nefericire ura era adevărată iar iubirea o biată ipoteză.

Amorul meu propriu atît de crunt zdruncinat se chinuia să restabilească un echilibru. Nu să mă răzbun pe Raluca. Niciodată nu mi-a trecut prin cap să mă răzbun pe o femeie, nu despre asta era vorba. Voiam numai să restabilesc, cel puțin retroactiv, o egalitate în relațiile mele cu Raluca. Dar cum să restabilești o egalitate între niște relații care se sfîrșiseră? La prima vedere, totul părea imposibil. Ar trebui ca aceste relații să fie reluate, chiar artificial, și întrerupte iarăși cînd echilibrul se va restabili.

Aveam un chef grozav să-i înapoiez și eu, la rîndul meu, scrisorile primite de la Raluca, așa cum făcuse și ea cu scrisorile mele. Să i le trîntesc în față și să-i spun: „Ia-ți înapoi minciunile astea“ — sau, asta ar fi fost ideal, să i le înmînez cu plicurile nedesfăcute, fără să le fi citit vreodată. Da, așa ar fi grozav... Exista o singură dificultate, una singură, dar implacabilă: Raluca, așa cum am mai recunoscut, nu-mi scrisese niciodată nici măcar un singur rînd. Așa că în ciuda faimei mele de bărbat seducător, n-aveam ce înapoia Ralucăi.

Dar împotriva evidenței, dorința mea de a înapoia scrisorile Ralucăi devenea, cu fiecare clipă care se scurgea tot mai puternică. Simțeam că dacă nu-i înapoiez Ralucăi scrisorile, nu-mi voi mai găsi niciodată liniștea.

Stăpînit de această dorință absurdă dar fermă, am început să caut prin sertare — convins că pînă la urmă voi găsi într-un ungher ascuns scrisorile pe care Raluca nu mi le scrisese niciodată. Nu găsii nimic — evident — dar asta nu mă descurajă, preschimbai eșecul în speranță, și cunoscîndu-mi discreția, mă hotărîi să caut scrisorile prin locuri și mai ascunse. N-am găsit nimic, căci, n-aveam ce găsi. Făcînd abstracție de realitate, scrupulele mele etice își urmau cursul lor normal. Mi se părea o chestiune de onoare, de respect față de mine însumi, să înapoiez scrisorile Ralucăi. Ea mi le-a înapoiat, trebuie să i le înapoiez și eu.. Hotărîrea mea era nebunească și neînduplecată, am să-i înapoiez scrisoarea, chiar dacă Raluca nu-mi scrisese niciodată o scrisoare.

În această stare de nebunie — cum aș putea s-o numesc altfel? — m-am trezit formînd numărul de telefon al Ralucăi. Spre fericirea mea, o găsi acasă, bine dispusă. Era bucuroasă că-mi amintisem de ea. Eu însă eram rece și neînduplecat, obsedat de absurda mea hotărîre.

— Raluca — i-am spus eu cu tonul cel mai firesc din lume, ca omul care se gîndise mult înainte de a lua această hotărîre — am să-ți înapoiez și eu scrisoarea. Sper că n-ai să te superi dacă vreau să ți-o dau înapoi. Așa e echitabil...

Ea nu se arătă deloc mirată, ca și cum mi-ar fi scris cu adevărat o asemenea scrisoare Parcă chiar se aștepta la un asemenea gest din partea mea. Da, sigur, era de aceeași părere...

— Da, e drăguț din partea ta. Mie mi-a fost nu știu cum să-ți spun, n-am vrut să te

de

TEODOR MAZILU

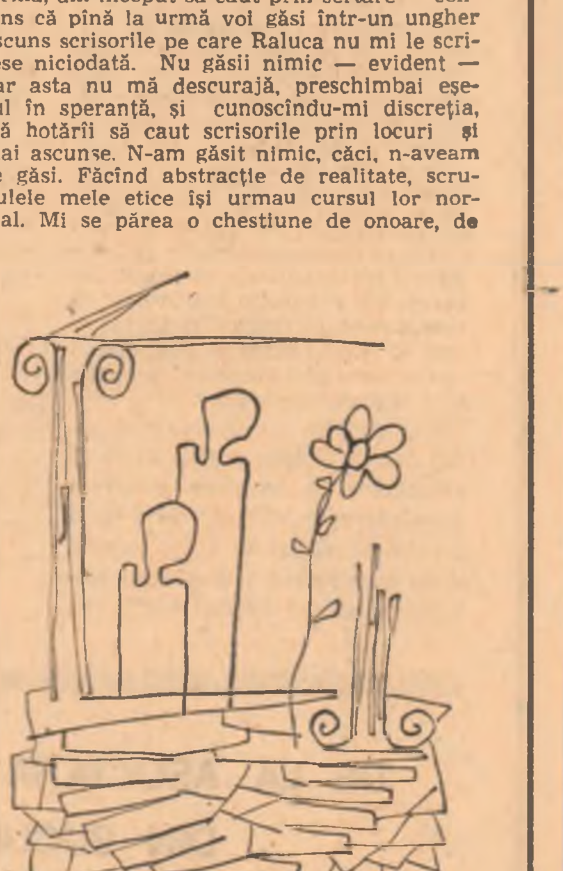

Desene de DANIEL TOLCIU

ION LEȚU

Tablouri vechi

În beciul casei tapițat
Cu păienjeni și moluște uriașe
Moluște leneșe ca niște stele
de mare

În beciul casei nepurtat
Ca un costum de ginere
Am găsit două tablouri
Un castel răsturnat de lună
Într-un lac
Un rîu din totdeauna secat
Și nici un nume

În beciul casei cu păienjeni
Și moluște uriașe
Am găsit două tablouri
Două suflete

Două planete
Două nașteri
Două morți
Două existențe
Două inexistențe

Hai vino
Gîndul tău tot nu pricepe
ce spun.

Prezența

Prezența alergînd aiurea la punctul
de liniști
Adormită în ochi, veghea fură din
ciocîrlii
Așteptarea găsită de soare în miriști
Veșnicul puls al neființei așteaptă
Ca o dimineață să ne refuze în orbul ei
Nu priviți. Așteaptă ursitoarea
înțeleaptă
În neștiința goală cu lacătele în chei
Fug și liliecii care dădeau de veste
Ei, dușii? Nu, viii, lăcătuie sub creier
vise vechi
Copiii liberi pe univers ne rețin
povestea
Lăsînd doar numele noastre
Plăcute muzici în urechi.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

La şapte ani

Iubitule, ce undiţe lungi coboram
Pînă la apa aceea şi pînă la nimia din ea,
Noroc că nimia se ridica pe vîrfuri
Şi de frînghia noastră se prindea.

Ca peştele de aur sta trupul de tînără femeie
Scos de tine la liman
Ca un cap tăiat şi încă însingerat
Al monstrului subteran.

Ochiul ei ca un desen de copil
Singur pe luciul pietrei căuta în jos
Spre golul din care ca dintr-o altă tîmplă
Mîinile tale l-au scos.

Şi te-ai uitat în lumina lui
Ca într-un limpede ou
Şi l-ai mîngîiat şi l-ai sărutat
Şi l-ai îngropat din nou.

Ca îndelung mîngîiat

Ca îndelung mîngîiat este trupul său
Leneş un singur ochi i se desface
Asupra capului adus alături
În întunericul în care zace.

Deschide şi celălalt ochi o rogi
Afară e lumină de multă vreme

Un copil cu plînsul abia oprit
Începe în şoaptă să ne cheme.

Tremură glasul lui de miel
Pînă la singurul ochi deschis
În capul de gresie al femeii tale
Ca într-un dulce vis.

Deschide şi celălalt ochi o rogi
Mîna ta însăţi încercînd să ia
O pojghiţă de piatră ca o pleoapă
De pe un loc prin care ar putea vedea.

Rugă

Ci iată-o din nou, iubitule, străbătînd prin piatră
Ca dintr-un ou pare să lasă trupul său cald,
Coaja lui rotundă în jumătăţi desfăcută
Plină cu apa rîului în care mă scald.

Din greşală intru eu în cojile aruncate în rîu
Şi din greşală le lipesc peste mine...
Mă rostogolesc odată cu ele în rotundul
Care cu greu în el mă ţine.

Ca în pămîntul în care se întoarce un mort
Cînd cineva spune despre el un lucru foarte rău
Se roteşte ochiul meu în coaja
Desprinsă de pe trupul său.

Ea singură ştie că oul a fost desfăcut şi lipit la loc
Şi în el ochiul meu se-nvîrteşte în vînt,
Doamne, de nu s-ar deslipi jumătăţile
Să ies din ele ca dintr-un mormînt.

Ea singură ştia

Din piatra pasării cioica îmi venea cîntecul
Deşi nu se simţea că îmi vine din ea,
Nu e bine strigam şi strigătul
Ca simpla tăcere se auzea.

Ea singură ştia că nu sînt vorbele mele :
Cioica îţi spune că va muri cineva,
Pe ce casă cîntă, întreba din ochi,
Pe ce casă cîntă, striga.

Cîntă pe casa lui, am îndrăznit să spun,
Cîntă pe casa în care îl ţin
Ascuns şi pe urmă coboară
Şi cîntă pe paharele cu vin.

Iertaţi-mă că m-am trezit urlînd
Din piatra pasării cioica urletul îmi venea,
Şi pasărea cînta pe casa lui
Şi pasărea cînta pe cupa mea.

Desen de GH. ILIESCU-CĂLINEŞTI

DUMITRU ALEXANDRU

Un coleg cu iarba şi cu mine

Dumitru Alexandru, poet de o nobleţe dură, se înfăţişează cititorului dintr-o dată matur, fără adolescenţă.

Scriu cu întîrziată, melancolică emoţie aceste rînduri, despre un artist pe care faima l-a ocolit numai din întîmplare. Dar cum în artă nu sînt două destine asemănătoare, orice destin de poet autentic ne tulbură prin singularitatea sa, prin steaua nevăzută uneori, dar descoperită prin luneta bunului simţ şi a gustului, prin steaua plutitoare deasupra versurilor sale.

Talentului puternic al lui Dumitru Alexandru, aş vrea să-i adaog un strigăt de încurajare, rugîndu-mă şi pentru el, cînd mă rog pentru mine, la dumnezeul poeziei — Caracterul — să-i dea destinul ce i se cuvine : cinstea de a fi citit cu dragoste.

NICHITA STĂNESCU

Focuri, iarna

Nu-ngădui moartea, dar, neîngăduind
vieţii lungă aşezare-n oase,
ea trece peste noi
şi buni ne lasă
în fumul luminărilor topite.
Şi nu mai ardem. Ne ferim de soare.
Stingem cu grijă focurile iarna
şi albi ne adîncim printre omături.
Doar cei care rămîn la suprafaţă
zidind statui în pieţele amiezii,
ne tulbură cu amintiri —
dovadă
că morţii se ştiu şi ei pe jumătate.

Cînd voi pleca, să nu mă mai dezgroape.
Oricum, eu nu voi fi găsit acolo.
Pe sub pămînt săpînd tuneluri,
lucra-voi aşezări şi loc mi-oi face
pentru o tihnă lungă.

Sonet

De mine-i morţi şi vine uneori
Să-l spăl de semnul morţii şi de sînge
Umil se-ngroapă-n pieptul meu şi plînge
Şi plîng şi eu cu dînsul pînă-n zori

Udîndu-i părul, faţa, ochii roşii...
Dar alteori înfăşuraţi în pături
Ca buni prieteni adormim alături
Să ne trezim cînd trîmbiţă cocoşii.

Grăbit la semnul lor din pături sare
Eu încă dorm cînd el din depărtare
Că vine iar la noapte-mi dă de ştire

Să rupă coaja unei răni ce doare
Din care curge şerpuind subţire
Acelaşi sînge negru-n amintire.

Doar cîntecul

Ca ieri puţin mai vîrstnic şi mai scund,
De-amar de vreme-n clipe mă destram
Şi, neştiut, în lume mă ascund.

Doar cîntecul, în zori ce nu le-ajung,
Pornit la drum, necunoscînd popas,
Din mine neştiind ce-a mai rămas,
Mă strigă de departe şi prelung.

Dar urmele...

Vin vînturi reci şi le aud bătaia —
E poate-un răbuinit din Himalaia,
Un mers trudind nămeţii spre cabană,
Sau poate-un urs rănit îşi suflă-n rană.

În viscol alb doar gîndurile-ngheaţă
Şi veşti din altă lume îl năzare
Acestui început de înserare —
De umbre lungi ce-mi tremură pe faţă.

Alunec peste neguri neumblate,
Dar urmele se şterg şi mă-ntărîtă
Că nu aud sub bolta mohorîtă

Ca-n alte dăţi cum pasu-n stîncă bate
Şi trist mă pierd în zări înstrăinate
C-un şarpe negru-n mînă-n loc de bîtă...

Ca frunzele-n veri

Speranţa dintîi mi-a scăpat
Ca un copil care-a căzut din pat.

Celelalte, ca frunzele-n veri,
Verzi, au căzut nicăieri.

Speranţele, ştergare de vînt
Cu care mă zvînt...

Desene de DANIEL TOLCIU

MIRCEA DINESCU

Fiara

Grădini plutind, încerc melancolia
acelei flori numită vag amurg,
din care-am risipit copilăria
ca o zăpadă caldă pe un burg.

Copii cu aripi roşii de mătase
prin lucruri ca-ntr-o iarbă mă jucam,
iar diavolesc femeile frumoase
privesc în sînge ca prin geam,

şi îmi preschimbă lacrimile-n miere
de parcă-n ochi mi-ar viscoli albine,
şi nici nu ştiu dacă mai am putere
să-ntîmpin fiara dezlegată-n mine.

Balada turnului cu diamante

Chiar dacă-i frig, acum, pentru că-mi place
în arbori negri zvîrl cu flori de tei
trec printre voi şi vă vorbesc de pace
iau pe cîmpie caii fără şei.

Celui flămînd strivit sub diamante
pe care le-aruncaţi rîzînd din turn,
ca unui leu înfometat ghirlande
de trandafiri, un cîntec am să-i spun,

şi am să-i dau din traista mea merinde
şi rănile în rîu am să le spăl,
să cad cu pieptul roşu de cuvinte
şi peste ochi arzînd un roşu văl,

din viermi să-mi fac coroană princiară
numai iarba de mi-ar da răgaz
să ies din nou copil prin ceaţa clară
cu purpura roşită pe obraz

şi iarăşi prin lacrimile calde
[illegible] să-l veghez c-un ochi nocturn,
eu, cel flămînd, strivit sub diamante
pe care le-aruncaţi rîzînd din turn.

Prin mireasmă

În mărul roşu viermii cavaleri
pe sub mătase-şi vor urzi complotul.
Ninsoare de april în ce mai speri ?
Izvorul cîntă clar. Aicea-i totul.

Nici timpul nu se poartă cu mănuşi
îl simt în ceaţă răsuflarea rece
de parcă-n cer ar fi deschise uşi
să treacă-amurgul singur ca un rege

zvîrlind spre mine plasa din femei,
dacă voi fi păianjen sau fluture mi-e totuna,
cu părul blond urc seara în florile de tei
iar moartea prin mireasmă abia strecoară mîna.

Înseninare

De-ai adormi cu uşi deschise
marea s-ar lumina de tot
şi am îmbătrîni înot
spre ţărmurile nedecise.

Tiparul cărnii vrea nămol
salcîmii fluieră din ceaţă
îngăduie-mi o dimineaţă
să-ţi umblu prin mireasmă gol.

Şi vei vedea cum se desface
ca floarea blîndul infinit
cum raza fructului oprit
prin norii sîngelui dă pace.

Balada visătorului

Nimicul nisipul deasupra-mi se cerne
pîlpîie flacăra stinselor mări,
rîde frumoasă moartea-ntre perne
bate-n fereastră, plînge în zări...

Mai are mamă cel care cîntă
mai are sînge îndeajuns ?
Pentru cădere, pentru izbîndă
rege de-a pururi biciul e uns.

Vai visătorule stîrvule dulce
din care stelele negre răsar,
deschizi fereastra pleoapa te strînge
şi-n maică punctul se face jar.

Rănile tale sînt mai frumoase
rănile mele nu-s de cuţit
te simt în ceruri şi-mi rîzi în oase
şi-mi rîzi în lacrimi şi rîzi cumplit

Dar mai înaltă între pahare
ridici o spadă ridici o floare
şi toţi mesenii cu încîntare
mai jos de trupuri au să coboare
rău mă mai doare ce nu te doare
eu sînt petală şi tu eşti floare
hai surioară zi-mi frăţioare
hai surioară zi-mi frăţioare...

Biciul de mătase

Şi dacă ne naştem plîngînd
o să pierim în extaz :
un pictor cu mîini tremurînd
un clown prea singur a rămas...

Iluzia cu bici de mătase
iar o să-mi dea peste bot,
prin Stixul lipitelor oase
tînăr voi trece înot.

Din nou să îmi bucur părinţii
de-a buşelea pînă la miez,
să-şi rupă toţi diavolii dinţii
în piatra sub care visez.

pasiune

jignesc, e foarte frumos că te-ai gîndit tu. Cînd ai timp, treci pe la mine şi dă-mi-o... Te rog foarte mult...

Şi închise telefonul...

Acel „te rog foarte mult", atît de tandru şi atît de ferm, mă tulbură. Era nebună Raluca şi iarăşi o iubeam. Raluca se aştepta cu adevărat să-i dau înapoi scrisoarea pe care nu mi-o scrisese niciodată.

M-am apucat atunci să scriu eu scrisoarea pe care Raluca nu mi-o scrisese niciodată şi, pe care, îmi luasem obligaţia fermă de a o înapoia... E foarte ciudat ca să-ţi scrii ţie însuţi o scrisoare — e nefiresc, orice s-ar spune, acest fel de corespondenţă — cu aceste gînduri mă chinuiam eu în faţa paginilor albe. Dar exista în mine şi o altă presimţire şi mai ciudată, scrisoarea Ralucăi existase undeva în eter, undeva în spaţiu, şi eu nu făceam decît s-o recepţionez şi s-o redau cît mai exact. Scrisoarea existase apriori şi din motive rămase necunoscute nu ajunsese la mine. Raluca îmi dicta această scrisoare şi eu nu îndeplineam decît sarcina modestă a unui stenograf conştiincios, atent să nu înţeleagă greşit un cuvînt... Ea îmi dicta şi eu scriam.

Şi iată şi scrisoarea pe care mi-am adresat-o mie însumi, în numele Ralucăi. Scrisoarea pe care am aşteptat-o atîta vreme zadarnic, şi care m-ar fi făcut, fără îndoială, fericit.

Dragă Mircea,

Ştiu că tu crezi despre bine că sînt proastă — dar n-ai deloc dreptate. Şi chiar dacă aş fi, ce importanţă ar avea ? Aici, cît eşti tu de inteligent, te înşeli rău de tot. Prostia femeilor e un fel de cochetărie, aş putea spune chiar de iubire, felul nostru de a răsfăţa orgoliul masculin. Noi sîntem inteligente, numai cînd rămînem cu noi înşine sau, dacă ne ajută bunul Dumnezeu, în pat.

Eu n-am vocaţie de sfîntă, cunosc cît de cît viaţa asta păcătoasă... Cusurul vostru, al bărbaţilor, e că toţi vă credeţi ai dracului de deştepţi, şi în iluzoria voastră superioritate, duceţi dorul unor femei grele de cap... Cîtă vanitate plicticoasă, Doamne, Dumnezeule... Bărbaţii sînt uneori atît de stupizi, crede-mă, dragul meu june-prim, încît mă mir cum de mi-am pierdut fecioria.

Dar nu asta vreau să-ţi spun. Vreau să-ţi spun că obiceiul tău de a despărţi oamenii în proşti şi în deştepţi, în genii şi mediocrii, e cam nu ştiu cum, mie nu-mi place, eu sînt prea bună ca să-mi pierd timpul cu asemenea ierarhizări exacte. În fond, şi geniile şi noi ăştia — mai grei de cap, dorim acelaşi lucru, să fim sănătoşi, să fim fericiţi, să ne meargă bine afacerile...

Tu-mi scrii „Iubeşte-mă, iubeşte-mă şi atunci n-ar mai exista nici o problemă..." Dar eşti tu capabil de iubire ? Nu, dragul meu, nu, băiatul meu, tu nu eşti decît orgoliu şi atîta tot. Rar mi-a fost dat să văd bărbat mai incapabil de iubire ca tine. Pe semne că te-au stricat succesele tale de june-prim şi scrisorile primite de la tot felul de gîsculiţe de pe tot cuprinsul patriei... Nu ţi-a rămas intact decît orgoliul... Poate că în meseria ta, poate că în branşa asta stupidă de actor pe care o ai, orgoliul să fie necesar, dar în iubire, n-are nici un rost. Tu nu iubeşti, tu te chinuieşti să iubeşti, săracul de tine... Avea dreptate regizorul ăla de culise pe care tu îl luai peste picior... Oricît ai iubi o femeie, dispreţul pentru ea va fi mai mare. Spui că nimeni n-ar fi în stare să mă iubească cu patima şi îngrijorarea ta ! Ce fraze literare ! Hai, băiatule, asta nu e o declaraţie de dragoste, asta nu dovedeşte decît că tu ai o foarte bună părere despre tine. De cînd ai avut succesul ăla monstru în piesa lui Goldoni, de cînd te-au lăudat tipii ăia de la „Le Monde", ţi s-a urcat la cap... Şi mereu mă întrebi... Chiar nu simţi cît de mult te iubesc ?... Nu, nu simt... De cîte ori te întîlneşti cu mine, mă suspectezi. Parcă ai fi în inspecţie. Ai o totală neîncredere în mine. Hai, recunoaşte că aşa e... Eşti convins că sînt curvă, de fapt. Eşti convins că mă culc numai pe valută. Eşti convins că sînt proastă, inculta, rea, vicleană... Şi tu vrei să mă salvezi... Asta chiar mă plictiseşte, şi dacă ai asemenea gînduri curate, opreşte-te la timp, nu mă salva ! Nu, dragul meu, nu băiatul meu, nu iubitul meu, nu inteligentul meu, eu nu sînt un crin care trebuie smuls din mocirlă... N-am să-mi reproşez prea mult. Nu m-am culcat decît cu bărbaţii pe care i-am iubit, şi, ca să nu te torturezi cu aritmetica, au fost în număr de cam patru, unul peste altul

Eu însă te iubesc cu adevărat. Aici e nenorocirea. Da, băiatule, eu te iubesc... De cînd te-am văzut, „mi-ai căzut cu tronc", cum se spune în popor... A, nu-mi închipui că eşti un prinţ al inteligenţei, Doamne fereşte. Ştii foarte bine că nu-mi plac actorii, asta nu e meserie de bărbat. Şi dacă vrei să mă iei de nevastă, ceea ce te sfătuiesc insistent s-o faci, trebuie să te recalifici, n-aş admite să fiu soţia unui actor. Zic şi eu aşa, în cazul tău, aş admite şi ruşinea asta. M-aş obişnui şi cu asta, cu ce nu se obişnuieşte omul!?

Dar, te rog, iubitule, fii aşa cum eşti. De cîte ori vii la mine, îţi iei o mutră specială, mutra de sărbătoare, crezi că mutra asta de bărbat care ştie ce vrea, mă zăpăceşte ? Aiurea în tramvai ! Crezi că n-am mai văzut bărbaţi vulgari ? Cu adevăraţi vulgari, nu impostori ca tine! Crezi că de mitocani ducem lipsă noi femeile ? Noi, femeile, nu sîntem chiar aşa neajutorate, cum aţi vrea voi bărbaţii. Crezi, iubitule, că mi-a plăcut vulgaritatea ta ? Nu, asta pot să ţi-o spun limpede, nu. Mi-a plăcut cum ţi-ai dat silinţa să fii vulgar şi mi-a plăcut că n-ai reuşit. Crezi că am nevoie de „subiecte de conversaţie" ? Crezi că am nevoie ca tu să-mi spui anecdote ? Alea mi le spune portarul blocului mai bine ! De ce te-ai supărat atît de mult că la birou colegii m-au poreclit... „Pepsi" ? Şi ce vrei să le fac, dacă lor le place ?! Ce, nu e nostim ? Domnişoara Pepsi ? Doamna Pepsi ? Ai şi văzut în porecla asta nostimă dovada [illegible] a caracterului meu tenebros... Ce vrei să fac dacă nenorocitul ăla din Arabia Saudită se ţine scai de mine ? Să-l împuşc ? Crezi că dacă aş fi vrut să fiu nevasta lui, n-aş fi reuşit, crezi că aş fi avut greutăţi ? Pur şi simplu, mi-e milă de el... El, în timpenia lui, mă iubeşte. Chiar trebuie să ne purtăm urît cu cei care te iubesc, numai fiindcă noi nu-i iubim ?!

Mi-am luat avînt, nu ştiu ce mi-a venit, ţi-am scris prea mult... dar mă gîndesc mereu. De ce, nu ne purtăm noi ca nişte oameni ? De ce trebuie să fie totul o demonstraţie „care pe care" ?... Dacă ai şti ce obositor e... Eu nu mai lupt. Eu mă predau. Eu te iubesc foarte mult. Habar n-ai tu, actorule de compoziţie, cît de mult te iubesc. Te rog, te rog, iubeşte-mă cu adevărat, te rog iubeşte-mă aşa cum sînt, aşa cum eşti. Crede-mă. Aşa cum sînt în realitate, sînt mai grozavă decît toate exaltările tale romantice şi trase de păr. Nu te-ai supărat, nu ?

Te iubesc foarte mult, numai pe tine...

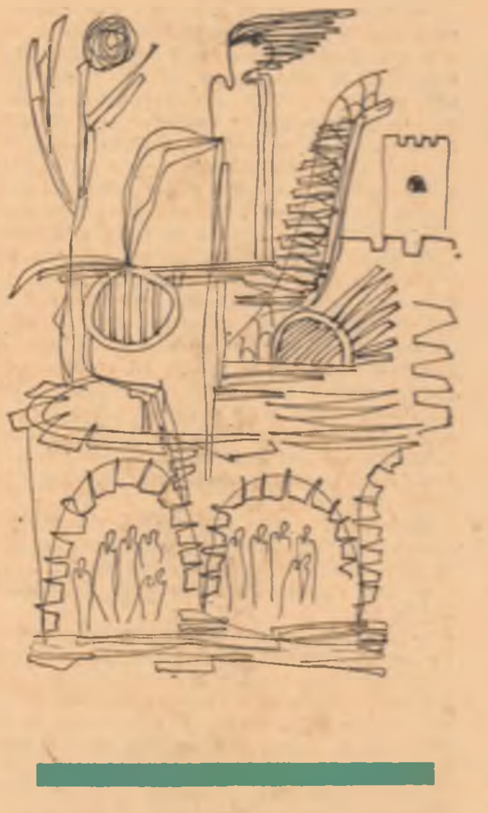

P.S. Dă-mi imediat un telefon, oricît ar fi de tîrziu. Chiar dacă e unu noaptea, sau, mai bine, vino direct la mine, ce să-mi mai telefonezi ? Eu nu fac decît să te aştept în noaptea asta, în toate nopţile şi toată viaţa.

Am adăugat acest post-scriptum din dorinţa de a da scrisorii un timbru cît mai firesc. Într-un fel, strategia mea absurdă reuşise. A fost o clipă în care am crezut că într-adevăr Raluca îmi scrisese aceste rînduri şi, mai ales, că ea mă rugase să-i telefonez, la orice oră din noapte, oricît de tîrziu...

Nici eu nu-mi mai dădeam seama de realitate : parcă un flux straniu spulberase toate datele concrete ale existenţei şi mă lăsase pradă unui mister total şi implacabil. Asta era Raluca, cea din scrisoarea mea ? Sau aşa mi-o închipuiam eu, aşa voiam eu să fie Raluca ? — şi n-am făcut decît să-mi trimit mie însumi o scrisoare ideală ?! Nici de asta nu eram sigur. Înclinam să cred că Raluca era chiar aşa cum o descrisesem eu în scrisoarea pe care o fabricasem în numele ei. Scriind aceste rînduri, căpătasem şi o imagine mai exactă a mea, renunţasem la prosteasca idealizare, mă vedeam lucid, necruţător, aşa cum mă vedea Raluca. Înţelegeam că, de fapt, Raluca n-avea de ce să mă iubească. Setea mea de iubire nu era decît o formă — mai ascunsă — a setei de putere... Dar Raluca, Raluca mi se părea minunată. În timp ce scriam, aveam senzaţia că-i surprind toate mişcările sufletului, că înregistrez totul cu fidelitate, că nu comit nici o greşeală.

Totuşi, mi-era greu să renunţ la ura împotriva Ralucăi. Era, desigur, în joc şi amorul propriu — dar nu era numai amorul propriu. Mai era şi altceva. Ura era singurul sentiment care mă mai putea lega de Raluca, şi, dacă acest sentiment s-ar destrăma, eram convins că aş pierde-o pentru totdeauna. În lipsă de ceva mai bun, ura rămăsese singurul nostru mijloc de comunicare. Dacă se destrăma şi ura ?! Dar pentru ca ura să rămînă un mijloc de comunicare trebuie să fie reciprocă. Dacă între timp, Raluca m-a iertat ? Ca să fiu sincer, mi-era teamă de iertarea Ralucăi şi nu ştiam ce să fac ca să-i păstrez intactă ura. Oricît de implacabilă ar fi o despărţire, niciodată n-avem curajul s-o socotim definitivă, tot mai avem o speranţă.

Nu i-am dat cîteva săptămîni nici un semn de viaţă. Eram curios să văd dacă Raluca doreşte din proprie iniţiativă să intre în posesia scrisorii pe care nu mi-o scrisese niciodată. Întîmplarea asta ciudată cu scrisorile ei imaginare născuse între mine şi Raluca o stare de extraordinară tensiune. Nu ne vedeam, nu ne vorbeam la telefon — ne-am întîlnit odată, din întîmplare, pe stradă, şi nici nu ne-am salutat, dar simţeam această stranie presiune. Întîmplarea asta bizară dezvăluise brutal întregul adevăr al relaţiilor noastre: era limpede că ne iubeam nebuneşte, şi la fel de limpede era că nici eu, nici ea nu vom fi niciodată de acord cu acest adevăr. Ca şi cum acest adevăr ne-ar înjosi şi degrada, ca şi cum această iubire ne-ar distruge imaginea pe care ne-o făcusem fiecare despre noi. Ne îndepărtam de iubirea noastră, cum se îndepărtează mamele meschine de fiii lor, care pentru cine ştie ce greşeală neînsemnată, nu vor să-i mai recunoască. Această iubire nu era cea visată, nu era ideală, nu era pe măsura aşteptărilor noastre, şi de aceea o repudiam, dintr-o burgheză superstiţie, fiindcă, credeam noi, nu era de rangul nostru. Nu e monstruos să socoţi propria ta iubire nedemnă de tine ?! Absurd, dar aşa era... Amîndoi ne socoteam superiori sentimentelor noastre. Socoteam iubirea un impas provizoriu, pe care aveam obligaţia morală să-l depăşim.

În cele din urmă, Raluca îmi telefona, iritată... Dar nu vedeam în vocea ei grija de a păstra nealterată ura, ura aceea minunată — singurul mijloc de comunicare care ne mai rămăsese — şi asta mă descumpăni. Dacă ea nu-mi dădea o mînă de ajutor, — şi mie mi-era greu — nu puteam s-o urăsc singur.

— Ce-i cu scrisoarea mea ? De ce nu mi-o dai ? Aşa ne-a fost vorba... ?!

Am mormăit ceva penibil, o scuză atît de neconvingătoare, încît Raluca se simţi ispitită să devină mai energică.

— Lasă. Vin eu la tine să mi-o dai...

Peste o jumătate de oră, Raluca se găsea în faţa casei mele. Era la volanul unui Ford-Capri — Sportivă, veselă şi nedrept de frumoasă. Cînd Dumnezeu, învăţase să şofeze ? Cînd Dumnezeu făcuse rost de acest Ford-Capri ? Ce repede se schimbă femeile frumoase pe care nu le vezi...

Mă strigă din stradă, vesel, cum strigă copiii care-şi cheamă prietenii la joacă, şi-mi făcu semn să-i deschid.

— Eu sînt nu e altcineva...

Inspectă, după obiceiul ei, locuinţa, avea obsesia esteticii interioarelor, şi cu aerul bine dispus al veşnicului călător care se răsfaţă cu un scurt popas, se trînti în fotoliu.

— Hai, dă-mi scrisoarea.

Aştepta cu atîta naturaleţe o scrisoare pe care n-o scrisese niciodată, încît iarăşi simţeam că realitatea se destrăma, că tot ce se întîmplase între mine şi Raluca nu fusese decît o închipuire a amîndorura

Ştiam că Raluca bate la maşină, de aceea transcrisesem şi eu scrisoarea la maşină, ca totul, absolut totul, să pară cît mai firesc, cît mai apropiat de realitate.

Luă scrisoarea, se prefăcu, bineînţeles, că o recunoaşte, îşi împinse cu un gest tandru poşeta, şi apoi îmi spuse.

— Nu te superi ? Vreau s-o mai citesc odată... Pe vremea cînd ţi-am scris-o, eram o exaltată...

O citi încă odată, cu efort, de cîteva ori zîmbi, sincer nedumerită. Cu cît înainta în lectura scrisorii, pe care ar fi trebuit să mi-o fi scris şi pe care nu mi-o scrisese niciodată, se lumina la faţă... Din cînd în cînd, dădea din cap, amuzată, atunci se oprea din citit, se odihnea puţin, se uita la mine, mă examina îndelung, minuţios, voia să confrunte pe viu cine ştie ce presupunere. Cînd sfîrşi de citit, era palidă, lividă, obosită de moarte. Îi părea rău că scrisoarea se sfîrşise. Niciodată n-o văzusem atît de tristă. O tristeţe îngrozitoare, nu-şi mai luă nici o măsură de precauţie, nici din pudoare, nici din cochetărie.

— Da. E adevărat, recunoscu Raluca. Te-am iubit îngrozitor.

Cu un gest mecanic, aruncă scrisoarea în poşetă, lîngă cheile de la maşină.

Apoi se ridică şi plecă pentru totdeauna.

Desene de MIHAELA GROZEA

TEODOR PĂCĂ

Dialog

— Pui ochii pe idei cu spor de teamă
Ca scorpionul cînd îşi linge coada,
Cum, ca să-ncerci inveninată spada,
Petreci buricul deştiului pe lamă.

E un deochi mai pustiind ca focul,
Căruia alţii i-au plătit tribut,
Pe care tu l-ai plîns şi cunoscut...
De ce te-ncumeţi iar ?!

— Prea sfînt e jocul !

— De ce, legat la ochi, cu mîini legate,
Visezi din cocă lacrimi de bazalt ?
De ce te biciui tu, să plîngă-un alt ?
De ce nu uiţi că sîntem ?

— Nu se poate !

GABRIEL STĂNESCU

Poema trandafirului

Şi tresărind deodată primesc cu sfială
Să mă învingi trandafirule

Încet tremuri

(Eu care nu te cunosc
Mă gîndeam trecînd strada
În ce an mai sîntem)

Petalele tale toate sînt o lungă
făgăduială
Petalele tale : parcă îmi amintesc
muzica

Numai muzica repetam numai muzica

Exil

„dulce exil să-mi fie cuvîntul acesta
în nesiguranţa ochiului"

spun căci văd deschise fiinţei
unui tînăr copac
frunzele urcînd în aerul
blînd al orei
întîmpinînd steaua
spun căci văd păsări imense
apunînd după orizont
ca-ntr-un neînceput amurg
al umbrelor vii

pînă la mine cuvîntul
e un şarpe domestic
cu netede răni.

EMIL VORA

Trecerea fluviului

Cum aş putea să trec fluviul
Care mă ocoleşte zadarnic
Printre pomii desprinşi de pămînt
Cînd eu sînt izvorul lui
Şi-n gîndul neştiut de nimeni îl
contemplu ?

Am să încerc să plec singur
Prin lumina învinsă a zilei —
Nici umbra n-am s-o iau cu mine
Căci mă uit şi văd în ea
Cum florile visează.

Cum aş putea să trec fluviul
Cînd eu sînt izvorul lui
Şi umbra am s-o las
Să mă aştepte undeva, în somn.
Cînd mă uit şi văd pe chipul ei
Cum florile visează.

Păsări migratoare

De mine trec pe matca unei lumi
Şi luminez dintr-o obscură taină
În care simt cuvintele-ncărcate
De mugurii altor cuvinte
Precum în ouă păsări migratoare
Şi toate spre pieptul meu deschis
Zboară să-şi facă cuib
Din murmure înoptate.

---

elogiu limbii române

De vorbă cu prof. Solomon Marcus

(Urmare din pag. 1)

ființe de un grad atît de ridicat de abstractizare, încît ele nu pot fi obţinute efectiv, nu pot fi construite (de exemplu vă puteţi imagina un teritoriu care nu are întindere ? În matematică se demonstrează că există aşa ceva, dar în acelaşi timp se demonstrează că un astfel de teritoriu ne este inaccesibil) ; pentru că ne dă posibilitatea să scrutăm infinitul cu ajutorul finitului. Dar dvs. ştiţi mai bine decît mine că toate acestea se pot întîmpla în poezie, doar aţi scris atît de frumos despre copiii fără trup, despre expediţia dumneavoastră afară din lucruri şi tot dumneavoastră aţi scris „Calc pe întinse cumpene / sînt capătul unui echilibru total / doresc o apă să mă arunce / în aripile unui animal."

> **„Matematica, ca şi poezia, nu se poate povesti".**

— Deşi cuvîntul „matematică" are alt înţeles pentru dvs. decît pentru foştii elevi, totuşi vreau să vă spun că eu am încredere în matematică, adică nu mi-e frică de ea. N-am fost o elevă strălucită şi am avut spaimă de profesorii de matematică care ne-au format (celor mai slabi evident) complexul matematicii. Totuşi am rămas cu o fascinaţie reală pentru orice nouă descoperire a ştiinţei în care aflam cu stupoare că matematica a fost folosită ca instrument. Deci o consider suverană printre ştiinţe după cum consider poezia suverană pentru arte. Citind „Poetica matematică" am ştiut că matematica din punctul de vedere al limbii e vie, deci sigură ca orice lucru abstract.

Spuneţi-ne ce loc ocupă matematica în viaţa noastră, este ea cea mai mare instituţie, depind oare destinele ţărilor (aşa cum se spune) de realizările acestei ştiinţe, de realizările acelui corp de elită de matematicieni ? Are gîndirea ştiinţifică în socialul nostru un rol hotărîtor ?

— Matematica ocupă un loc imens în viaţa noastră, dar influenţa ei se exercită foarte indirect şi de aceea mulţi nu o observă. S-a spus că matematica e [illegible] a ştiinţelor şi ştiţi prea bine că puţini oameni se gîndesc că pentru ca hainele pe care le poartă să poată fi obţinute, a fost nevoie de oţel şi de [illegible]. De exemplu, matematica influenţează nemijlocit gîndirea teoretică din fizică, aceasta influenţează fizica experimentală, aceasta la rîndul ei disciplinele inginereşti, tehnica, apoi producţia de bunuri materiale. Vedeţi că sînt multe verigi intermediare.

> **„De exemplu, medicul vine la matematician cu o anumită problemă şi îi spune : dacă se rezolvă această problemă, s-ar putea găsi pe baza ei leacul cancerului : matematicianul nu-i rezolvă această problemă, dar îi pune la îndemînă un instrument pe baza căruia medicina progresează mai repede".**

— Într-un interviu acordat revistei noastre, academicianul Alex. Rosetti spunea că matematica nu înlocuieşte nimic, că ea ajută numai, de pildă în ceea ce priveşte dicţionarele şi că traducerea automată a dat faliment, că prin ea se pot traduce numai cărţi tehnice.

Care e viitorul matematicii, crezi ea să înlocuiască ceva, să zicem, chiar artele ? Poate să prevestească un poet cu ochii buni un computer ?

— Într-adevăr, matematica nu înlocuieşte nimic, dar, aş adăuga, nici nu poate fi înlocuită prin altceva. Este imposibil să se fixeze o limită apriorică posibilităţilor matematicii. Aceasta înseamnă că o dată dobîndită o anumită rază de acţiune a matematicii există posibilitatea de a o extinde. Matematica este pentru artă un model de construcţie în care părţile se articulează într-un întreg. În măsura în care opera de artă e organizată, artistul poate învăţa mult din matematică. Orice operă de artă conţine o anumită cantitate de matematică. Numărul parametrilor care determină structura unei opere de artă, chiar dacă finit, este destul de mare

> **„...între muzica muzicii şi muzica versului nu există nici o legătură mai adîncă şi frumuseţea sonoră a versului nu se poate produce independent de înţelesul pe care îl au vorbele".**

— Prin matematică se poate face o cercetare cantitativă a operei literare dar un studiu calitativ, valoric nu se poate obţine decît prin compararea acestor cantităţi adică a unei literaturi cu alta. Dar pot fi comparabili autorii ? După ce criteriu ?

— Compararea a doi autori sau a două opere literare nu se poate face în mod serios fără angajarea în discuţie a tuturor parametrilor. Aceasta implică utilizarea unor instrumente matematice foarte fine iar operaţiile logice corespunzătoare nu pot fi efectuate fără ajutorul calculatorului electronic. Acest tip de cercetare de literatură comparată a devenit de mulţi ani o activitate obişnuită în multe centre universitare din lume şi există reviste speciale (cum ar fi „Computers and the Humanities") consacrate acestor cercetări. Dvs. sînteţi poet şi nu puteţi tăgădui că în procesul de elaborare a poemelor dvs. problemele de tehnică nu sînt de neglijat. Ce structuri prozodice preferaţi, pe care le evitaţi, sînteţi sigură că puteţi face aceasta (cu ochiul liber) în cele mai bune condiţii ? Mulţi artişti se încred nemăsurat în intuiţie, dar cred că aşa cum un sculptor trebuie să cunoască temeinic proprietăţile materialului cu care lucrează, e bine ca şi poetul să ştie ce latenţe zac în structurile pe care le manipulează, în ce constă realmente alegerea pe care el o face şi dacă nu cumva se supune fără să-şi dea seama unor constrîngeri mult mai puternice decît s-ar părea. Matematica şi calculatorul îl pot ajuta pe poet să înţeleagă mai bine partea de tehnică şi de rutină a muncii sale, pentru a lua distanţa necesară faţă de ele. Mi-aduc aminte că cu vreo doi-trei ani înainte de a muri Perpessicius a publicat un articol în care a atras atenţia că a sosit momentul ca studierea operei eminesciene să depăşească stadiul observaţiilor directe, rezultat al unor simple impresii şi să se treacă la folosirea calculatorului electronic, pentru a se inventaria în mod exhaustiv toate formele şi structurile pe care Eminescu le-a utilizat. Concomitent s-a elaborat la Institutul de lingvistică al Academiei şi un Dicţionar de frecvenţe al operei lui Eminescu. Cu aceste două instrumente, Dicţionarul de frecvenţe şi calculatorul electronic, Eminescologia ar putea trece la un stadiu superior. Avem acum o catedră de Eminescologie la Facultatea de limbă şi literatură română. Va da ea oare urmare acestui imperativ ? Ruşii au făcut de mult acest lucru cu Puşkin, italienii cu Dante, englezii cu Shakespeare...

> **„O operă poetică de mare valoare ne dă totdeauna impresia că în ea nimic nu se poate modifica, nimic nu poate fi clintit de la locul său, nimic nu poate fi suprimat sau adăugat".**

— În legătură cu traducerea automată, e adevărat că textele literare nu se pot traduce ?

— Da, un cuvînt şi despre traducerea automată. Ea nu a eşuat dar, ca orice cercetare, are sinuozităţile ei, fluxurile şi refluxurile normale în orice investigaţie. E adevărat că nu se pot traduce textele literare la calculator. Dar aş dori să vă întreb, fără calculator ştim să traducem texte literare ? Ceea ce i se reproşează calculatorului că nu poate să facă, nici omul nu poate să facă.

> **„Nu se poate sugera decît prin cuvinte precise".**

— De fapt cine sînt matematicienii, aparţin unei lumi deosebite de a celorlalţi oameni? Vorbesc ei ca şi ceilalţi aceeaşi limbă ? Spuneaţi strălucit de Ion Barbu că unele expresii ale limbii comune capătă o accepţie inedită, influenţate de matematică. Matematicienii folosesc un limbaj esenţializat, formule, cod, dar folosesc şi limba obişnuită. Are aceeaşi semnificaţie pentru matematicieni limba în care vorbim ?

— Cred că matematicienii dau o atenţie mai mare aspectelor silogistice din limba comună, utilizează cu mai multă grijă cuantificatorii logici, unele distincţii cum ar fi aceea dintre condiţia necesară şi condiţia suficientă şi unii termeni ca „derivată", ca metafore în raport cu unii termeni matematici.

Treptat, noi şi noi termeni matematici sînt transferaţi în limba comună. Acum cîteva sute de ani „logaritm" era un termen de specialitate, azi e un cuvînt în limba comună. Cuvîntul „algoritm" nici măcar nu figura în Dicţionarul limbii române moderne, astăzi îl cunoaşte aproape toată lumea. Mai interesant e poate procesul invers, de transferare a unor cuvinte din limba comună în limbajul matematic. Acesta este de fapt punctul de plecare al metaforei matematice. Ion Barbu a utilizat cu deosebită intensitate aceste transferări în însemnările sale de algebră. Sînt convins că studierea sistematică a textelor sale matematice va dezvălui o latură profundă a activităţii sale poetice.

> **„Tocmai pentru că este neechivalabilă, expresia poetică poartă o încărcătură incomparabil mai bogată decît expresia ştiinţifică".**

— În limba română mor ciudat cuvintele, „mor ciudat" pentru că ele au pauze să învieze peste sute de ani, reabilitate sau înviate de un mare scriitor.

În matematică se întîmplă aşa ceva ? Moare, ceva, se demodează ceva, cum se supravieţuieşte ?

— S-a spus că orice limbă este un depozit imens de metafore moarte. Cuvintele au o origine metaforică, dar metafora mamă moare la scurt timp după naşterea cuvîntului-fiu. De aici mai departe, cuvintele limbii comune supravieţuiesc rutinei prin dezvoltarea conotaţiilor.

> **„Un drum este un lanţ, dar reciproca nu este adevărată".**

— Ce sînt conotaţiile ?

— Funcţia denotativă a unui cuvînt este aceea pe care o defineşte dicţionarul, orice utilizare a unui cuvînt cu o funcţie alta decît aceea denotativă este, prin definiţie, o utilizare conotativă. Dar orice conotaţie este un act irepetabil, deoarece reluarea ei e moartea ei, e transformarea ei într-o nouă denotaţie. Miracolul poeziei constă în capacitatea de a cristaliza, de a da o relativă stabilitate unor conotaţii. Evoluţia limbajului de la starea lui comună la cea poetică e bazată pe conotaţie, metafora intervine doar în măsura în care conotează. Evoluţia limbajului poetic modern se face în sensul diminuării rolului metaforei. În matematică, cuvintele au o evoluţie mai puţin zbuciumată, dar nu mai puţin interesantă. Limbajul matematic nu poate conota şi caută să compenseze prin metaforă ceea ce nu poate obţine prin conotaţie. În limbajul natural mor mereu conotaţii şi se nasc altele ; în limbajul matematic se acumulează mereu noi metafore, fără însă ca cele vechi să dispară, ele doar se demodează. Dezvoltarea limbajului matematic se face în sensul construirii unor metafore de grad din ce în ce mai ridicat : metafore, metafore la metafore, metafore la metafore de metafore ş.a.m.d. Este de fapt procesul obişnuit de abstractizare şi generalizare care caracterizează matematica. Caracterul fluent, anticonceptual, al limbajului poetic, concretizat în moartea imediată a conotaţiilor care abia s-au născut se opune caracterului fix al limbajului matematic, concretizat în persistenţa metaforei vechi alături de cea care abia s-a născut. Dar procesul de dezvoltare a metaforelor este aici nelimitat, aşa cum nelimitat este şi limbajul poetic. Deci în timp ce limbajul poetic se depărtează de metaforă şi se îndreaptă spre metonimie, se îndepărtează de semnele iconice şi se apropie de cele simbolice, limbajul matematic parcurge o evoluţie inversă, el tinde tot mai mult spre metaforă şi iconicitate.

> **„Limbajul poetic stă sub semnul vrajei, cel matematic sub semnul lucidităţii".**

— Lingvistica are nevoie de matematică pentru că este logică şi numai astfel poate folosi matematica ca mijloc de cercetare. Dar literatura nu este logică şi, paradoxal, acum cu ajutorul matematicii ne-aţi demonstrat că se poate studia literatura.

Ştiinţa clarifică noţiunile iar arta le aprofundează, făcîndu-le misterioase şi de neelucidat. Nu este studiul matematic al poeziei posibil, dar paradoxal ?

— Există o logică a limbii, dar limba nu este logică ; de exemplu, propoziţia logică este cu totul altceva decît propoziţia lingvistică. Logica este un atribut al matematicii, dar ea nu exprimă esenţa matematicii. Logica este doar igiena matematicii ; conţinutul matematicii îl constituie studiul structurilor. Tocmai de aceea atît lingvistica cît şi studiul literaturii au nevoie de matematică. Atît în limbă cît şi în artă ne aflăm în prezenţa unor structuri. În ştiinţă ca şi în artă se deschid şi se amplifică mereu noi mistere. Orice problemă rezolvată este terenul unor întrebări mai dificile decît cele precedente. Raportul dintre numărul întrebărilor şi cel al răspunsurilor creşte pe măsură ce ştiinţa progresează, am putea spune că maturitatea şi gradul nostru de cultură se măsoară prin capacitatea noastră de a ne nedumeri, de a ne uimi, deci din acest punct de vedere nu există nimic paradoxal în studiul matematic al poeziei ; ca şi poezia, matematica generează neîncetat mistere.

Matematica este regenerată de mulţimea acelor întrebări care se nasc mereu, la infinit, şi care vitalizează ştiinţa matematicii.

— Dar cu ce puteţi compara postulatele în limbă ?

— Aceasta este o întrebare care preocupă pe mulţi cercetători ai limbajului. Dicţionarele lingvistice obişnuite au un caracter circular, tocmai pentru că nu conţin cuvinte-axiome. Lingvistica modernă a introdus postulatele atît în teoria gramaticală (sub formă de elemente ale dicţionarului neterminal), cît şi în semantică, sub formă de trăsături semantice diferenţiale. Postulatele lingvistice sînt nişte metaelemente, cu alte cuvinte ele nu participă la formarea frazelor, ci numai la generarea lor.

— Există în matematică absurd cum există şi în limbă ; dar suprarealism şi gratuitate ?

— Cred că unele preocupări de logică matematică şi fundamentele matematicii corespund suprarealismului din literatură. Gratuitate există în matematică, atunci cînd matematicianul nu e atent decît la corectitudinea silogistică a consideraţiilor sale, uitînd de finalitatea lor, rămînînd indiferent la capacitatea de reflectare a conceptelor cu care lucrează şi la semnificaţia problemelor pe care şi le pune.

— Ca matematician, ce credeţi despre viitorul limbii române ? Limbile tind să se universalizeze, limbile marilor state. E posibilă universalizarea limbilor ? Sau vom vorbi pur şi simplu în formule matematice ?

— Într-adevăr, are loc un proces de apropiere a limbilor. Colegii mei matematicieni din multe alte ţări mi-au spus de multe ori că pot înţelege textele româneşti de matematică. În trecut, lucrul acesta era mai greu. De exemplu, în trecut pentru „mulţime" şi „ansamblu" se spunea „grămadă" şi „gloată". Savanţii încearcă să elaboreze limbaje internaţionale şi chiar cosmice. Deocamdată, singura cale mai interesantă în elaborarea limbajelor internaţionale este aceea a limbajelor ştiinţifice formalizate

— Ce semnificaţie are pentru dvs. numărul, se poate compara numărul cu cuvîntul în limbă ?

— Cred că poetul Nichita Stănescu are dreptate : numerele sînt cuvinte. Am în vedere numerele raţionale, care, chiar dacă au fost cîndva nişte simboluri artificiale, deci în afara limbilor naturale, au devenit, prin uz necontenit, elemente ale limbilor naturale. Nu acelaşi lucru se poate spune despre numerele iraţionale şi în special despre cele transcendente. Acestea rămîn încă, pentru multă vreme, în afara limbilor naturale.

— Aş vrea să reţin pentru mine : numere raţionale, iraţionale, transcendente, imaginare...

— În lingvistica matematică mulţimea numerelor întregi se reprezintă ca un limbaj pe un vocabular format dintr-un singur element, fiecare frază a limbajului reprezentînd un număr întreg. Deşi în principiu limbajul matematic se poate dispensa de expresiile limbii naturale, matematicienii preferă să utilizeze simboluri şi formule numai atunci cînd parafrazarea lor prin cuvinte ar fi neeconomică. Ca şi omul de rînd, matematicianul gîndeşte prin intermediul cuvintelor. Şi cred că limbajul articulat este faţă de celelalte limbaje ceea ce spaţiul euclidian este în raport cu diferitele spaţii abstracte pe care le studiază matematica sau pe care le poate imagina un artist. Toate tipurile de creaţie umană se bazează pe capacitatea noastră de creaţie verbală.

— Matematica exclude ideea de divinitate, de dumnezeu ?

— E adevărat că matematica porneşte de la postulate şi postulatele sînt, prin natura lor, date. A asimila existenţa lor cu ideea de divinitate nu mi se pare legitim, deoarece considerarea unor fapte ca date e rezultatul unei viziuni *a posteriori* asupra structurilor matematice, aceasta se petrece în ordinea sistematică, nu şi în ordinea genetică, euristică a lucrurilor.

— Pe baza matematicii, nouă, oamenilor s-ar putea să ne meargă mai bine ?

— De multă vreme oamenilor le merge mai bine datorită matematicii. Binefacerile tehnicii moderne sînt, indirect, şi un rezultat al folosirii metodelor matematicii. Mai rămîne însă ca matematica să fie şi un prilej de bucurie spirituală, deocamdată măcar pentru profesionişti ai culturii... Matematica este încă pentru mulţi scriitori un simbol al rigidităţii, al şablonului, al lipsei de nuanţă.

> **„...Simularea matematică ori cibernetică a poeziei poate deveni într-un viitor apropiat un adevărat «cui al lui Pepelea» în casa criticii literare".**

— Exageraţi, numai pentru cei care au rămas în trecut deşi pretind că sînt contemporanii noştri. Am fost emoţionată zilele trecute, cînd răsfoind o revistă, am aflat că graţie calculelor matematice ale unui ordinator a fost posibilă obţinerea fotografiei color a unui ciclon. Aşadar, radiografia în amănunt a urgiei.

— S-au făcut afirmaţii hazardate despre matematică şi despre calculatoare, încît mă întreb ce-ar trebui să se întîmple pentru ca prejudecata disciplinelor exacte opuse celor umaniste să dispară ? Scriitorii aspiră la o cunoaştere integrală a lumii ; ei nu pot rămîne indiferenţi la expansiunea culturală pe care o trăieşte matematica modernă.

— Nici nu rămîn. Chiar şi cei care au rămas în trecut, avînd aceste prejudecăţi, vor fi tîrîţi pînă în realitate şi siliţi să fie martorii descoperirilor fabuloase ale ştiinţei din secolul nostru. — La ce vă gîndiţi, ce idei noi aveţi ?

— Lucrez acum la o carte în care încerc să arăt că lingvistica a devenit în ultima vreme la fel de expansionistă ca şi matematica. Deviza cărţii este ideea pe care am menţionat-o mai sus : Limbajul articulat este la baza capacităţii noastre de a crea şi manipula limbaje de orice fel.

> **„Verbul e un cuvînt privilegiat, aşa cum eroul e un personaj privilegiat".**

— Făcînd excepţie de „Poetica matematică", v-a inspirat vreodată un poet sau o poezie, vreo teoremă matematică ?

— O poezie nu poate inspira, nemijlocit, o teoremă, dar poezia ca atare dezvoltă imaginaţia şi gustul matematicianului pentru demonstraţii elegante. O poezie poate sugera o problemă, de exemplu poezia „Correspondences" de Baudelaire sugerează cercetarea izomorfismelor dintre structurile plastice şi cele sonore. Dar şi reciproca e adevărată ; poate că existenţa unor proporţii identice în muzică şi arhitectură (cum ar fi numărul de aur) a sugerat celebrele sinestezii baudelairiene.

> **„Limbajul poetic îl domină pe om, îl menţine pe acesta în starea «religioasă» a vrajei".**

— Matematica ca şi limba are sens. Este oare şi ea un izvor de afectivitate ?

— Aceasta depinde de temperamentul fiecărui matematician. Unii matematicieni trăiesc doar viaţa internă a matematicii. Alţii fac dese incursiuni în zonele de contact ale matematicii cu celelalte discipline şi cu lumea exterioară. Primii trăiesc mai intens frumuseţile arhitecturale ale matematicii, alţii savurează mai cu seamă procesul de matematizare ca atare.

— Vreau să vă întreb : de fapt, vă face matematica fericit ?

— Ca şi arta, matematica ne poate da mari bucurii şi tristeţi fecunde. Dar numai dragostea ne poate face fericiţi.

ILLYÉS GYULA

Despre punţile pe care eşti dator să le treci

(Urmare din pag. 1)

română, şi de care v-a legat o cunoştinţă, sau chiar mai mult, o prietenie literară de patru decenii.

— Pe Tzara l-am cunoscut printre primii. Îi citisem scrierile apărute la Zürich — deci manifestul şi poeziile din perioada aceea cînd (la 8 februarie 1916, ora şase seara) a scris pentru prima dată pe hîrtie cuvîntul „dada", la o masă din Cafe Terrasse, în tovărăşia sculptorului Hans Arp. Mult mai tîrziu, după moartea lui Tzara, am afirmat că în ziua aceea de februarie a început un mare capitol modern al literaturii universale, generat, ca prin farmec, fără-ndoială, de cuvîntul lui Tzara. Avea exact douăzeci de ani, atunci...

Revista lui Kassák şi a grupului său — Ma — aprecia mult activitatea lui Tzara. Pe vremea aceea, curentele moderne din poezie se întreţeseau, făcînd opoziţie celeilalte lumi, a adversarilor progresului. Născute sub semnul răsculării dadaiste, poeziile de limbă franceză ale lui Tzara exercitau o puternică influenţă asupra tineretului intelectual occidental care îşi făcea începuturile prin anii '20. Nici noi, tinerii veniţi la Paris din răsărit, nu ne puteam eschiva acestei influenţe. Tzara îi întîmpina cu deosebită dragoste pe cei din răsărit. Mi-a făcut şi mie o primire uimitor de cordială. Era un bărbat scund, cu trăsături frumoase. Vorbea o franceză excelentă. Nu ştia multe despre viaţa maghiară de atunci, dar îi plăcea să se informeze asupra situaţiei de acasă. Mult mai tîrziu, în toamna anului 1956, ne-a fost oaspete, în Ungaria.

Îl citeam cu plăcere — şi nu numai atît ; am tradus o seamă din scrierile sale. În afară de poezii, a mai scris un roman şi o piesă de teatru, pe care i-am tradus-o în limba maghiară şi s-a pus în scenă la Budapesta. El însuşi aprecia deasemenea că poezia reprezintă partea cea mai valoroasă a activităţii sale literare. Pînă şi formularea teoriilor sale modelatoare şi generatoare de literatură, a lăsat-o în mare parte, în grija altora.

Întîmplarea a vrut să-l întîlnesc în toate fazele vieţii sale. Cînd l-am văzut prima dată ? În 'douăzecişipatru ? Nu ; în 'douăzecişitrei. M-a primit într-un apartament de şase camere, într-o vilă construită după gust şi proiect propriu, printre nenumărate statui africane. M-a primit şi într-o cameră de hotel cu pereţi golaşi, în pijama şi desculţ, venind singur, direct din pat, să-mi deschidă uşa. Era din nou sărac, pe atunci, ca şi cu prilejul primei noastre întîlniri. Mişcarea iniţiată de el, mişcarea literară, îşi găsise în sfîrşit confluenţa definitivă cu mişcarea socială — aceea a muncitorimii, spre care se orientase dintotdeauna. Mulţi au rămas în drum — Tzara nu.

Am fost la înmormîntarea lui, pe Montparnasse. Înainte de a fi murit, îi făcusem o vizită în Rue de Lille la numărul cinci. Era foarte slăbit, dar plin de planuri şi speranţe. Se pregătea să publice o nouă carte. Era tocmai momentul cînd se reedita *Sept manifestes dada*. În timp ce stăteau de vorbă, a adormit, cuprins de oboseală, cu mîna pe mîna mea. Ieşind de la el, drumul mă purta prin locuri unde fusesem şi împreună, ciocnind un pahar, schimbînd idei. Ici o casă în care locuise, colo alta. I-am evocat din nou toate apartamentele prin care trecusem — începînd cu micul hotel ieftin din rue Campagne Première, şi pînă la vila construită de el însuşi în avenue Junot. Mă legănam în iluzia că lungul lor şir se va continua ; că am să-l revăd încă în numeroase locuinţe.

Atunci — ultima oară cînd ne-am vorbit — îl preocupau începuturile sale poetice, primele poezii, scrise în româneşte.

— Aţi descris, în emoţionante note de călătorie, această ultimă vizită făcută lui Tzara, şi aţi elogiat activitatea sa. Cred că o repetare a evaluării s-ar încadra de minune în discuţia noastră de acum.

— Atunci, la ultima întîlnire, în faţa poetului muribund, m-a năpădit şi conştiinţa măsurii în care îl iubisem şi îl apreciasem pe acest om, din prima clipă a cunoştinţei noastre. Era ceva asemănător sentimentelor nutrite faţă de un oraş : ele se accentuiază cu adevărat, doar cînd îl priveşti de la fereastra ţerenului care se îndepărtează.

Ce înseamnă Tzara pentru mine ? Un imbatabil al discuţiei, aşa cum îl caracterizam în scrierea amintită ; un creier înspăimîntător de ager, un arsenal inepuizabil al argumentelor şi datelor. Prin această inteligenţă necruţătoare se filtrau — investigate şi cercetate pînă în adîncul lor, purtînd urmele fugii printre vergele şi ale călirii în foc viu — poeziile. Dar întotdeauna (şi nu mă pot exprima altfel) din inimă. Tzara a fost un poet emotiv — adică : ar fi fost, dacă nu i-ar fi fost ruşine să fie.

După stingerea sa, i-am tradus o poezie publicată în 1923, anul de culminaţie şi în acelaşi timp de expiere al curentului dada. La acea epocă se scriau, sub influenţa lui, în toată lumea, cele mai zănatice şi mai imposibile poezii din cîte s-au scris în literatura Europei... Dar poezia cu pricina, a lui Tzara, nu mi se părea de neînţeles, sau — mai precis : în perspectiva a patru decenii, ea a devenit din cale afară de inteligibilă. Are linie — lăuntrică, fireşte ; are atmosferă. E rotundă. Toate acestea le văd azi ; odinioară nu le-am văzut. E ca şi cum uriaşa bucată de vreme scursă de atunci, acest uriaş nimic transparent nu ar îndepărta şi nu ar micşora lucrurile, ci le-ar mări, aşezîndu-le la locul cuvenit. De fapt, nici pentru mine, poeziile lui Tzara nu apar toate în această unitate. Dar sînt convins că lentila măritoare a timpului ne va dezvălui într-însele ordinea în care ele s-au potrivit epocii noastre.

— În interviul acordat lui Nemes György, cu zece ani în urmă, evocînd tocmai amintirile de tinereţe, de la Paris, spuneaţi : „La Paris, mă simţeam dator să devin cel mai modern poet avangardist, crezînd că în literatură şi în artă — la fel ca în ştiinţă sau în privinţa mărcilor de automobil — produsul cel mai recent este şi cel mai bun. Căutam să devin un poet avangardist suprarealist, lăsîndu-mă stăpînit de tendinţa către mişcare, către grup, deşi — prin structura mea — nu eram apt pentru aşa ceva. Năzuiam spre tot ce era absolut nou, crezînd că este, implicit, absolut valabil. Mă impresiona tot ce nu înţelegeam. La început nu ştiam că a fi modern înseamnă a glumi într-o măsură oarecare." Nu pătrund bine sensul frazei din urmă.

— Iată explicaţia ei ; voi da-o tocmai cu ajutorul lui Tzara, respectiv cu al vizitei pe care i-a făcut-o Kassák Lajos. Pe vremea aceea, Kassák reprezenta varianta absolut extremă a avangardismului. Venind la Paris, a dorit o întrevedere cu Tzara. Le-am slujit drept interpret, căci Kassák nu cunoaştea franceza. A fost, pentru mine, un prilej de a sesiza deosebirile dintre avangardismul răsăritean şi cel occidental. Kassák lua totul în serios, cu o gravitate mortală, atribuindu-i fiecărui rînd scris de el, semnificaţia unui modelator al societăţii. Credea ferm în misiunea profetică a scriitorului. Tzara nu înţelegea pentru ce se agită mereu Kassák, pentru ce caută pretutindeni un sîmbure filosofic. Pentru Tzara, multe lucruri erau o simplă glumă ; adesea îşi exprima printr-o grimasă, părerea asupra inadvertenţelor sociale — şi îi părea bine că poanta glumei sale prinde.

— Îngăduiţi-mi să evoc din nou interviul de acum zece ani. Spuneaţi atunci că „Felul în care, la Paris, în tinereţea mea, noi studenţii eram alături de muncitori, echivala cu paradisul. Alături de alţii — iată cel mai bun dintre lucruri ! De aceea am devenit avangardist, de aceeam am colaborat cu Kassák, de aceea am devenit scriitor poporanist, şi mai apoi — după moartea lui Babits — redactor. De aceea am încercat să adun, în Magyar Csillag, valori populare şi urbane, preţ de-o tabără de căruţe..." Chiar dacă nu în acelaşi moment, literatura română a cunoscut şi ea influenţa unui curent poporanist sau chiar popular — şi nu e greu să depistezi trăsăturile care îl înrudeau cu mişcarea poporanistă a scriitorilor maghiari.

— Apreciez mult filonul ţărănesc al literaturii române. Tonul popular, modul de a reda viaţa poporului de pe poziţii dinlăuntrul problemelor sale, sînt, în literaturile maghiară şi română, un produs al secolului XX. Cît despre poporanismul meu propriu, i-aş căuta rădăcinile în literatura franceză şi în cea spaniolă — căci aşa-numita viziune poporanistă nu a fost cîtuşi de puţin un fenomen în exclusivitate est-europeană. Pot menţiona, drept surse de inspiraţie, trei mari nume franţuzeşti — activitatea lui Francis Jammes, Paul Claudel şi Charles Peguy.

Poezia lui George Coşbuc sau a lui Mihai Beniuc mi-a mers întotdeauna la inimă, ca să nici nu mai vorbim despre baladele populare româneşti, atît de înrudite sufleteşte cu baladele maghiare. Noi ne-am format sub auspiciile lui Bartok — ale acelui Bartok care a cules şi balade populare româneşti.

Se ştie, de altfel, că năzuinţa grupului nostru poporanist a fost aceea de a deschide porţile, pe toată linia, spre popoarele şi literaturile învecinate, întru reciprocă cunoaştere. Aveam credinţa că nu asupra Parisului trebuie să aţintim privirea — ca pe vremea lui Batsányi — ci asupra Bucureştiului, Pragăi şi Belgradului. Németh Làszlo a expus amănunţit problema aceasta ; eu însumi nutream aceleaşi convingeri, iar întreaga mişcare scriitoricească poporanistă maghiară dorea, cu toată sinceritatea, acelaşi lucru. În unul din primele numere — poate chiar în primul număr al revistei *Válasz*, s-a publicat o poezie despre un pod peste Dunăre, un pod pe care nu se circulă. Ori, podurile se construiesc pentru a fi trecute.

Se pune deci întrebarea dacă trecem cu destulă frecvenţă aceste punţi. Nu vine răspuns de fiecare dată — iar cel venit, nu este suficient. Literaturile noastre nu s-au întîlnit încă cu adevărat, deşi contactul dintre scriitori este destul de susţinut. Eu însumi am întîlnit mulţi scriitori români, şi păstrez amintiri plăcute în această privinţă. Dar spiritualitatea lui Ady şi a lui Jászi Oszkár nu are încă răsunet suficient.

— Munca spirituală consacrata cunoaşterii reciproce o săvîrşesc în primul rînd tocmai traducătorii, în ambele literaturi. Ori, pentru literatura maghiară e un mare noroc, iar pentru cea română poate fi o mîndrie faptul că printre aceşti tălmăcitori se numără şi Illyés Gyula. Dumneavoastră vi se datoresc — în limba maghiară — Mioriţa, Corbea, poeziile lui Coşbuc şi Arghezi ; tot dumneavoastră aţi abordat cu dragoste chiar poeţii aflaţi la începuturile lor, cum a fost de pildă Dan Deşliu. E o dovadă pentru faptul că implicaţi activităţii de traducător nu numai factura de sarcină artistică, ci şi cea de acţiune pusă în slujba poporului.

— Am afirmat de mai multe ori că poeţii maghiari au săvîrşit o minunată cucerire, tălmăcind capodoperele literaturii universale. Toate valorile adevărate din literatura română au fost şi ele tălmăcite în ungureşte. Cît despre mine, am tradus şi traduc cu precădere din franceză. Poezii şi piese de teatru. Mă preocupă cu predilecţie poeţii francezi contemporani, dar simt aceeaşi plăcere tălmăcind poezia franceză din secolul al XIII-lea. Din rusă am tradus Puşkin, şi, printre tinerii contemporani, Evtuşenko, Vozniesenski. Lucrez după traduceri brute, dar nu exclusiv, căci înţeleg textul rusesc. La fel şi în cazul poeziei româneşti. Cu textul original în faţă, şi în posesia cuvintelor necunoscute, gata dezlegate cu ajutorul cuiva (de pildă Domokos Sámuel, care m-a ajutat mult) înţeleg bine textul românesc. Înţeleg şi simt spiritul poeziei.

Impresia cea mai puternică mi-a făcut-o, în literatura română, *Mioriţa*, căci prezintă asemănări atît de profunde cu tonalitatea baladelor populare maghiare, încît îmi pare că povesteşte viaţa propriilor mei strămoşi ciobani. Iată pentru ce tălmăcirea *Mioriţei* mi-a făcut o plăcere deosebită.

(Interviu realizat de Beke György. — reprodus din revista „A het" — Bucureşti. Traducere din limba maghiară de Gelu Păteanu).

O nouă versiune a Electrei

Apariţia unei noi versiuni a piesei Electra de Sofocle, datorită cunoscutului critic dramatic şi om de cultură N. Carandino, ar putea trezi în cititor întrebarea pe care şi-a pus-o semnatara acestor rînduri. Are dreptul să se apropie de un text clasic cineva care nu s-a devotat specialităţii ? Surpriza noastră, care va fi şi a cititorului, a fost să întîlnim tocmai un specialist în cărturarul ce părea angajat doar în cultura modernă. Ulterior am aflat că autorul a făcut serioase studii de filologie clasică în anii formaţiei, ceea ce explică, în bună măsură, siguranţa cu care s-a putut apropia de textul lui Sofocle. Constatarea aceasta ne-a făcut să înţelegem de ce sunetul versiunii sale este atît de izbutit.

Dacă de-a lungul anilor mulţi traducători s-au simţit obligaţi să tălmăcească piesele repertoriului antic — îndeosebi coral — vers cu vers, după schemele grafice oferite de ediţiile existente, fără să-şi dea seama că în felul acesta nu fac altceva decît să reproducă sistemele metrice (îndeajuns de arbitrare) propuse de manuscrisele bizantine, N. Carandino aplică în mod fericit procedeul transpunerii în funcţie de perioade stilistice, adoptînd în consecinţă versul liber. Întrucît structura metricii antice, cît şi adevăratele ei ritmuri sînt aproape inaccesibile astăzi sensibilităţii moderne, iar poezia greacă înseamnă altceva decît reguli şi calcule, sîntem de acord cu această iniţiativă a traducătorului. Totuşi, problema continuă să rămînă deschisă. Căci o dată cu modul acesta de transpunere se ajunge la o anumită uniformizare a mişcării de ansamblu a tragediei. Se pierde astfel diferenţierea netă între evoluarea reţinută, temperată a părţilor dialogate, ori a extremei lapidarităţi exprimate într-un singur vers — cunoscuta stihomitie greacă — pe de o parte, şi desfăşurarea de mare tensiune a ritmurilor libere de tip coral, pe de alta.

După ce a făcut dovada că poate da o versiune de mare acribie filologică, N. Carandino a sfîrşit prin a se elibera de prejudecata specialităţii (ceea ce nu s-a întîmplat cu multe din interpretările anterioare ale Electrei) şi a izbutit să dea astfel o versiune scenică.

Simina NOICA

OCTAVIAN ION MINEA

Caii...

Pling caii
şi lacrimile lor
spală oasele vitejilor
cei care s-au încumetat
să treacă podul săbiilor
sub cerul de suliţi
prin zidul de scuturi
în ceaţă de inimi
pling caii
şi lacrimile lor
sapă în pietre
efigii.

Marea

Marea are sălbăticia
marinarilor
şi patima cabaretelor
de aceea îmbrăţişează
cu atîta lăcomie
malurile.

Desen de
VERA HARITON

Desen de
OCTAVIAN BERINDEI

DAN MUTAŞCU

Stau în cabina vasului şi mă gîndesc...

Stau în cabina vasului şi mă gîndesc :
printre cărţile cărunte ale tatălui meu
noaptea coboară erudită.

Stau în cabina vasului şi mă gîndesc :
printre insomniile mamei mele
monoton defilează soldaţii de lînă
ai anilor ai reumatismelor ai viselor
evaporîndu-se ca orgoliosul
vin de porto !

Stau în cabina vasului şi mă gîndesc :
printre gîndurile prietenului meu
picături de ploaie
(într-o dezordine sublimă
ordonîndu-se)
se-ntorc cu faţa spre repaos...

Deasupra mea legea morală...

„Nătîngule, nu mă atinge !" ţipase
steaua de mare
fragilă ca un cearcăn
dar contabilul o pipăise
şi visul se ştersese,
doar spasmele ei mai păstrau
febra albastră a gangurilor marine.

Contabilul venise pregătit să vadă
templul lui Ahille
îşi luase şi o agendă să noteze totul.
picioarele lui mari călcau printre scoici
asemeni unor stafii.

Lumina făcuse un declic,
printre stînci
o lună de sare
forfotea între noi şi noapte.

Cît coada unei pisici negre —
întunericul
şi deasupra mea legea morală
a cerului înstelat precum
armura eroului.

Şi de jur împrejur: colivia mării

Printre petele de petrol
nici urmă de peştii sacri
trecînd către timp...

Straturile de stele începeau
să miroasă a cremă de ghete,
ochii noştri se rostogoleau spre ele
şi se întorceau negri, strălucitori,
pe un povîrniş de complimente,
de metafore, bărbatu-papyrus
credea că trompa vîntului
ar fi trebuit retezată,
în centru insulei : templul,
sau urmele de melci ale coloanelor lui,
sau scopul călătoriei noastre
sfîrtecat de timp

şi de jur împrejur : colivia mării...

PIA OLARU

Revelaţie

Vibrează dimineaţa
Şi vibrează lemnul dur
Şi lămpile cu gulere străvechi
de porţelan
Şi ploaia de atomi din jur
Ce-şi desfăşoară vălul diafan
Deasupra gîndurilor noastre.
Vibrează valea dintre astre
De semnul altor muritori.
Vibrează muritorul rai,
Plăpîndă oază de cărbune...
O, tot aici, nebuni, călări,
Vom hoinări în altă lume.

Lespedea

S-a culcat o lespede, şopîrlă de piatră
Solzii să şi-i sorească
Şi a uitat de timp
Şi a rămas.
Sub ea fremăta iarba să crească
Şi îşi săpau rimele
Drumuri
Şi rătăceau.
Sub ea se chircea o fărîmă
de dumnezeu,
Sămînţă neagră, cu miezul de lapte.
S-a culcat o lespde peste o palmă
de pămînt
Şi a rămas.
Seacă încet carnea pămîntului
Ne semănată.
Şi cresc cristalele
În vietatea de piatră.

---

planete

Unul din morţii „Cadranului"...

Cum „chiar şi în inconştient — spunea Freud — orice gîndire e legată de contrariul ei", îndelunga uitare a lui Mircea Tiriung (pe care amfitrionul „Sburătorului" l-a botezat pentru literatură Sergiu Ludescu) se relevă indestructibil legată de amintirea lui.

Născut în 1911 şi dispărut la vîrsta de 30 de ani, iată că (după alte trei decenii) fidelitatea şi eleganţa de atitudine a unui prieten determină apariţia a 51 de poeme din cele „peste o sută de poezii" scrise de acest nedespărţit colaborator al revistei „Cadran", coleg în anii din apropierea războiului „cu Miron Constantinescu, Corneliu Mănescu, Tudor Alex. Stoianovici şi alţii".

Expresive, convingătoare, bine alese de către Ştefan Popescu (un adevărat cultivator al tributurilor cuvenite memoriei şi poeziei), care le-a prefaţat şi iubit, ajutîndu-le să iasă din anonimat, bucăţile ce configurează întîiul şi unicul volum al lui Sergiu Ludescu aşează în epocă alt poet pe care cititorii nu l-au cunoscut prea mult în viaţă, aşa cum prea mult nu l-au cunoscut mai apoi nici pe Radu Stanca, C. T. Lituon, Tonegaru şi alţii, tipăriţi sau netipăriţi încă.

„Prietenia — glosează Ştefan Popescu — era pentru el poezie, şi poezia cea mai mare prietenie". De aceea a şi meritat culegerea aceasta, pe care unii ştiu că o merita încă de mult. I s-a găsit, cu gust, un titlu sobru, concis, fericit: STINS. E al unuia dintre poeme, al celui dintîi, în care primele cuvinte vorbesc (poate că sceptic) de moartea omului : **Prietenul meu, omul, m-a strigat, a murit.** Are şi o dată : 1938. An în care istoria avea să deschidă teoriei probabilităţilor, pentru destul timp, un univers de hemoragii şi tenebre. „În toată revoluţia ideilor — observa Th. Jouffroy, care n-a ajuns chiar pînă la jumătatea secolului al XIX-lea şi nici pînă la vîrsta de 50 de ani — scepticismul îşi află rolul său, el vine că să distrugă şi supravieţuieşte ; dar nu poate via multă vreme". Nici tonul versurilor lui Sergiu Ludescu nu rămîne constant sumbru. Ştiutor sau nu, lirica sa pare ecoul acelor explozive cuvinte pronunţate cîndva de Breton : „Liberte couleur d'homme".

Nu este înduioşător că „pentru nici una din poeziile" lui el n-a luat niciodată „vreun onorariu". Parcă din duioşii despre ea ori despre autorul ei trăieşte valoarea unei opere ? Ludescu l-a cîntat şi el pe Prometeu, a îngropat-o şi el pe Nemesis, a plîns fără să ştie de ce plînge, a înţeles „igrasia ploii", pumnii nervoşi ai vîntului, l-a încercat presimţirea oaselor care vor rugini ca armurile, senzaţia că „Totul e mort", destrămarea alfabetului din gînduri, frisonul cu care „Martirii s-au ascuns în vizuini", dar poezia lui — uşor barocă, uşor expresionistă — a avut o vigoare, o asprime stilizată, care transforma bagajul aperceptiv, oricît de neluminos, reflectîndu-l tonic. Aşa cum o daltă nu se lasă elegiei materialului. Aşa cum oglinda nu-şi pierde mătasea arginturilor ei, nici cînd o invadează fantomele. Ea are o replică : visul, ale cărui crochiuri fantomatice, incongruenţe, grotescuri, euforii şi inconsistenţe se includ şi structurează altă natură : **Sînt somnambulul ce visează întotdeauna / Un vis necunoscut, / Un vis cu aripi stranii, / Adus de goelanzi pe-albastra mare.**

A existat o ambianţă lirică după 1930 propice uşoarelor treceri cogitative, iconografice şi citadine, cu infuzii de pastel şi exotism, de medievalism şi limbaj nud, de duplicităţi cerebrale şi mesianisme onorate sau ba, de la Blaga la Ion Vinea, de la Camil Petrescu la Adrian Maniu. În ambianţa aceea, Sergiu Ludescu a ajuns şi mai ales ar fi putut ajunge să se individualizeze, cristalizînd imaginea unui laconic şi hieratic. „Semnul marii plecări" e o dovadă:

Am înţeles,

Moartea mi-a trimis azi cel dintîi semn ;
Am zărit-o în ochii prietenului care m-a
compătimit
Şi mi-am adus aminte atunci de o prezicere de
demult.

Nu voi spune că nu iubesc încă viaţa :
cerul, munţii, copacii...
Dar sînt atît de obosit, atît de trist !
Cineva a cîntat în mine pe alte clape melodii
ciudate,
fără să mă mai turbure ca altă dată.
S-au năruit pereţii acestui suflet care-i al meu
Şi poveştile prietenului nu m-au desprins
dintre ceţuri.

Nu pot plînge pe umărul nimănui,
dar voi lăsa floarea unui zîmbet
care va mărturisi totul.

De la Camil Baltazar la Mircea Streinul, mulţi scriau pe atunci cîntece obsesionale, de ftizie şi de moarte. Era pe lîngă o temă de totdeauna, şi o temă întrucîtva înfierbîntată de moda fanteziei sumare în ocupaţii dar bogate în deprinderi imitative, contagioase, ca şi alte cîteva mode din epocă. Autenticitatea îşi avea apartamentele sale separate. Nu doar că ar fi fost obligatoriu ca toţi seniorii motivului să-l onoreze **in totum**, simularea e şi ea din garderoba artei, afectarea la fel, ficţiunea de-aşijderi, însă dacă s-a întîmplat ca Sergiu Ludescu să-şi trăiască de-a adevăratelea presimţirile şi să le umple conţinutul cu dispariţia lui reală, decenţa de un rece tandru, de o simplitate elevată a mărturisirii lui spune ceva despre abandonul artificiilor şi autenticitatea esteticii lui. Poetul acesta a avut, pare-se, un stil, o ţinută. Citeşti „Balada" lui, unde grija filtrărilor moderne ce au rezidat la elaborare, atenţiile cu care pretextul folcloric a putut fi sublimat sînt expresii nu ale hazardului („hazardul, credea Max Ernst, e stăpînul humorului") şi înţelegi preţuirea cuvenită unui poet aproape necunoscut, în stare însă prin pietatea lui Ştefan Popescu să mai poată trimite pînă la noi, tîrziu, nenumărate aşchii de catarg frumos, dintr-o corabie îmbătată, cu care au băut naufragiile: **Un iureş adună privighetori în perdele // Iar în tăcerea de amurg un strîmb copac / Îşi trece umbra ca o punte peste mal // ...vrăbiile au dus spre miază-zi culorile, grădinile ; / noaptea va închide acum sub smalţuri fîntînile // Uliţa creşte în gravură un om de tinichea trist / ... / Omul — îi lunecă-n ochii de lemn întuneric // Cernitu-s-a şi luceferi doar pe haină s-au prins, / Omul văpsit în plîns, rîzînd fără să vrea ; / Tăcut, cînele avea coadă de tinichea, / Simţind fără viaţă în ochiul său stins // O stea începe fîntîni şi reverii // Să ascultăm cum din flintele sparte ereţii / aduc cornalină-n apusul de frunze rotund / şi seara, cînd cade cu aramele ca o doină // ...pădurile zvîrleau cu păsări // Pandurul... / Rotea cu o sută de ochi oastea toată** etc.

Citabile de asemeni : „Făclii de ceară". „Drumul jertfelor", „Interior", „Circ în ploaie", „Natură moartă", „Bosfor", „Geneză", „Peisaj interior", „Paiaţa", „Vrajă de noapte".

Undeva, confesional, el însuşi consemnase : **Sufletul meu / E răzvrătire de libert.** A fost mai mult decît atît — a fost continuă tentaţie de risipă, ca (în definiţia lui Breton) clepsidra: „un fir de lapte ţîşnind continuu dintr-un sîn de sticlă". Laptele se chema talent. Şi s-a prelins în tăcere. Pînă cînd, cum spunea el, „tăcerea... a trecut pe umărul unui gropar tîrziu".

Ion CARAION

arte

TEATRU

Diverse

Nu mi-am închipuit niciodată ce înseamnă patima pentru teatru pînă nu am stat de vorbă cu nişte amatori care mi-au jucat o piesă, o piesă lungă, „grea", în trei acte. După ce veneau de la servici sau de la facultate, ei se apucau să repete pînă la ora unu noaptea, urmînd să se trezească la şase dimineaţa, şi asta vreme de două luni. Tot ei au cioplit şi decorurile, şi-au făcut costumele. Şi cîte spectacole aţi dat ? i-am întrebat. Unul singur.

Alţii, nişte elevi, şi-au lăsat cîte două corijenţe pe trimestrul doi, ca să poată repeta un spectacol cu care vroiau să intre în nu ştiu ce concurs. Şi părinţii, i-am întrebat, ce-au zis părinţii ? Nimic. Ei nu vedeau că nu mai aveam cînd să învăţăm ?! Una dintre interprete mi-a mărturist că va da examen în vară la IATC, iar dacă nu va reuşi să devină actriţă, se va sinucide. Hotărîrea ei m-a cutremurat, pentru că, printre altele, nu avea nici pic de har, săraca. La rubrica „De la om la om" îmi scria mereu, într-o vreme, cerîndu-mi sfaturi, o elevă din Giurgiu, care dorea că orice preţ să devină actriţă. Într-una din scrisori, ea mi-a pus această întrebare : e adevărat că femeile care practică această meserie se compromit din punct de vedere... (ştiţi dvs. care), pentru că atunci eu renunţ, deoarece doresc să-mi întemeiez o familie.

★

Faptul că unii fotbalişti sînt chinuiţi, în timpul liber, de gîndul literaturii, este cunoscut. Răducanu lucrează intens la un roman (nu e nici o glumă !), iar mijlocaşul unei echipe bucureştene scrie simţite versuri, cunosc două dintre ele, prin bunăvoinţa unui răuvoitor coleg de-al lui :

Zburînd peste Oceanul Pacific
Mă simt aproape magnific...

Dar cine şi-ar fi putut închipui că unul dintre ei e pedepsit cu patima teatrului şi că a compus o piesă din lumea fotbalului ? Nea Guţă, mi-a zis, o mai rafistolezi matale, dom-le, şi dăm pe dindouă. Piesa, scrisă de mînă, cu vocalele alungite pe cîte zece centimetri, are cincisprezece pagini şi jumătate şi cuprinde următoarea încurcătură dramatică : El centru înaintaş, trebuie să plece într-un turneu în Orientul Apropiat şi are mare grijă pe suflet cu privire la fidelitatea Ei, în scurtul răstimp de absenţă, bănuind-o cu o rezervă neinclusă în lot. Ea încearcă să-i tempereze galbenul sentiment, dîndu-i asigurări ferme şi făcîndu-i insistente aluzii la un ghiul de aur galben şi un taior din piele. Partea a doua : El se întoarce din turneu, cu ghiulul şi taiorul, dar ce folos, că Ea făcuse deja Wassermanul cu rezerva, urmînd să aibă nunta tocmai în ziua unui greu meci pentru chinuitul erou principal. El are o scurtă ezitare : să joace, să nu joace, apoi se decide, intră pe teren, înscrie din două voleuri, la paianjen, iar la urmă, antrenorul — un blînd şi un sfătos — îl mîngîie pe creştet şi-i zice : lasă, Gigi, nu pune la suflet, că pe derbedeu l-am trecut la tineret-rezerve. Titlul: „Mireasa mea cu picăţele".

★

Primesc zilele acestea o scrisoare semnată „Un actor din Ploieşti", din care extrag : „Scriaţi în articolul inaugural al rubricii că singurul scop pe care-l urmăriţi este de a compromite definitiv cronica dramatică. Ei bine, aţi reuşit. De ce nu vă opriţi ?"

Nu mai pot.

Ion BĂIEŞU

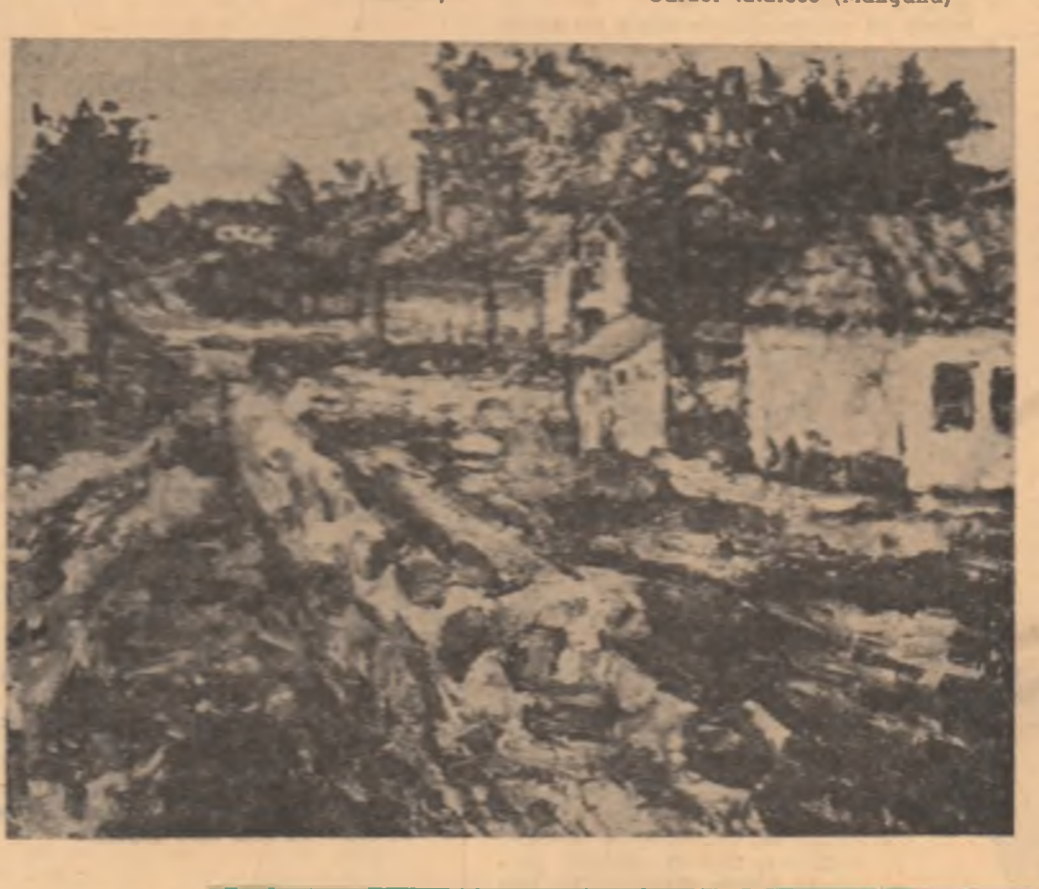

ION ŢUCULESCU
Cartier tătăresc (Mangalia)

ARTE PLASTICE

Din nou despre „Apollo"

Tocmai elogiam în articolul din numărul trecut expoziţia de la galeriile Apollo în care-şi reuneau viziunea Baciu, Bolea şi Secrieru ; iată că din nou ne vedem obligaţi a sublinia reuşita recentului „Apollo" în care expun Simona Runcan grafică, Eva Suto tapiserie şi Nicolae Roşu sculptură în lemn.

Dintru început ne frapează unitatea expoziţiei. Deşi foarte diferiţi atît ca viziune cît şi ca factură, cei trei expozanţi reuşesc să asigure o remarcabilă unitate de valoare. Fiecare artist, stăpîn pe mijloacele sale de expresie, foloseşte un limbaj propriu. Scriem despre ei împreună, deşi fiecare dintre ei ar merita un medalion aparte. Ne limităm a face deocamdată cîteva consideraţii preliminare. În aceeaşi ordine de idei, fiecare ar merita un spaţiu de desfăşurare mai vast, cu mai multe lucrări, unde să ni se dezvăluie mai nuanţat posibilităţile şi talentul pe care în mod cert expoziţia de faţă îl prefigurează.

Siguranţa desenului Simonei Runcan ne introduce într-o lume a formelor stabile în care prezenţa obiectelor fascinează. Atracţia formelor tensionate se converteşte în metaforă. În spaţialitatea tuşelor puternic trasate se insinuează o prezenţă aeriană, un abur tremurător cum nu poţi vedea decît în amiezile de arşiţă pe întinsul cîmpiilor încremenite. Subtilitatea petelor de culoare nuanţează şi îmbogăţeşte acest sentiment. Întregul se contaminează de inefabil pînă la vis. Ecourile, semnalele lumii moderne devin astfel suportabile. Din acest punct, fantezia găseşte corespondenţe sugestive. imaginea unui „vapor în iarbă" devine simbol.

Eva Suto se exprimă pe sine prin intermediul materiei directe. Tapiseriile ei devin obiecte de sine stătătoare, depăşindu-şi funcţia decorativă. Intuiţia artistei se încarcă de semnificaţii, redimensionînd o artă străveche. Alfabetul „Semnelor" ei „maramureşene", dincolo de evidenţa lor imediată, ne dezvăluie o lume plină de taine, atît de cunoscută şi totuşi mereu nouă. Tapiseriile ei, trădînd un rafinament al concepţiei despre spiritualitatea maramureşeană, sînt adevărate măşti prin ochii cărora ne priveşte însăşi primordialitatea acestei spiritualităţi.

Păsările de lemn ale lui Nicolae Roşu, deşi atît de hieratice şi totuşi prefigurînd zborul, trebuiesc contemplate în tăcere. Numai astfel acel zvon uşor de aripă poate fi auzit. Tăcerea face parte integrantă din viziunea lui N. Roşu. O simetrie în mişcare cumpăneşte spaţiul. Cu un efort de imaginaţie plasăm sculpturile lui N. Roşu în aer liber. Numai acolo ar fi puse pe deplin în valoare. Sala le înăbuşă, le estompează adevăratele dimensiuni. Subliniem în mod deosebit la Nicolae Roşu vocaţia pentru sculptura monumentală. Preţiozitatea şi fineţea deosebită a meşteşugului nu exclud această monumentalitate. Năzuinţa sculpturilor sale, cea mai intimă, este ascensiunea pe verticală.

Ne bucurăm ori de cîte ori avem prilejul să comentăm o expoziţie de valoarea artistică a celei de faţă. Galeriile Apollo ne-au ofert cel mai des astfel de ocazii. Un gînd bun celor pe care îi preocupă organizarea difuzării artei de calitate.

Grigore HAGIU

PRETEXTE

O amendă şi un zimbet voios...

De cînd femeilor li s-a ivit prilejul să fie egale cu noi, o superioritate decurgînd din exercitarea unei vechi servituţi a ieşit la lumină, superioritate mai puţin vizibilă în condiţiile în care surorile noastre nu se bucurau de drepturile largi acordate azi de societatea modernă.

Femeia, spun statisticele, are în general un simţ de răspundere mai ascuţit cînd este promovată în posturi rezervate altădată bărbaţilor. Explicaţia, după psihologi, ar fi simplă. În primul rînd, instinctul familial al femeii fiind mai dezvoltat prin asumarea greutăţilor existenţei, grija ei pentru interesul comun e mai mare decît grija bărbatului, mai instabil de obicei. În al doilea rînd, chiar situaţia neprivilegiată de pînă acum o determină la un plus de energie. Se ştie că neofiţii proaspăt puşi în posturi importante au dat totdeauna dovadă de mai mult zel şi de seriozitate, avînd în vedere îndelunga suspiciune îndreptată asupra capacităţii lor de a se achita cum se cuvine de acele funcţii ale organismului social care cer însuşiri deosebite, ca voinţă, tenacitate, spirit de iniţiativă etc. O greşeală a unui neofit se vede numaidecît ; ea face cît zece greşeli (boacăne uneori) ale unui vechi şi cu experienţă drept-credincios. Aşadar, femeia, cunoscînd cîtă ironie pluteşte asupra ei şi cît scepticism, cînd exercită o meserie socotită odinioară apanajul bărbaţilor, izbuteşte tocmai printr-o atentă supraveghere a „complexului de inferioritate impus" (impus de însăşi evoluţia istoriei) să facă faţă noilor sale probleme, cu mult succes şi cu o neaşteptată stăpînire de sine.

Mizoghinii cîrtesc. Mizoghinii zic că, la un rezultat egal în muncă (dobîndit şi ăsta cu multă caznă) femeia este elogiată din complezenţă şi că tocmai elogierea asta dovedeşte că ea are de fapt un statut inferior : aşa lauzi un copil mediocru, ca să-l încurajezi. Cert însă e că încetul cu încetul, ei, mizoghinii, se răd de la o vreme din ce în ce mai daţi pe mîna femeilor, în trolei şi autobuze, şi recent-recent... ce surpriză încîntătoare ! daţi şi pe mîna, sau mîinile, pe ochii, urechile, sprincenele şi genele atît de frumos făcute ale fermecătoarelor noastre miliţience, răspunzătoare de bunul mers al circulaţiei Capitalei.

Suportînd şocul natural respectiv, la prima vedere, şoferii vor fi încurcat oarecum comenzile, făcînd marşarier, acolo unde trebuia înainte. Dar cu ce nu se obişnuieşte omul, mai ales cînd i se pune în faţă deodată o apariţie atît de gingaşă !

Totuşi... totuşi, să-l vedem noi pe conducătorul-auto mirlan care nu se simte un „dur" şi un dat dracului pînă nu trage o înjurătură... Să-l vedem noi cînd se apropie de el îngeroaica zveltă şi cu cozoroc alb, salutîndu-l voioasă. O amendă şi cu un zimbet voios fac două amenzi.

AMFION

arte

revista străină

- **POEŢI BLESTEMAŢI.** Editorul Pierre Seghers este autorul volumului omagial „Poeţi blestemaţi de astăzi : 1946—1970" în care sînt prezentaţi doisprezece mari lirici ai vremilor noastre — şapte care s-au sinucis şi cinci care „au aşteptat moartea în mizerie". **(L'Express).**

- **„SCRIITORII ÎNALŢĂ CASTELE** în Spania, cititorii le locuiesc, iar editorii încasează chiria", a spus o dată Maxim Gorchi. Le Corbusier avea obiceiul să zică la masă, dacă ştia că amfitrioana e o femeie cu humor : „Arhitecţii îşi ascund erorile sub iederă, gospodinele sub maioneză". Vorbind despre accidentele de cale ferată, Salvador Dali declara : „Pe mine cel mai mult mă îndurerează morţii de clasa a întîia". Astfel de citate aparţinînd celor mai diverse categorii de personalităţi alcătuiesc volumul „De l'esprit comme 1000" semnat Mina şi André Guillois, un veritabil dicţionar al „umorului de buzunar" (din **L'Express** — „Plăcerea de a rîde").

- **DRUMUL MĂTĂSII.** O expunere interesantă — însoţită de reproduceri admirabile — semnată de Hsia Nai, profesor la Institutul de cercetări arheologice al Academiei de ştiinţe din Pekin, despre străvechiul drum al caravanelor ce transportau broderii şi mătăsuri chinezeşti încă din secolele anterioare erei noastre, citim în revista ilustrată **La Chine.** Drumul transasiatic trecea prin Pamir, Afganistan, Iran, Irak, Siria, Liban, pînă la porţile Mediteranei, în bazinul lumii greco-romane. În sens invers, caravanele antichităţii aduceau sticlăria de Roma, ţesuturile de lînă ale Asiei occidentale şi centrale — 7000 de kilometri prin canicula deşerturilor prin frig, vînt şi zăpada înaltelor platouri muntoase — drumul lui Marco Polo.

- **TARZAN SAU CAVALERUL CRISPAT** este titlul unei lucrări voluminoase semnată de Francis Lacassin, citim în ziarul „Le Monde" (6 aprilie a.c.). Eroul popular al atîtor filme şi „benzi desenate", cenzurat în Franţa anului 1953 pentru violenţă, ars în 1933 în faţa universităţii din Berlin pentru că ţinea cu negrii, se bucură din nou de atenţia criticii, sociologilor, etc. După unii, eroul lui Burroughs ar fi „un castrat", fugind de femei, după alţii un Oedip-gorilă legat printr-o mare iubire de maimuţa-mamă adoptivă, Kala ; după alţii, în sfîrşit, „reprezentantul unui imperialism imaginar", „jandarmul sublim al ordinei stabilite", care luptă totuşi, ca un justiţiar, împotriva negustorilor de sclavi, a jefuitorilor şi falselor ierarhii — personaj complex, de care s-a abuzat, şi care pare deschis de aici înainte „unor mai bune interpretări".

- **FENOMENOLOGIA FOCULUI.** Aubertin, pictor sau sculptor „realist" după cum se prezintă singur la galeria pariziană unde îşi expune operele este creatorul unei „terapeutici" originale contra angoasei moderne. Se dă foc unor obiecte care, cuprinse de flăcări, iau formele cele mai neprevăzute (de pildă o carte de telefon). „Tablourile" ard fără să se consume în această „fenomenologie a focului". Spirit practic, artistul „utilizează plăci de oţel inoxidabil — care rezistă oricărei arderi !" — prevăzute cu găuri în care se introduc mereu alte beţe de chibrit ce se vor aprinde iarăşi şi iarăşi, să se bucure toată lumea, cu mic cu mare". **(Le Monde).**

- **MAX ERNST, DOCTOR ONORIFIC.** Ştirea o aflăm din paginile ziarului german „Frankfurter Allgemeine" din 6 aprilie. Facultatea de filozofie a universităţii din Bonn acordă acest titlu de prestigiu marelui artist surrealist, care de altfel a urmat studiile de psihologie, filozofie şi istoria artelor tot în sălile Universităţii din Bonn.

- **SCULPTURA DE MICI DIMENSIUNI.** La Budapesta a avut loc toamna trecută prima bienală a sculpturii de mici dimensiuni, la care au participat 106 artişti din 22 de ţări. „Pop-artul" american s-a întîlnit cu „Op-artul" canadian, cu „sculptura expresivă" a artiştilor sovietici, cu „minimal-arta" Germaniei de vest, cu „surrealismul popular românesc" şi cu „realismul modern" bulgar. **(Revue Hongroise)**

- **LA BRASSERIA LIPP** (Chez Lipp), faimosul loc de întîlnire al marilor personalităţi artistice şi literare din Paris, a fost decernat premiul **Cazes,** care anul acesta a atins valoarea de 5000 de franci. **(Les Nouvelles litteraires).**

- **O INTELECTUALĂ ROMANTICĂ** în serviciul Europei. „Les Nouvelles litteraires" recenzează două cărţi biografice : — „Tinereţea doamnei de Stael" de M-me d'Andlau şi „Carnetele de voiaj ale doamnei de Stael" de S. Balayée. Exilată, prigonită de poliţia lui Napolean, călătorind dintr-o ţară într-alta — Germania, Rusia, Suedia, Italia, Anglia, — celebra femeie de litere franceză dă cea mai deschisă şi mai liberală definiţie spiritului european.

- **ORDINUL SURÎSULUI.** Patruzeci de copii adoptivi, sau îngrijiţi pentru o perioadă de timp, au fost adăpostiţi în căminul familiei Helak. Soţii Helak au fost decoraţi cu „Ordinul surîsului", distincţie acordată de copii, iar în februarie a.c., doamna Helena Helak a fost aleasă „Cea mai mare doamnă poloneză a anului 1971" — premiu ce o plasează, ca popularitate, înaintea unui grup de personalităţi alcătuit dintr-un excelent şef de orchestră, un savant, un scriitor, o cîntăreaţă populară... **(Hebdomadaire polonais).**

- **SEARA. FERESTRE. OAMENI** se intitulează noul roman al Verei Ketlinskaia, publicat de revista NOVII MIR în numărul de pe luna martie. În acelaş număr apar o serie de documente noi cu privire la duelul şi moartea lui Puşkin.

a.b.c.

arte

MUZICA

Contemporaneitatea muzicală (II)

Să încercăm deci să punem nişte jaloane pentru aflarea criteriilor interne ale creaţiei contemporane. Aici se iveşte însă un pericol : acela al ridicării criteriilor la rangul de realitate în sine. Cutare compozitor (şi critica afiliată) va pretinde să i se aprecieze producţia *pentru că* a aplicat cu consecvenţă nişte reguli pe care singur şi le-a fixat. Cutare altul (nu mai repet paranteza) va pune în evidenţă calculele deosebit de complexe ce au fost „necesare" elaborărilor sale artistice. În fine un al treilea — mai sofisticat — ne va trimite direct la infailibilitatea maşinilor electronice de calcul : de vreme ce compoziţia a recurs la mijloace *up to date* nu mai e cazul să punem la îndoială valoarea ei în planul pur muzical. Raţionament în genul „dacă am pus cravată cu picăţele, de ce să mai iau aspirină ?". Şi tot aşa înainte.

Paradoxul pe care vreau să-l justific astăzi e următorul : criteriile *interne* ale operei nu pot fi căutate — într-o primă etapă — decît în noi înşine, în noi, cei ce *recepţionăm*, şi nu în obiectul artistic. E limpede că procedeele tradiţionale au îmbătrînit, că a ne agăţa de splendoarea logică a universului clasico-romantic ar fi ca şi cum am continua să aplicăm construcţiilor noastre *actuale* o decoraţie barocă sau ca şi cum ne-am încăpăţîna să le susţinem neapărat pe coloane corintice. Primul act în drama evoluţiei adevărului artistic constă tocmai în recunoaşterea trecerii timpului. Sîntem alţii decît cei care au construit o anumită lume sonoră (perfectă poate, dar *a lor*) ,iar datoria noastră e să edificăm o lume sonoră *a noastră*. Întrebarea este : legile pe care le imaginează artiştii, în care parlament, în care for ultim vor căpăta validitate şi putere de circulaţie ? Răspunsul nu poate fi decît unul : în noi — cei ce primim şi consumăm arta, în noi — cei mulţi şi cu chipuri incerte — dar care avem a decide pînă în cele din urmă despre valoarea operelor lor. Legea artei noi este subordonată tensiunii psihice şi consensului pe care atare artă izbuteşte să le nască în noi. Nu justificări teoretice, nu explicaţii alambicate, nu argumentări istoricist-evoluţioniste aştept, ci *evidenţă* valorică. Pretind artistului să mă emoţioneze, să mă încînte, să mă farmece, să mă pună pe gînduri, să mă cutremure — dacă poate. Criteriul intern al operei, consecvenţa ei lăuntrică, pot deveni obiect de meditaţie *după ce* opera şi-a început existenţa reală şi activă care constă în producerea de mutaţii cît mai profunde în conştiinţa mea, a ascultătorului. De acum încolo devine într-adevăr interesant (deseori şi util) a vedea ce caracteristice şi ce legităţi în obiect corespund efectului psihic constatat în subiectele receptoare. Orice statuare grăbită, în baza observaţiilor nude asupra obiectului, este cel puţin suspectă, dacă nu — uneori — chiar nocivă vieţii artistice în general.

Şi pentru că am ajuns pînă aici : subiectul receptor el însuşi cum va reuşi să-şi dea seama de nou, de valoare, de substanţialitatea artei ce i se propune ? Cum va detecta contemporaneitatea muzicală în esenţa ei ? Aş răspunde — prozaic — că în clipa în care ascultătorul cultivat va simţi ce n-a mai simţit el niciodată, în clipa în care va uita şi de Bach şi de Mozart şi de Bruckner şi de Debussy şi de orice alt mare creator, şi totuşi va fi fericit să asculte (nu doar o singură dată !) o muzică nouă, acea muzică are toate şansele să fie într-adevăr bună şi *deci* într-adevăr contemporană. Arta cu explicaţii ce sună mai mult a scuze, arta cu justificări altele decît puterea de convingere spontană (ceea ce nu înseamnă neapărat imediată !), arta cu prea multe bigudi-uri teoretice şi proteze istoricist-culturaliste se încadrează în cel mai bun dintre cazuri în zona periferică a evenimentelor minore, cîteodată de-a dreptul neglijabile. Şi invers : muzica puternică, declanşînd furtuni psihice *reale*, suscitînd entuziasme necalculate şi adeziuni nesilite, păşeşte pe bulevardul larg al adevăratei evoluţii artistice. În asemenea cazuri devine însă superfluu a ne întreba dacă respectiva muzică are sau nu melodie, este sau nu tonală, întrebuinţează percuţie multă sau puţină, etc. Certitudinea interioară a trăirii autentice ne poate ajunge. Ea garantează pentru existenţa unor valabile criterii interne ale operei — care însă nu vor fi adecvat cunoscute şi mai ales just interpretate decît de muzicologii vremilor ce vin. Întrebarea finală e următoarea : în acest dialog între cel ce creează artă şi cel ce o consumă, oare toate obligaţiile revin numai primului ?

Pascal BENTOIU

TELEVIZIUNE

Cei din urmă (II)

Spuneam că viziunea regizorală este un act complet de creaţie ; că există o idee rece la bază care trebuie activată sensibil şi exprimată particular. Aşa cum există o „lume" a scriitorului există şi o „lume" a regizorului. Faptul că acţiunea numită regie porneşte dela o operă deja existentă, nu înseamnă că regizorul nu are dreptul la un univers particular. Modalitatea regizorală este ca şi în literatură un model personal, un stil. Şi o personalitate regizorală poate fi recunoscută după culoarea expresiei. Metafora îşi extinde valabilitatea şi asupra teatrului, cu deosebirea — nu singura — că funcţia de exprimare prin cuvinte devine o funcţie de exprimare prin actori. Prin jocul actorilor ideea rece a unui spectacol devine act complet de creaţie şi viziunea regizorală devine un fapt.

Să recunoaştem din capul locului că stilul regizoral în cazul lui Radu Penciulescu are un caracter abstract. „Lumea" lui este mai ales cerebrală, o lume a cărei culoare şi frumuseţe trebuie căutată în idei. Radu Penciulescu nu practică o regie metaforică, senzorială, stilul său trebuie căutat în concepţie şi în caligrafia demonstraţiei. Chiar îndrumarea actorilor, departe de a urmări efecte individuale şi o măiestrie în sine, vădeşte mai degrabă o mare atenţie pentru unitate, coerenţă şi limpezime în transmiterea mesajului. Spectacolul montat pentru televiziune a demonstrat lucrul acesta foarte clar. N-am văzut demult o punere în scenă în care întreaga distribuţie să funcţioneze atît de sincronic şi de fluent.

Există o trăsătură comună a tuturor personajelor lui Gorki : ele străbat un spaţiu moral aflat sub semnul crizei. Conştiente sau inconştiente de întîmplarea aceasta, personajele, toate, sunt marcate de lipsa de orizont. Personajele inconştiente se contaminează de îmbolnăvirea morală a personajelor conştiente şi spaţiul moral este peste tot incert şi alunecos. Disciplina morală nu mai funcţionează, principiile etice sunt abolite, idealurile nu mai încap. Dar criza morală este în cele din urmă o criză de caracter. Drama reală constă în neputinţa de a te fixa. În condiţii ca acestea sarcina actorilor nu era să întruchipeze trăsături morale distincte, ci sarcina actorilor era să demonstreze dispariţia distincţiilor. Pentru că lipsa moralei este una şi criza morală este alta, lipsa moralei este o trăsătură de caracter pasivă în timp ce criza morală este un caz de conştiinţă, lipsa moralei poate fi reprezentată printr-un joc actoricesc liniar pe cînd criza morală înseamnă dezagregarea tuturor direcţiilor. Exagerînd uşor lucrurile aş spune chiar că succesul fiecărui actor în parte a depins de măsura în care în loc să înfiinţeze „un caracter" a desfiinţat caracterul şi în loc să impună norme morale le-a şters. Ceea ce trebuia demonstrat nu era o identitate particulară ci lipsa unei identităţi. Ceea ce trebuia demonstrat era ideea abstractă de moarte a spiritului.

Sz. P.

arte

SPORT

Unde se ascund înaintaşii ?

De multă vreme, cam din '58, anul ediţiei suedeze a Campionatului mondial de fotbal, o victorie împotriva cocoşului galic, nu mai reprezintă o performanţă ieşită din comun.

Pe vremea aceea, echipa Franţei poseda o adevărată maşină de goluri numită Kopa—Fontaine—Piantoni, capabilă întotdeauna să înscrie cu un punct mai mult decît adversarii. Timpul a trecut, cele trei ghete de aur s-au uzat, înlocuitorii n-au mai ajuns la valoarea lor şi astfel, încet-încet, fotbalul francez a părăsit înalta societate, mai cunoscuţi fiind acum comentatorii săi decît cei care aleargă pe terenul de joc după minge, victorie, celebritate. Cu mingea s-au întîlnit destul de des, cu victoria mai rar, iar pasărea aceea vrăjită şi poleită cu toate culorile curcubeului de loc.

Rarele rezultate onorabile (aş aminti meciurile nule obţinute anul trecut la Budapesta şi Madrid) n-au reuşit să curme pasa neagră prin care trec cam de multişor simpaticii jucători francezi.

De aceea am spus mai înainte, o victorie în dauna lor nu reprezintă ceva deosebit, ceea ce totuşi nu înseamnă că o putem ignora. Ea trebuie însă, credem noi, judecată şi apreciată după modul cum a fost obţinută, după felul cum au evoluat învingătorii. Or, din acest punct de vedere, prea multe motive de satisfacţie nu avem. În ansambiu, cele două echipe au jucat cam la acelaşi nivel, nici un moment nu am avut senzaţia că sîntem superiori. Nici tehnic, nici tactic, nici în ceea ce priveşte angajamentul fizic. Ocaziile de gol au fost chiar mai numeroase la poarta noastră, iar scorul de 2—0 ni se pare exagerat.

Într-un singur compartiment am fost mai buni, mult mai buni : ultimul apărător, portarul — ceea ce nu ţine de maniera de joc a unei echipe. Dacă aşa, prin absurd, înaintea primului fluier s-ar fi schimbat portarii, rezultatul final putea fi la fel de bine favorabil francezilor. În comparaţie cu Răducanu, Carnus a fost un copil de trupă. În afara limbii franceze pe care o ştie, bănuiesc, ceva mai bine decît Tamango, Carnus nu are ce să-i arate nimic altceva.

Tamango a prins sîmbătă o formă excelentă. Atent, inspirat, cu reflexe de pisică sălbatică, cu un plasament de mare om de afaceri căpătuit, el nu a lăsat nici o şansă înaintaşilor adverşi.

Cel puţin trei goluri gata făcute au fost salvate de omul nostru din Giuleşti, siguranţa cu care a evoluat i-a paralizat parcă pe Lech, Betta şi ceilalţi. Cele două goluri încasate au fost nişte gloanţe oarbe care n-ar fi împuşcat pe nici unul din portarii de divizie de la noi.

Jocul în sine a fost mediocru. Înaintaşii noştri s-au mişcat lent, dezordonat, absenţa lui Dobrin îi apăsa parcă ca un blestem.

La mijlocul terenului Dumitru şi Radu Nunweiller au corespuns, ei împreună cu Dinu, Lupescu şi Sătmăreanu (de Răducanu nu mai discutăm) rămîn pentru meciul cu Ungaria oamenii de bază.

Această dublă întîlnire va fi incomparabil mai grea decît amicalul cu francezii.

La Budapesta tot greul va cădea pe apărare şi tocmai de aceea s-o facem cît mai de netrecut. Ar trebui, poate, luată în discuţie o formulă cu doi fundaşi, cu doi stoperi (Lupescu şi Hălmăgeanu, cel care a fost un înger salvator în infernul de la München) şi un măturător în spate — Dinu. Înaintea lor, Dumitru ar trebui poate să înnăbuşe în faşe atacul maghiar, iar Nunweiller să încerce şansa lansînd contraatacuri fulgerătoare. Dar întrebarea este cine să participe la ele ? Avem nevoie pentru 29 aprilie de trei înaintaşi cu viteză, bătăioşi şi tehnici. Unde oare se ascund ?

★

Pe plan intern, sîntem martori la „drama" lui Teaşcă, făcut pentru aşa ceva. Omul, după ce a băgat foc în gambele fotbaliştilor gălăţeni, s-a văzut făcut k.o. de arbitrul C. Niţescu, mare amator de farse sportive.

Acum umblă cu jalbe şi cere ca adevărul să iasă la suprafaţă. Ceea ce mi se pare mie ciudat în chestia asta cu adevărul, este un lucru. După meciul cu pricina, trei oficiali, lucrători activi pe tărîmul balonului rotund şi anume: arbitrul meciului, observatorul federal (care este şi antrenor federal) şi preşedintele C.N.E.F.S. judeţ. Braşov, toţi martori oculari, cînd s-au pronunţat asupra fazei incriminate au făcut-o pe trei voci deosebite. Păi, dacă nici domniile lor, care şi ziua şi noaptea cu asta se ocupă, nu au ajuns la o înţelegere, pe unde să căutăm bietul adevăr ?

Sînt sigur că la o eventuală rejucare rapidiştii vor cîştiga uşor (tocmai aceasta va fi adevărata dramă teaşchiană), dacă mi-amintesc bine, la partida contestată cel mai bun jucător gălăţean a fost portarul Hagioglu şi nu tripleta. Echipa din Giuleşti ar putea ea să ceară să se facă lumină. Mai ales că, o ştim cu toţii prea bine, este pentru prima dată cînd cavalerul Niţescu a fluierat pentru ei. Poate s-a zăpăcit în momentul acela. Poate i-o fi confundat. Poţi să ştii ?

Radu DUMITRU

SCRIITORI TINERI ÎN REPORTAJ

selina, selina...

de Pavel Perfil

„Intr-un amurg de cristal, în rotundul şi sîngeriul an 950, Constantin Porphirogenetul a dat nume celui mai frumos oraş".

Dacă din nelinişti geologice Dunărea s-a prelins către acel Pont cu marginile mereu în preumblare asta şi pentru că la marginea ei, la acest capăt unde înserările au aripi de lebădă, unde pasul celui sosit uită totul în faţa măreţiei, aici în „Thalasa" trebuia să se nască un oraş.

Apoi a venit cel născut să dea nume oraşelor, acel căutător de nestemate şi seminţii. Se spune că ar fi coborît din monoxilul său brodat cu pietre scumpe bizantine şi ar fi exclamat către oameni : „Voi cititori într-ale mării, voi nu ştiţi că aici unde e ceasul în care limba de nisip a fluviului îşi crează ţărmul, voi nu ştiţi că aici trăiesc cei mai frumoşi oameni de pe pămînt. Un singur poet, dar nu acela care a scris :

„Şi doar umbletul tău, Călătorule, pe funia
orizontului :
jumătate zi — jumătate noapte,
jumătate apă — jumătate stepa hirsută
necuprinsă de valuri
luceşte în mine ca oraşul respins de privelişti",

doar un singur poet să poată încrusta în piatră la marginea oraşului pe care îl voi numi Selina : „Într-un amurg de cristal, în rotundul şi sîngeriul an 950, Constantin Porphirogenetul a dat nume celui mai frumos oraş".

Secole de unduioase tăceri s-au scurs de atunci. Între timp, tot un european, genovez şi căutător, trece Selina în conştiinţa continentului. Veacul al XIV-lea, veac al geografiei prin excelenţă, veac al explozivelor călătorii şi descoperiri găseşte Selina la acea răspîntie de spaţii şi civilizaţii, loc pe care nu ştiu cîte oraşe şi l-ar putea atribui. Atunci, nisipul înfierbîntat al Asiei şi cămila cu spinarea ninsă mai pluteau încă spre nebănuite depărtări. Ropotul nomad al cailor mai înfricoşa pe luptătorii aşezaţi în spatele iluzoriei morale cavalereşti. Europa era dezbinată şi fumegoasă. Regi şi prinţi şi comiţi mai visau mori şi turme pe care să le ia în vîrfurile spadelor. Dar aici, în această margine de Pont era linişte. Marea aşeza trepte şi mozaicuri de Ravena. Sălciile rămîneau pentru vecie într-o încremenire înţeleaptă. Deseori pluteau pînă aici corăbii încărcate cu mirodenii şi metale. Altele plecau, pline cu miere şi fructe şi lemn cu miros de munte ducînd în lume izul de linişte şi de cumpătare.

Aşa am găsit-o şi atunci în acea înserare brumărie. Selina şi Dunărea erau albastre, de un albastru mineral care izbea privirile. (Şi, vai ! din ce în ce mai mulţi nu mai cred în spusele bătrînului Strauss !) Musura era verde şi spumoasă dincolo de marginea pietroasă a digului. Bătrînul far, cel care în 1802 era capăt de lume, sta ascuns în spatele cetăţii. M-am dus pînă la el. În jur era linişte, prea multă linişte peste creştetul unui erou care a iluminat un secol poarta unei civilizaţii. M-am dus şi i-am mîngîiat cu mîna tremurîndă zidul mîncat de ploi şi de vînturi. Şi parcă i-am şi spus atunci : „Unde mai sînt corăbiile tale obosite de călătorii, cu velele sparte şi spălate de apele sărate ale mării ? unde mai este marginea turbure pe care lumina ta oblăduitoare o deda privirii marinarilor ?" Ningea cu var peste sălciile încă desfrunzite : era o ninsoare ca un basm prost alcătuit. Atunci l-am auzit. Parcă rostea adîncul, parcă o voce groasă şi subpămînteană s-ar fi trezit dintr-o depărtare demult uitată : „O, nu-i nimic iubitul meu vizitator, nu-i nimic. Vremurile nu se vor mai întoarce pentru că delta se răsfrînge tot mai mult asupra mării, pentru că oamenii ei au ridicat un altul mai mare decît mine. Dar eu am fost, nu uita ! eu am fost acest oraş pe sub arcadele căruia fiece om gîndea că eu sînt veghea şi sclipirea".

Noaptea căzu brusc peste Dunăre şi mare. Pămîntul alunga spre cer cocoloase minuscule de fum şi lumină. Era frig şi marinari în sube groase scormoneau faleza în lung şi în lat. Mi-am amintit atunci de corăbii bete şi de albatroşi ucişi şi de corbi care dădeau ocol apelor în nelămurite strigări.

Selina renaşte, mi-am zis. După ani de uscată şi nemeritată uitare Selina renaşte. Va fi mai mare cu siguranţă. Va fi mai albă, şi mai verde, şi mai albastră. Arhitecţi şi pictori şi ingineri au fost chemaţi să-i dea strălucire. Iar din această ingenioasă conlucrare se vor ridica arbori exotici, arbori din beton şi sticlă, se vor înălţa clădiri în geamurile cărora va curge Dunărea, acel fluviu pe care şi l-au dorit Ivanovici şi Strauss.

Dincoace, pe dreapta fluviului este oraşul propriu-zis. Aproape de marginea lui, înconjurată de bătrîni castani, se înalţă clădirea fostei Comisiuni Dunărene. Mai sus, pe o stradă cu nume de voievod e clădirea poştei, cîteva blocuri noi, albe, evadate parcă din acea alcătuire predominant orientală. Iar sus, în capătul celălalt al oraşului se aude sunetul metalic surprinzător al macaralelor. Sînt străzi cu nume de scriitori şi de voievozi : Mihai Eminescu, Ion Creangă, Mihail Kogălniceanu, Mihai Vodă ; apoi este strada al cărui nume de o sonanţă lapidară sugerează geografia locului. Şi uliţă, şi chei, şi promenadă, şi faleză, şi beton sub care scînceşte surd apa, şi locul în care se pierd încet-încet paşii visătorului, această panglică invadată vara de trandafiri şi iarna de crivăţul necruţător mi s-a părut cea mai frumoasă stradă din cîte am văzut. Orientul şi Occidentul şi-au înălţat aici clădirile izbucnite parcă dintr-o fericită inspiraţie şi geometrie. Iz de stepă calmucă, iz de deşert persan sau de plutire sînt balcoanele abia bănuit legate de trupurile clădirilor. În faţă doar fluviul. Nici un arbore. Ci doar acea plăcere şi voluptate, ci doar acea tentaţie stelară. Poate că mai sînt şi acum oameni, poate că mai

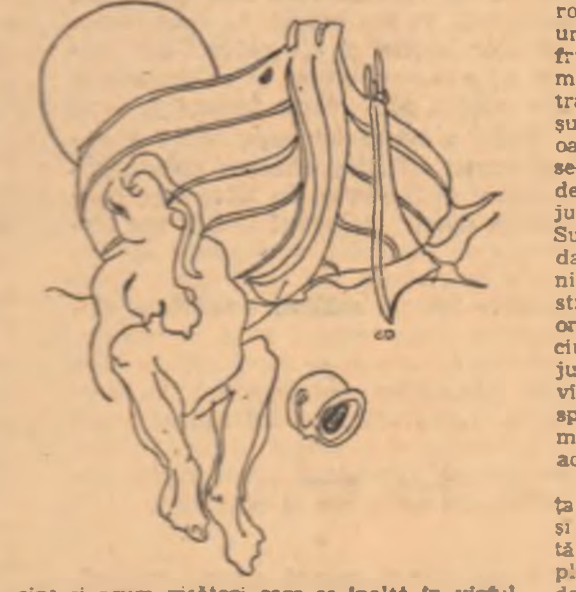

sînt şi acum visători care se înalţă în vîrful picioarelor cu capetele ridicate peste streaşină să cuprindă tot cerul nocturn în priviri. Iar dacă în altă parte nu mai există, dacă au dispărut pătrunşi de alte orizonturi, la Sulina asemenea visători sublimi mai există. Şi vor exista pentru că acest oraş este alcătuit asemenea unui vis, este margine şi miez de liniştită istorie.

„Aici se sfîrşeşte lunga şi glorioasa călătorie a bătrînului Istru", nota un cunoscut scriitor de la începutul acestui secol. Cuprins de fascinaţia acelei lumi, de vraja catargelor şi a numeroaselor turnuri, vedea în Sulina un „liman fericit în faţa căruia trag corăbiile mării şi ale Dunării..."

Nu a fost deloc o întîmplare dacă cele două fiice : una a mării-catargele şi cealaltă a uscatului şi-au dat întîlnire tocmai aici. Fiecare orizont şi-a transplantat simbolul : Orientul a ridicat clădiri cu balcoane aeriene din care să poţi călători spre lumi abia bănuite ; Occidentul, în spatele castanilor şi al teilor stufoşi, edificii baroce îmbrăcate în ocru şi cenuşiu cu aerul acela greoi şi dogmatic ; marea, înălţătoarele şi abia vizibilele catarge iar pămîntul : şi Bărăganul, şi Ardealul şi Bucovina şi Dobrogea, zveltele turnuri din care uscatul nu se vedea iar marea era de o moleşitoare frumuseţe.

Regret că nu am putut ajunge la noul far. Cale de şapte kilometri îl despart de oraş. Aş fi putut vedea marea dezlănţuită, digul unde fiecare metru cub de rocă înseamnă un drum lung de zeci de mile cu şalandrele, cu şlepurile sau cu simplele mahune trase cîndva de edecari printre malurile noroioase ale Canalului.

Dacă un secol şi jumătate de istorie poate fi aşezat alături de cei şapte kilometri ai digului, tot în acest timp marea a înaintat, a săpat încet-încet, a inundat plaja îmbrăcată în sălcii şi stufărişuri, a Musurei.

Nume de eroină, nume de zeitate marină poate, Musura bate din ce în ce mai insistent la porţile oraşului. Vechiul far, în care am văzut doar o prezenţă anacronică şi inutilă, îşi scaldă din nou lumina în reflexele acestei întinderi simulacru marine.

Poate totul nu e decît o prezumţie puerilă, doar o naivă bănuială a celui care arareori îşi abate pasul şi privirea către aceste spaţii. Căci sulinenii ştiu ce este apa, ştiu ce înseamnă un cimitir inundat, ştiu, mai ales, ce înseamnă milenara osmoză dintre uscat şi mare.

Într-o dimineaţă m-am urcat în cel mai înalt turn al oraşului. (Şi turnurile sînt puţine. Poate că le-a supt pămîntul mocirlos, poate că le-au suflat războaiele, poleindu-le strălucirea de odinioară doar cu o tragică amintire). Am privit de acolo oraşul. În nord şi în est erau marea şi Musura zbîrcite de furtună, în dreapta mea şi în spatele acelui turn scorojit de vreme nu era nici pămînt şi nici mare. Am coborît cele cîteva zeci de trepte roase de timp. L-am văzut atunci proiectat ca un obelisc bolnav şi tragic pe fundalul desfrunzit al deltei. Totul era un strigăt de lamentare şi de falsă mîndrie. Sulina e un transoceanic, mi-am zis. Un imens vapor eşuat la acel capăt de orizont pe care roiesc oamenii îmbătaţi încă de iluzia stabilităţii lor seculare. Am auzit de oraşele Asiei, altădată de o strălucire stelară, înghiţite de tentaculara junglă. Am crezut chiar o vreme şi despre Sulina aşa ceva. Dacă Dunărea s-ar înfunda, dacă vîntul n-ar mai bate din direcţia cuvenită, stuful şi sălciile ar invada clădirile şi străzile, oamenii ar pleca spre alte locuri iar oraşul şi-ar pierde definitiv strălucirea sa ciudată. Dar să nu uităm că Angkorul înconjurat de mlaştini şi de ţesătura aceea verde, vînjoasă a junglei nu avea unde migra. Perspectiva fericită de a fi şi insulă şi fluviu şi mare nu o au decît puţine oraşe. Iar dintre acestea unul este Sulina.

Diguri de piatră se înalţă şi se vor mai înălţa în jurul oraşului. Delta se va mai extinde şi se va mai retrage, iar, la fel ca în alte cetăţi, unde există cîte un anotimp în care explodează miros de narcise, sau de răşină, sau de grîu în pîrgă, şi aici mirosul de scrumbie arsă şi de alge va turbura primăvara.

Arhitecţii şi artiştii s-au adunat să dea un nou profil Sulinei. Noi dimensiuni se cer adăugate vechii înfăţişări a oraşului Europolis nu poate avea limite pentru că este şi insulă şi mare, şi fluviu, şi vis. Fostul Porto Franco cu partidele sale de golf şi ruletă, cu servantele înfofolite în rochii vaporoase, cu corăbiile sale ocolite de furtuni, cu matelotii duhnind a băutură şi a dor de ducă nu poate pieri tocmai în ceea ce are el mai esenţial : tumultul şi — paradoxal — liniştea înţeleaptă a oamenilor căci un mileniu de viaţă înseamnă mult mai mult decît balcoane inundate de iederă şi diguri în spatele cărora să rămînă doar faruri pentru totdeauna dedate întunericului.

ŞTEFAN RADOF

La Helsingor

Pe-un baltic land ceţos şi-amurg
Cu lungi canale care duc spre marea Swed
Se-nalţă urg castelul dur
Fantastic Helsingor.

Acolo-n nopţile de plumb
Prin turnuri vechi bolnavă-n gînd
De-un vis ajur cu-n prinţ wiking
Auzi Ofelia cîntind.

O, spre păduri

O, spre păduri mai ard fîntîni
Şi fierb cazanele de somn cu închipuiri,
De creşte-n păsări noaptea.

Stau desenat de sînge în ascuns
Şi plouă-n ochii mei cu soare după tine.

Dar caii tăi prin aere n-au drum,
Din ape vaieţi să te-aduni
Şi-n valuri cade ziua peste sălcii.

Geamparaua

Mai foşnitor cutreier şi lung spre înserat,
Mai surd lovesc în aer,
Mai scund,
Mai depărtat.

La faţa din oglindă mai flutură perdeaua,
În sînge tot mai deasă
Şi vechi îmi sună Geamparaua.

Desene de
COSTEL E DRAGAN

HORIA BĂDESCU

Niciodată

Mai mult decît plînsul,
mai mult decît lacrima,
niciodată mai mult
decît dulcea îngenunchere în gol,
niciodată mai tînăr sub pleoape
ca atunci,
o, niciodată mai pustiu şi mai fericit
ca în cîntecul fiinţării tale !

Amurg şi cîntec

Veşti din duminica sacră a roiurilor
zburătoare cu pîntecul limpede de neființă,
prin porţi de aer
Nunţile cerului arzînd
în nesăţiosul auz
al trupului gol.
în lumina amiezii
mîna ta speriindu-le
blînda rotire ;
amurg şi cîntec,
împărăţia unei lacrimi
urcînd aştrii mari
pe orizont.

FILM

Personalitate

Cea mai mare dovadă de personalitate este să nu dai dovadă de aşa ceva. Paradoxul călinescian se susţine greu într-un cinematograf bîntuit tot mai des de ideea personalităţii (să ne gîndim numai la ambiţioasa denumire a „cinematografului de autor") şi într-o artă care prin chiar structura sa — viziunea detaliului — impune voinţa creatorului. Şi mai greu e de susţinut într-o lume (de data asta nu numai a filmului) în care atît artistul cît şi opera lui sînt tot mai des subordonate monologului şi arareori mai întîlnim universul polifonic, în spatele căruia personalitatea autorului dispare — asumîndu-şi toate riscurile ucenicului vrăjitor. Reţinem şi cităm autori şi rar, din ce în ce mai rar personaje. Lucru ciudat, în film, unde imaginea impune constituirea inevitabilă a unei realităţi, ne întîlnim foarte rar — şi doar în cazul personalităţilor ! — cu o astfel de lume care să fiinţeze independent, respectînd o logică intrinsecă, o evoluţie dictată de propria ei structură şi nu de puncte de referinţă exterioare.

Iată de ce la filmul Felix şi Otilia (scenariu : Ioan Grigorescu, regia : Iulian Mihu) mi se pare mai importantă de semnalat decît toate virtuţiile incontestabile ale imaginii, ale scenografiei, ale artei actoriceşti, ale regiei însăşi, această lume care se constituie şi evoluează sub ochii noştri, precum în marile opere de artă.

Secvenţele în succesiunea lor nu sînt justificări sau completări în comportamentul personajelor sau în susţinerea unei idei (cum se întîmplă de multe ori în chiar filmele „mari"), ci reacţiile fireşti ale eroilor acestei lumi. O lume vie, care poate fi gravă sau ridicolă suavă sau grotescă, sau toate laolaltă (cum se întîmplă în filmul lui Iulian Mihu) şi în care mai importantă decît depistarea reperelor din realitate (sau în cazul acesta din literatura de la care s-a plecat) este constituirea ei într-un univers autonom şi coerent, cu momentele lui fireşti de acumulare şi tensiune. Rolul regizorului (şi prin el al tuturor colaboratorilor săi) nu mai e doar acela al unui minuitor, al unui bun profesionist, ci al creatorului, în sensul de demiurg : cel care ascultă şi înţelege toate vocile simultan, cel care urmăreşte coexistenţa şi interacţiunea dintre ele şi discerne momentul optim în care ele ni se pot înfăţişa. Astfel, desfăşurarea unui personaj poate avea un alt moment revelator pe peliculă decît, să spunem, în roman. Sigur că e vorba de o arhitectură foarte complicată şi foarte minuţios elaborată în premizele ei, dar o dată stabilită această construcţie intenţionată nimic mai fascinant decît a privi în oglinzile în care se privesc personajele, de a te furişa în spatele lor în grădină, sau de a le asculta vocile în salon. Despre lumea filmului Felix şi Otilia se cade a vorbi mult. Din păcate, se vorbeşte încă prin referinţa la roman. Or, această discuţie nu-şi poate avea rostul decît în cadrul unei dezbateri pe tema ecranizării în filmul naţional (dezbatere necesară, de altfel). Dar ce rost are să-l descrii pe Stănică (personaj creat magistral de Gh. Dinică) sau pe Aglae (memorabilă creaţie a actriţei Clody Berthola) printr-o sumară caracterizare a eroului romanesc ?! Pe lîngă faptul că cei trei eroi aflaţi în afara „clanului" (Otilia, Felix, Pascalopol) sînt regîndiţi cu date total diferite de caracter şi chiar înfăţişare „clanul" însuşi şi relaţiile ce se stabilesc între membrii lui sînt altele : ele aparţin lumii filmului Felix şi Otilia.

O dată această lume creată, marile momente ale filmului se dezvoltă cu necesitate din ea, din ritmul ei interior şi nu vor fi doar echivalente ale literaturii preexistente. Cea mai bună secvenţă a filmului — punct de maximă expresivitate — e moartea lui Moş Costache. Întins pe masă, în casa aceea devastată bătrînul îşi trăieşte ultimele clipe asistînd la furia dezlănţuită a familiei Tulea. După plecarea lor, Stănică găseşte banii şi-i smulge muribundului, sărutîndu-i mîna ! Bătrînul îşi dă duhul în ţiuitul scîrţîit de vioară cu care Titi (memorabilă creaţie a lui Ovidiu Schumacher) asistă inocent şi conştiincios la toată scena. Un astfel de moment nu se poate realiza independent, adunînd doar elementele (decor, culoare, imagine, actori) şi pronunţînd : „Motor" ! Atmosfera lui e o emanaţie a tuturor scenelor anterioare, a lumii create pe ecran. O lume care-şi are fantasticul, inefabilul şi imanenţa ei. Inutil să raportăm la atmosfera romanului în care nu vom regăsi decît matricea. Mi se pare firesc pentru iubitorii filmului, care au încetat să se mai întrebe dacă cinematograful e artă sau nu, să creadă în cineastul „crator de lumi" şi să aştepte momentul în care filmul va deveni el însuşi punct de referinţă. Ziua în care o lume la fel de viabilă şi de fascinantă ca cea din filmul lui Mihu să ajungă pe ecran direct de la cineaşti, fără a mai fi peregrinat întîi prin literatură. Cu atît mai mult, cu cît cineastul operează tot cu mijloacele artei narative.

Mă gîndesc cu bucurie că undeva în lume s-a născut sau se naşte un Gogol, un Dostoievschi sau un Balzac al ecranului. Dar pînă atunci mă bucur de reuşita ecranizării romanului lui George Călinescu şi de constituirea ei într-un film — o sărbătoare a cinematografului românesc.

Roxana PANĂ

ANA ARDELEANU

Hotar în noapte

Mai aşteptaţi la poala primei zile
Păduri pornite înspre caldul nopţii
S-a-ntors în timp un ochi dintre fecioare
Şi cheia răsucită-n cina porţii.

S-au mai trezit în chipuri limpezite
Şi caii-ncălecaţi la sărbători
La capăt de hotar a răsărit femeia
Şi s-a sfîrşit ca toamnă-n trecători.

Ne-a aşteptat la răsărit plecatul
Cu sălcii viscolite de lumină
Călătorind din nou în chip pămîntul
Atunci cînd s-au iubit izvoarele-n fîntînă.

Cu el

Aici, printre noi,
Căutătorul...
Se stinge în el
Un ecou
O ţigară, un ţipăt, un ochi,
Copil şi sclav
Unul din altul...
Sătul şi tînăr în ore
Un semn
Şi toamna apune cu el
Ţărmul începe cu el
Un cal a scăpat în spinare cu el
O femeie caldă a terminat drumul cu el
Groparul a glumit trist cu el
Clădit un nume necunoscut
Pe buze — cu el.

Izbucniri

Izbucniri
Păreri de rău
Un copil se uită-ntr-un timp
După cum plînge
Lucrurile n-au mai venit
Pe drumuri
Palmele n-au mai trimis păsări
Pentru nimeni
În seri arse
Valurile n-au mai numărat oamenii
Cu trupurile prelinse-ntre zile
Femeile nu-şi mai încep nunţile
Întîrzie singure
Căzute undeva spre rugă
Sau coboară după cum plîng
Gemene
Puţin cu pleoapele ude
Între cîntece.

cenaclu

Marţi 4 martie 1972 a avut loc obişnuita şedinţă de lucru a cenaclului revistei „Luceafărul". În prima parte a şedinţei, Sabin Opreanu şi Nicolae Jinga au propus modalităţi poetice contradictorii. Discutînd despre poezia citită, George Coboroşanu s-a străduit să stabilească faptul că primul este „un poet de elaborare, manifestat într-un spaţiu arid, chiar nepoetic", pe cînd al doilea ar aparţine unui teritoriu „plin de sevă". Mihai Minculescu, extrăgînd definiţii din poemul „Floarea" al lui Nicolae Jinga, remarcă, pentru acest poet „descriptivismul elevat", reproşîndu-i „lipsa capacităţii de invenţie". Iordănescu Sever a spus despre Sabin Opreanu că este un „perfect seismograf al stărilor clar-obscure". Riguros, criticul Dan Cristea a stabilit posibile coordonate ale unei analize literare de cenaclu. Reluînd o mai veche teză, Dan Cristea a afirmat existenţa criticii în funcţie de memoria lectorului, stabilind astfel încă o dată, din punctul său de vedere, posibilitatea critică doar în legătură cu texte care convin lectorului. În replică, Iordănescu Sever şi-a declinat capacitatea de a comenta intervenţia lui Dan Cristea. Regizoarea Sanda Diamantescu a disociat între poezia „în fond sterilă" a lui Sabin Opreanu şi „talentul autentic" al lui Nicolae Jinga. Recitalul de poezie a continuat cu lectura versurilor lui Laurenţiu Cârstean şi a tinerei Ana Ardeleanu, originară din Ţara Moţilor. Sergiu Vârgatu a apropiat poezia Anei Ardeleanu de lirica Gabrielei Melinescu. Prezenţă care s-a impus în şedinţele cenaclului revistei „Luceafărul", Ion Papuc a sintetizat astfel, în ordinea lecturii, modalităţile lirice propuse : Sabin Opreanu, „poet de ipocrizie încruntată, excesiv de gravă în descendenţa lui Nichita Stănescu şi Ion Alexandru" ; Nicolae Jinga „versificaţie de sensibilitate subterană, autentic prin febrilitate" ; Laurenţiu Cârstean, „autor care tinde spre clasicizant-clamoroşii Dan Laurenţiu şi Cezar Ivănescu" ; Ana Ardeleanu, „o capacitate de excepţie de a construi valori poetice". De un deosebit interes a fost teza lui Ion Papuc privind, din punct de vedere statistic, probabilitatea de nerealizare a poeţilor celor mai tinere. Florentin Popescu a insistat pe aceeaşi temă. Ca, de altfel, şi George Lupaşcu-Marchidan, ceva mai preocupat de posibilele descendente ale celor mai tineri din Ion Alexandru, George Alboiu şi Matei Gavril. O voce lucidă, care nu şi-a declinat identitatea, a cerut acestui cenaclu o mai exigentă selecţie a valorilor, un real aport spre instruirea celor ce-şi sacrifică timpul şi spre încrederea în poezie. În încheierea acestei şedinţe de lucru, prozatorul Constantin Ţoiu a văzut în lirica Anei Ardeleanu „un sunet grav, specific teritoriului de veche tradiţie culturală românească — Ardealul".

Marţi, 4 aprilie,
ora 18.

Octavian STOICA

LAURENŢIU CÂRSTEAN

Prin albe catedrale iarba

Ard candelabre de aur.

deasupra grădinii umbra tatălui
meu
dreaptă
amintind zile de glorie.

nedespărţiţi şi acum.

prin albe catedrale
iarba şi paşii încet măsuraţi
mărturisind :

un cîntec este tăcerea nopţii
şi nefirească spaima copilăriei
pe malul abrupt al pădurii.

departe sînt-un imn
printre frunzele reci
ale toamnei.

Şi noi împreună nuferi

pacea — o lungă frumoasă
ieşire spre riuri.

Şi noi împreună
gravi prin aburul dimineţii

mamele noastre sărută
copitele cailor ce ne-au adus
pînă aici.

Nuferi în coama lor.

Şi noi împreună
gravi într-o prea întunecată
fotografie.

Peisaj

Motto : o chipul trist al serii
în astrul alb căzuse

nu intr-adins mărturisind
călătoria îndoielnică
ei trupul lor istovit
îmbrăţişîndu-se-n noapte
căzu

Sunetul trist al flautului
inunda încăperea.

Liniştit printre arbori ochiul..

învingător şi învins.

şi cît de ciudată această putere
de-a vorbi cu lacrimi în ochi...

laolaltă trupul şi harfa
sub mîna albă a mamei.

umbrele serii tremurînd în
lumină
palidă...

cerul coboară în încăperi,
trec liniştit printre arbori
ochiul meu tresaltă
şi plînge.

NICOLAE JINGA

Tata

Doarme în şuba iernilor morarul
Prin sloiuri reci cad stelele în rîu
Îmbătrînit îi scînteie amnarul
În gura ştirbă-a pungii de la brîu

În geană-i se usucă pecetea de făină
Şi înfloreşte-n somn ca un cais ;
Fiul morarului cînd o să vină
Să-şi macine grăunţele de vis ?

Poem alb

M-am deslipit acelor prispe —
Mamele roatelor de tors —
Am umbra celui ce rămîne
Spre geană de blestem întors

Aştern aceste palme orei
De nervii clipei frămîntată
Cum pleoapa unui zburător
O arde volbura din fată

Pe buza de pămînt a lumii
Voi fi şi eu o dulce rană :
Pata de lapte care-o lasă —
Vărsîndu-şi limita — o cană

Daţi pinteni cailor pe cîmpuri
Şi fluturilor arc să zboare
Prin universul suspendat
Din unghi în unghi pe cîte-o floare

Piatra din capul unghiului

Egal un fir de iarbă cu o clipă
În cumpăna zidarilor egală
Eroarea de-a lăsa risipă
Piatra — sub înveliş sacerdotală

Un unghi rămîne gol şi pentru ea
Zidarii caută în prunduri treze
Şi negăsind o aşchie de stea
În somn şi-aduc aminte s-o aşeze

diagnosticul critic

Opinii despre psihologia succesului

de S. Damian

În urma decepţiilor trăite, întîmpinînd acum scriitorii cu un ochi de clinician, criticul nu remarcă totuşi lesne, de la început, simptomele excesului de vanitate. La testele obişnuite, debutantul se prezintă ireproşabil. Vorbeşte potolit, calm, modest, ascultă observaţiile şi recomandările, promite că va reflecta asupra posibilităţilor de remediere. E mai degrabă sfios, stîngaci, umil în reacţii. Nimic din înfăţişarea lui nu denotă o exaltare suspectă. Pare că şi-a orînduit viaţa în mod chibzuit, după criterii raţionale, şi nu lasă să se întrevadă vreo înclinare spre hipertrofia eului. Liniştit, discret, manierat, debutantul se oferă parcă spre modelare, înconjurînd pe criticul sobru cu un respect şi o consideraţie care îl stînjenesc. După retezarea efuziunilor de prisos, contactul pe planul ideilor are toate şansele să dea roade. Pe lista lui de descoperiri, criticul înscrie, satisfăcut, numele noului venit şi se pregăteşte, în stare de destindere, pentru o răbdătoare, dar plăcută colaborare prietenească.

Eroare ! El se înşeală, fiindcă nu a urmărit atent toate indiciile posibile şi n-a detectat, de aceea, din germene teribila boală. Surprinzător, criticul n-a căutat simptomele ei chiar în textul expus spre lectură. Gravă omisiune, căci ceea ce aspectul exterior ascundea cu grijă, numai era aproape deloc acoperit în spaţiul imaginar creat de ficţiune. Satanicul impuls de auto-admirare, reprimat deocamdată în raporturile publice, pînă la trecerea fazei de străpungere a necunoscutului, se dezlănţuia fără oprelişte în plăsmuirea narativă.

Lectura era antrenantă şi confirma o certă îndemînare epică. Descrieri pregnante, dialog laconic, nervos, accent în relatare asupra faptelor, zugrăvite în gradare dramatică — debutantul făgăduia să ajungă, iute, stăpîn pe tehnica naraţiunii. Ceva tulbura însă ritmul reconfortant al lecturii. De unde venea senzaţia de stînjeneală ? Dacă ar fi fost mai precaut şi mai puţin grăbit, criticul ar fi observat resortul defectat, ar fi intuit pericolul.

Fiindcă — atenţie ! — nu era cam ciudată conduita eroului din naraţiune ? El se privea mereu în oglindă, înregistrînd chipul statuar, coama leonină, trăsăturile severe şi armonioase, ochii pătrunzători. Frumos şi atletic, eroul se socotea o întruchipare a virilităţii. Irezistibil, acţiona pe tărîmul legăturilor amoroase. În vecinătatea lui, femeile cele mai inhibate îşi pierdeau cumpătul, erau dispuse să-i cedeze. Competiţia sentimentală se încheia, negreşit, în favoarea neasemuitului pretendent. Văzînd cît de uşor îşi abandonau, pentru el, graţioasele iubite partenerii, eroul nostru se identifica singur cu un fel de semizeu. Rivalităţile nu erau, omeneşte, echitabile, el pornea cu un avans considerabil, deoarece natura îl înzestrase cu calităţi neobişnuite. Era firesc să nu fie judecat după normele moralei curente : el putea răpi fecioarele nevinovate, le putea apoi imediat abandona, putea circula liber şi suveran printre făpturi suave, care se declarau fericite că împărţeau, măcar cîteva clipe, compania lui.

De un eşec sentimental era absolvit aprioric (nimeni nu renunţa la această dragoste, niciun concurent nu se măsura cu el). Ce rău putea surveni ? O maladie, un accident, moartea — împrejurări care nu depind de voinţa omului şi deci nu-i discreditau prestigiul de infailibil. Tragicul, dacă apărea, excludea orice vină sau infirmitate a lui.

O cursă sportivă pentru cucerirea întîietăţii nu era doar amorul. Ca forţă fizică, eroul nostru era herculeean şi, în încăierare, provocat, sancţiona atît de drastic pe adversar încît, de atunci, vederea lui inspira nu numai stima dar şi teama. La fiecare întrecere de performanţă (alergări, tragere cu arma, alpinism etc.) se clasa inevitabil pe locul întîi. Pînă la vîrsta bătrîneţii, păstra o supleţe şi o vigoare a mişcărilor, semn al inepuizabilei energii. Sexagenar, degaja aceeaşi forţă a seducţiei, care îl scotea din categoria muritorilor de rînd.

În orice scenă, reflectorul se îndrepta normal spre el, centrul, focarul evenimentelor. La intrarea lui, discuţiile încetau, privirile se întorceau extaziate, un fior străbătea asistenţa. Toţi îi recunoşteau ascendenţa, găseau o mulţumire chiar în gestul de supunere recunoscătoare cu care, afectiv, i se dăruiau.

Tip de iniţiativă care decidea cursul acţiunii, el nu era pus vreodată în dificultate nici pe terenul cugetării. Domeniul cunoştinţelor sale era imens. Cum aventurile existenţei îl duceau în diverse medii, pretutindeni se simţea acasă, sigur pe situaţie. Printre oamenii politici se arăta pătrunzător, documentat, cel mai lucid comentator al evenimentelor, printre cercetători şi savanţi un erudit în problemele ştiinţei universale, printre credincioşi un cunoscător al scrierilor sfinte şi un original interpret al parabolelor. După o rapidă constatare a circumstanţelor ivite, rezolva dezinvolt dilemele, surclasa, cu zîmbetul lui indulgent, orice interlocutor. Chiar dacă în jur uritul şi suferinţa ameninţau destine omeneşti, traiectul pe care îl parcurgea el era o cavalcadă triumfală.

Era clar că debutantul, deşi dovedea o vocaţie a relatării, îl scutea pe erou de poverile autenticităţii şi nu rezista, în acest caz, ispitei de prezentare superlativă. Se abătea astfel de la criteriile narative elementare, dar nimic nu îl putea sili să le rămînă fidel. Mai presus de orice, un imbold al laudei patetice caracteriza relaţiile dintre autor şi eroul său. De ce ? Pe cine reprezenta eroul ? Al cui trimis era ? Nu era greu de ghicit. Constrîns să se travestească în atîtea momente ale traiului obişnuit, debutantul abandona măştile în faţa foii de hîrtie şi, euforic, se proiecta pe sine în personajul narativ. Prin acest transfer îşi domolea setea lui de glorie şi dominaţie.

Narcisismul, chiar prin intermediar, dezminte verosimilitatea scenelor epice. Se zăreşte mîna providenţială care schimbă mersul logic al faptelor cu intenţia de a pune în evidenţă nemaipomenita putere a eroului narativ. Iată simptomul care permite diagnosticul timpuriu. Într-un proces adesea prea puţin conştient, debutantul sacrifică arta cu imperativele ei de adevăr şi obiectivitate, pentru a nutri orgoliul său exacerbat. Nu cunoaşte delicii mai mari decît cele ale auto-răsfrîngerii în lumea imaginară a naraţiunii, unde e adorat de femeile cele mai frumoase, consultat, ca un oracol, în descifrarea tainelor istoriei şi ale naturii, are faimă de eminent orator şi se dovedeşte apt pentru acte foarte temerare.

Boală a copilăriei naraţiunii ? Poate nu numai atît. Favorizarea personajului care deţine rolul de alter ego, contrazice datele realismului, distruge impresia de plauzibil, secătuieşte aptitudinile epice, cîte sînt. Mai tîrziu, după primele izbînzi artistice repurtate, din paginile scrise chipul avid de succes, convins de uriaşa sa superioritate asupra mărunţilor contemporani, va descinde, netravestit, cu înfăţişarea reală a autorului, şi în arena zilnică, în viaţa literară, provocînd întristătoare demonstraţii de trufie şi obtuzitate.

*

După cîteva pagini citite, criticul, perspicace, exclamă : — Aha ! L-am descoperit. Şi arată spre personajul superb-arogant, în jurul căruia gravitează toate celelalte, sateliţi ai unei puteri invincibile. Acolo e formulată mărturisirea tînărului debutant despre pofta lui de succes şi de autoritate. E oare singurul simptom edificator ?

La o lectură atentă se mai disting şi alte semne. Ele pot fi chiar, cu puţină imaginaţie, anticipate. Nimic exagerat în posibilitatea de previziune pe care o deţine, pe acest plan, criticul. El găseşte într-o zi pe masa lui de lucru un plic voluminos. Ştie că înăuntru se află lunga proză despre care îi pomenise debutantul. Ce subiect are ? Nu trebuie să deschidă plicul, răspunsul poate fi dat pe nevăzute. E destul ca, proaspăt detectiv, criticul să se gîndească la perioada literară pe care o străbate.

Ce se caută cu predilecţie în ultimul timp ? Dacă se cultivă povestirea parabolică, cu personaje ceţoase, înţelesuri ambigue, dialoguri savante, tinctură metafizică, e sigur că şi nuvela tînărului se va înscrie pe această orbită. Dacă vîlva mai mare e stîrnită de relatările naturaliste, cu descrieri crude de situaţii şi refuz al pudoarei, debutantul va confecţiona, probabil, la iuţeală, o asemenea intrigă a neiertătoarelor disecţii. Căci ce-l preocupă pe el, înainte de toate, este succesul imediat, rapida ademenire a publicului.

Foarte firească apare preocuparea scriitorului de rezultatul direct al lecturii. În acest sens meditaţia asupra tehnicii de relatare, în urmărirea unor efecte de accesibiltate şi de antrenare a atenţiei, se include normal în programul de acţiune al unui prozator. Se cunosc exemple celebre, care pot fi invocate cu această ocazie. De acapararea interesului depinde, adesea, transmiterea unui mesaj de profunzime. Asupra acestor aspecte putem reveni altă dată, examinînd tehnicile narative de „captare", cu eficienţă reală, bazate pe o coerenţă şi dinamică a întregului, pe o constantă a valorii. Sînt, deci, subiecte şi mijloace narative care înlesnesc şi contactul artei majore cu publicul, dar în limitele unei înţelegeri superioare care acordă, oricum, prioritate substanţei şi criteriilor estetice. Deosebirea e evidenţiată de Titu Maiorescu cînd analizează cazul unui scriitor, care s-a lăsat condus de imbolduri „publicitare" : „el descrie poporul aşa cum îl vede în parte, dar o altă parte a vederii lui este simultan ocupată de gîndul heterogen de a face efect cu scrierea lui, de a „epata" lumea, de a-i turna expresiile cele mai neobicinuite, de a trece el de mare scriitor popular á propos de descrierea poporului. „La sfîrşit, inerent, imaginea a fost" turburată, înstrăinată de propria ei fire, amestecată cu elemente, ce nu se ţin de ea".

Cînd predomină impulsul de a cuceri de îndată simpatia, folosind cele mai rudimentare forme de incitaţie la lectură, arta se degradează. Scriitorul, condus de acest instinct al succesului facil, se leapădă cu uşurinţă de idei şi obsesii, atent doar la ceea ce are şanse să se difuzeze dintr-odată, fără ezitări. Nu te mai miră, de aceea, trecerile subite de la o ipostază la alta. Abia ieri, debutantul ţi-a vorbit despre spaţiul geometric, curba ideii, formula iniţiatică pe care se bizuie alegoriile sale. Părea un versat în filozofia matematicii, un mînuitor de cifre şi de noţiuni abstracte.

Azi, tema lui favorită de peroraţie poate fi cu totul alta, să zicem autenticitatea de martor ocular, raportul dintre document şi expresie, violenţa concretă a faptelor. Deşi un observator superficial crede că debutantul e stăpînit de convingeri artistice trainice, ele se schimbă de la un sezon la altul. Nu e clătinat în liniştea lui sufletească, cînd i se semnalează contrazicerea. Îl călăuzeşte un mimetism al inspiraţiei. Înainte de orice, cercetează starea de spirit, presupusă, a cititorului, adică vrea să afle ce cere piaţa cărţii. În visul lui de grandoare, volumul arborat în vitrina librăriei provoacă un formidabil răsunet, devine parola zilei care flutură pe buzele tuturor. Unele cărţi sînt în mod flagrant alcătuite după o reţetă a gustului mediu : o iubire blestemată, mai multe crime, un viol, o călătorie în ţinuturi exotice, o scenă de sadism. Prezentate într-o succesiune palpitantă, ele sînt menite să biciuie fantezia cititorului, să nu-l lase să respire.

Desene de
GENOVEVA GEORGESCU

Mai întîi trebuie trezite simţurile, argumentează, cu un anume cinism, debutantul. Apoi se pot transporta şi ideile mai aride. Fatal însă, cu o asemenea optică, ideile, chiar mai aride, lipsesc, şi rămîne doar o viziune cam vulgară şi primitivă asupra vieţii. Totul învăluit într-un stil declamator sentimental, destinat să stîrnească emoţii tari.

Marele orgolios care era Stendhal (orgolios în accepţia nobilă a cuvîntului) declara : „Pe toate amăgirile, cu cari se cîştigă consideraţia scriitoricească, nu pun niciun preţ". Era convins că nu găseşte cititori decît după 50 de ani, dar refuza subterfugiile prozei reduse la epidermă. Departe de a fi incifrate, romanele lui erau de o limpiditate extremă şi de o tensiune narativă, care îl aşază astăzi printre cei mai populari sqriitori. În stilul său caustic, pleda pentru cărţi **insolente** ce obligă pe cititor să gîndească. Idealul de claritate şi adîncime este deschis exprimat în scrisoarea de mulţumire adresată lui Balzac după celebrul articol elogios despre **Mînăstirea din Parma** : „În timp ce lucram la romanul meu, citeam în fiecare dimineaţă, ca să iau tonul şi ca să fiu natural, două sau trei pagini din Codul Civil ; nu ţiu să fascinez sufletul cititorului cu mijloace factice. Căci cititorul, bietul de el, acceptă cuvintele şi imaginile ambiţioase, precum : **vîntul care desrădăcinează valurile,** pentru ca după ce a trecut emoţia să le condamne. Eu, dimpotrivă, vreau ca cititorul să **nu găsească nimic de înlăturat,** cînd s-o gîndi la contele Mosca."

Succesul real, oricît ar apela la formele directe de captare (de multe ori necesare, dacă ele se desfăşoară în limitele artei), este cel de durată, clădit pe adevăr şi sinceritate, pe o lucidă conştiinţă estetică. Voita violentare a intrigii, coborîrea naraţiunii spre sentimentalism şi cochetărie semitrivială, imitaţiile servile, tentativa măruntă de seducere a cititorului — indică la debutant o grabă suspectă de a obţine faima cît mai repede, cu orice chip.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMANIA

Redactor şef:
Virgil Teodorescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

L

REDACŢIA :
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10 tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**